

ילקוט ווהלין

71 שנה למדינת ישראל

גיליון מס' 68

אב תשע"ט - אוגוסט 2019

ילקוט וזהלן

71 שנה למדינת ישראל

גיליון מס' 68

אב תשע"ט - אוגוסט 2019

בהוצאת: האיגוד העולמי של יוצאי ווהלין, המרכז בישראל
היכל יהדות ווהלין, רח' כורזין 10, גבעתיים 53583
טלפון: 03-5717621, פקס: 03-7321605

העורך הראשון: יהודה מרין ז"ל
וחברי המערכת: בוריס בריק ז"ל
אברהם ביבר ז"ל

המערכת: יוסף גליצקי
ציפי קרליץ

עריכה: ציפי קרליץ

עריכה לשונית: טובה פרידלנד

מאמרים, כתבות, שירים, דברי זכרון, רשמי מסע ותמונות
יתקבלו בברכה.

ניתן להעביר אל מזכירת המערכת גב' זהבה ויסברג:

wohlinorg@bezeqint.net

עיצוב: רויטל אביב
הדפסה: דפוס שלמה לוי בע"מ 052-5471060

תוכן עניינים

4	מכתב ועידת התביעות
5	קול קורא להגשת עבודות הנצחה
6	דבר יו"ר האיגוד
8	עיריית גבעתיים, יום הזיכרון לשואה ולגבורה / מר רן קוניק, ראש עיריית גבעתיים
10	דברי פתיחה / ד"ר רותי לוסטיג
12	דבר נציג השורדים / זאב ויגודמן
15	כנס יוצאי אוסטראה לדורותיהם / חסיה לבקוביץ
	עולמות שחרבו
17	מכתבה של סוניה גרינברג מדמידובקה, ווהלין / נעמי אלעד
21	אוזיראן של ימי ילדותי ובחרותי / יעקב מוסמן
32	עדותו של אברהם ויניצר, בן מינה ויניצר, יליד קריפה
37	דולקים באורנים / ד. פיודורוב
39	"כל כך קינאתי באורנים האלה..." / סוניה סמסון-שטיינברג
	מסעות לוהלין
45	מסע חיי / סוניה סמסון-שטיינברג
46	ביקור ברובנה / רחל בראונר
52	זה מה שיש לנו, סיפור / גל סגל
56	אהרון ויסברג ז"ל
	פרטיזנים ולוחמים יהודים
59	דימיטרי ניקולייביץ' מדווידיב / גד רוזנבלט
66	זקן גמלאי צה"ל מת בגיל 107: "הייתי מרוצה מחיי" / עופר אדרת
	טיול שנתי
69	הטיול לירושלים / שלהבת ברון
71	טיול הלווהלינאים לירושלים / ריטה טאוכנר
73	ספרים חדשים
74	תמונות מטקס הנחת הזרים, ערב יום הזיכרון לשואה ולגבורה תשע"ח

ועידת התביעות CONFERENCE ON JEWISH MATERIAL CLAIMS AGAINST GERMANY, INC.

פס: 02-6712731 • טל: 02-6712711 • בית האמוט, דרך חברון 101, ירושלים 93480 • Website: www.claimscon.co.il • Beit Ha'umot, 101 Derech Hevron, Jerusalem 93480 • redisrael@claimscon.org

נישאר תפקידים

ירושלם ראש
ג'וליס (יהודה) ברמן
ירושלם והדע המנהל
ראשון מרחב
מבר
רומן כמנ
סגן נשיא ראשון
נען שרנסקי
סגני נשיא
קולט אביטל
אנדרו בייקר
אברהם בידרמן
אברהם דובדבני
מנחם הכהן
סגן הלפנט
אלן ג'ייקובס
סלשון סרון
ברוך שוב
יחסי ווהלין

הצוות הבכיר

מנכ"ל
גרג שטיינר
ראש מטה
אריה בוכיינסקי
סמנכ"ל הפעול
סייקל אלסון
סגן נשיא לישראל
שלמה גור
עוזרת מנכ"ל
קרן וויליג
עוזרת מנכ"ל לצ"א /
מנהלת הקצאות מוסדות
מרים וייץ
נציג בישראל
אברהם פרסלר
מנהל הארגון הוותיק
רומן הלר
נציג בגרמניה
רודיגר מנהל
מנכ"ל ישראל
רוע'ר טבס'מק
יועץ בכיר, ישראל
צבי שובר
יועץ בכיר להשבת רכוש
איוון הוסברג
מנהלת יחסי ציבור
הילארי קסל-גורן
סמנכ"ל כספים
ג'וזף ברגי
דשבת
איימי מריאר

י' ניסן התשע"ח

20 ביוני 2019

לכב'

מר יאיר אפל

אגוד עולמי של יוצאי ווהלין, המרכז בישראל

wohlinorg@bezeqint.net

שלום רב,

אנו שמחים להודיעכם כי ועידת התביעות, בשיתוף עם מרכז הארגונים, אישרה הקצבה של 17,537 ש"ח כסיוע מוועידת התביעות לארגונכם לשנת 2019.

בימים האחרונים הופקדו בחשבון הבנק של ארגונכם תשלום בסך 8,768 ש"ח, המהווה 50% מההקצבה שאושרה לארגונכם. המחצית השנייה של ההקצבה תשולם לאחר קבלת דו"ח הוצאות ודו"ח על פעילות הארגון לקראת סוף 2019.

נבקש לקבל עותק של העלוני של ארגונכם ומידע שוטף אודות פעילויות תרבות, הזמנות לימי זיכרון ואירועים של הארגון.

אנו מבקשים כי תפרסמו את דבר התמיכה של וועידת התביעות, כולל הלוגו, בעלוני ובכל פרסום אשר אתם שולחים לחברי הארגון.

אנו שמחים להיות שותפים בעבודה החשובה שאתם עושים למען חברי ארגונכם נפגעי הנאצים.

בכבוד ובברכה,

בת שבע פורת

העתק: מר שלמה גור, סגן נשיא לישראל, ועידת התביעות

גב' קולט אביטל, יו"ר מרכז הארגונים

האיגוד העולמי של יוצאי ווהלין

(המרכז בישראל (ע"ר)

WORLD ASSOCIATION OF WOLYNIAN JEWS IN ISRAEL

קול קורא להגשת נושאים לכתיבת עבודות הנצחה לשנת 2020

קהל היעד: תלמידים בחטיבת הביניים ובחטיבה העליונה וסטודנטים באוניברסיטאות ובמכללות יוצאי קהילות ווהלין

איגוד יוצאי ווהלין מעודד תלמידים, בכיתות ז'-י"ב וסטודנטים באוניברסיטאות ובמכללות, להגיש הצעות לנושאים להכנת עבודות שינציחו את קהילות ווהלין אשר הושמדו בשואה.

התחומים:

- עבודת שורשים שתכלול סיפורי משפחה, אירועים, הישרדות, הצלה, עלייה לארץ.
- ראיונות עם שורדים ו/או יוצאי העיירות שיכללו סיפורים אישיים וזיכרונות. אפשר הקלטות בליווי תמליל.
- רשמי ביקור בוהלין. חוויה אישית + תמונות ו/או סרט.
- מחקרים שעוסקים בחיי הקהילות: מוסדות, אישים, תנועות נוער, אירועים מיוחדים וכו'.
- המחקרים יכולים להתבצע במסגרת עבודות גמר של תלמידי תיכון לבגרות בהיסטוריה, או עבודות סמינריות באוניברסיטאות.

הצעת נושא לעבודה צריכה לכלול תקציר (2-3 שורות) ורשימת מקורות. את ההצעות יש לשלוח למייל wohlinorg@bezeqint.net עבור "ועדת המלגות" עד לתאריך 1.1.2020.

יש לציין שם, שם משפחה, גיל, שם ביה"ס וכיתה, אוניברסיטה/מכללה, שם הקהילה, מספר טלפון נייד.

ההצעות ייבחנו ע"י "ועדת מלגות". שולחי ההצעות שיאושרו על ידי הוועדה יקבלו הודעה. את ההצעות המאושרות יהיה על המציעים להגיש כעבודה, על פי ההנחיות להלן, עד לתאריך 1.6.2020.

מבנה העבודה

- הגדרת הנושא
- גוף העבודה
- מסר אישי
- הסיבות לבחירת הנושא
- דיון
- ביבליוגרפיה (מחקרים) - לפחות 5 מקורות. תחומים אחרים - לפחות 2 מקורות.

היקף העבודה

- אורך: לתלמידים: לפחות 10 עמודים A4, לסטודנטים: לפחות 30 עמודים A4.
- גופן: David 12
- רווח: שורה וחצי

כאמור, הגשת ההצעות וכתיבת העבודות מיועדת לתלמידים יוצאי ווהלין בלבד. כל מי שהצעתו תתקבל, יתבקש, בנוסף להגשת העבודה, להשתתף גם במיזם "תרומה לקהילה" בתחומים שונים לפי בחירתו. לדוגמא: הקלדה של שמות הנרצחים בני הקהילה, סריקה של דפי הנצחה וכו'.

העבודות תיבדקנה על ידי "ועדת המלגות", שתקבע את העבודות הראויות לקבלת מענק. המענקים יהיו בגובה 500-1500 ש"ח. המענקים לסטודנטים יהיו בגובה 3000-5000 ש"ח. העבודות הזוכות יפורסמו באתר האינטרנט של האיגוד וחלקן גם ב"ילקוט ווהלין". שאלות והתייעצויות ניתן להפנות למייל wohlinorg@bezeqint.net עבור ועדת המלגות.

בכבוד רב, ועדת המלגות - איגוד יוצאי ווהלין

דבר יו"ר פאראנד, יאיר אטל

כשהמלחמה הסתיימה
השורדים יצאו
ממקומות המסתור
שלם. מקומות
מסתור שאינם ראויים
למגורי חיה, שם

התחבאו אנשים. מתחת לרצפה של רפת,
מתחת לרצפה של דיר חזירים או בתוך
מערות. שלושה, ארבעה, חמישה יהודים
היו מתחבאים במערה, בקוה, ברעב,
וכשמישהו מהם נפטר, היו קוברים אותו
במערה ונשארים שם, כי לא היה מקום
אחר להסתתר בו. והדבר הביא מחלות
ואנשים נוספים מתו. ולאחר המאבק
הקשה הזה, איך אפשר לתאר את ההערכה
שהם ראויים לה? הם קמו והתנערו מאפר
החורבן, התנערו מהזוועות שחוו, עברו
למחנות עקורים ושם התנדבו. אני יודע
שאימא שלי לימדה עברית במחנות ואבא
היה מברח פליטים במשאיות ש"סחב"
בלילה מהאמריקאים. הורי עליהם השלום
הגיעו ארצה בשנת 1947 ולחמו במלחמות
ישראל. אנחנו עם קטן, עם חזק, עם איתן,
ואנחנו לא נשכח ולא נסלח. עם ישראל חי
לנצח, עם ישראל חי לעד."

אני חוזר וקורא לכם השורדים: תעדו את
אשר עברתם. ספרו, כתבו את סיפורכם,
למענכם ולמען הדורות הבאים. ישנם גופים
המסייעים בהוצאה לאור של ספרים כאלה,
והאיגוד שלנו, איגוד יוצאי ווהלין, הוא אחד
מהם. ניתן לפנות אל זהבה, מזכירת האיגוד,
והיא תמסור לכם את המידע הדרוש ותכוון
אתכם אל מי לפנות.

לפני שנתיים פנינו ב"קול קורא" להגשת
נושאים לכתיבת עבודות הנצחה. שלושה
תלמידים צעירים כתבו עבודות בהן הנציחו
את זכר קהילות ווהלין, את הקהילה בה
נולדו וחיו הורי הוריהם ואת הסיפור

אחי, אחיותיי, בני ווהלין היקרים,
דברים שנשאתי בעצרת המרכזית של
עיריית גבעתיים שהתקיימה בהיכל יהדות
ווהלין בערב יום הזיכרון לשואה ולגבורה
תשע"ט:

"שורדים יקרים, בני משפחה, ראש העיר
גבעתיים, מכובדי כולם, היום יום קשה.
בשביל שורדי השואה כל יום הוא יום קשה.
השואה לא עוזבת אותם, הם חיים אותה
יום יום, נזכרים בה יום יום. הם נזכרים
בה יום יום, ויום יום הם אינם סולחים.
אנחנו כאן כדי להזכיר את אלה שלא שרדו,
לכבד ולהוקיר את אלה שנלחמו על חייהם
ושפר עליהם גורלם והצליחו לשרוד. ואיך
הם שרדו?"

אספר לכם אחד מהסיפורים ששמעתי
בבית אבא ואימא זיכרונם לברכה. כשנכנסו
הגרמנים לעיירה, הוציאו את היהודים
לעבודות שונות ומשונות וביניהן הטילו
עליהם לסלול כבישים. מעליהם הסתובבו
הקלגסים הנאצים, ימח שמם, רכובים על
סוסים. בשוט שהצליפו בסוס, היו מצליפים
ביהודי שיעבוד. הם לא היססו לירות במי
שלא עמד במכסה. להרוג זה היה קל,
אבל לא, הם היו יורים כדור ברגל, בבטן,
שיסבול, שיתענה. והם נהנו מזה. על זה
אמר מי שאמר לא לשכוח אבל לסלוח...

אפשר לסלוח על האכזריות הזו? על זה
שאבי עבד ועמד במשימה שהגרמני הטיל
עליו ואחרי שהוא הצליף בו עם השוט, ואבי
נפל באפיסת כוחות, הגרמני זרק לו קופסת
שימורים ואמר לו: "א שאדה אס ביס דו
יודה" (חבל שאתה יהודי)

למחרת, לקח אותו הנאצי ואמר לו: "תחפור
בור ותשכב בבור". אחר כך אמר: "לא,
המידות לא מתאימות, תחפור עוד. בסוף
היום פה יהיה סופך."

כשהגרמני הסתובב, אבא נס על נפשו.

ל"קול קורא" לשנת 2020 ולהשקיע בכתיבת עבודת הנצחה לקהילה בווהלין. מאחל לכם בריאות ואריכות ימים ושלא נתמעט.

שלכם בהערכה רבה
יאיר אפל-יו"ר

המשפחתי שלהם. הם גם הקלידו את שמות הנרצחים בני הקהילה עליה כתבו. מענקים של 1,000-1,500 ש"ח הוענקו לתלמידים והם השתתפו בטקס האזכרה לקהילות ווהלין. אני קורא לכם לעודד את בני הדור הצעיר, תלמידים וסטודנטים להיענות

ראש העיר גבעתיים מר רן קוניק, מניח את זר העירייה, יום הזיכרון לשואה ולגבורה תשע"ט

הכנר יורי קריצמן מלווה את טקס יום הזיכרון לשואה ולגבורה תשע"ט

זר שוחת ביה"ס להוראת השואה Se יד ושם

יו"ר איגוד יוצאי ווהלין, מר יאיר אפל, מניח את זר האיגוד, יום הזיכרון לשואה ולגבורה תשע"ט

צווייט גבולטייט, צוזאם יום פריינדן אלסאך וואס איז נאך

דער ראש העיר מר רן קוניק, בהיכל יהדות ווהלין

הרב הראשי לגבעתיים הרב פנחס אדרי סגני ראש העירייה, חברי מועצת העיר, מנכ"ל העירייה יו"ר ארגון יוצאי ווהלין, מר יאיר אפל, קהל יקר,

שנה נוספת עברה לה. הזמן רץ. גם בשנה זו נפרדנו מרבים מיקירנו, שורדי שואה, אלו שהיו שם לפני 75 שנים, בשנים בהן הזמן עצר מלכת.

אנשים שהיו למתים מהלכים, אנשים שאיבדו את ילדיהם, הוריהם, חבריהם, בני ובנות זוגם, שכניהם, איבדו את שנות ילדותם, את בתיהם, רכושם, איבדו את חייהם.

שישה מיליון יהודים לא הצליחו לשרוד את השואה.

הם נחנקו ע"י הנאצים ועוזריהם יימח שמם וזכרם, נשרפו, נורו, מתו מרעב וממחלות, וכל זאת - ולעולם לא נוכל להבין, לסלוח ולשכוח - רק בשל היותם ממוצא יהודי.

אלו אשר שרדו, וחלקם נמצאים כאן עימנו הערב, הצליחו בכוחות נפשיים ופיזיים על אנושיים, לקום מן ההריסות, לעלות לארץ ישראל ולקחת חלק במאבק על הקמתה ובנייתה של מדינת ישראל, מדינתנו היחידה, לעולמי עד.

איך הצליחו אותם שורדי שואה להתאושש? איך ניתן בכלל להתגבר על מה שעברו שם שורדי השואה?

לא פעם אני שואל את עצמי איך יכול אדם להמשיך בחייו כשמידי יום עולות בדמיונו אותן תמונות זוועה:

מבטה של אמו, המבט האחרון אותו ראה בעיניה בטרם נלקחה ממנו לעד, מבט מבוועת מפחד וחרדה, תמונת אביו הגווע ברעב ומת

בידיו כשהוא בסך הכול נער צעיר, תחושות הצמא והרעב הבלתי ניתנות לתיאור שרק מי שחווה אותן יכול להבין מה הם רעב וצמא אמיתיים, הקור המקפיא, השנים שנלקחו ממנו בגיל צעיר, איבוד כל רגש וצלם אנוש והפיכתו לחיה שרק מחפשת לשרוד ולהישאר בחיים.

איך אפשר להמשיך הלאה כשאתה עובר זוועות מסוג זה? אי אפשר.

הם מעולם לא ניצלו מהשואה. הם שרדו אותה. ומאז ועד היום, יום יום שעה שעה הם במלחמת הישרדות בלתי נגמרת.

השורדים אומרים שזהו הרצון העז להישאר בחיים למען אלו שנרצחו, תחושת הנקם, הרצון לנצח את הנאצים, ההבנה שחייבים להישאר בחיים בכדי לספר לעולם מה היה שם.

הרי לא יכול להיות שכל זאת נעשה ובחוף העולם שתק, לא יכול להיות שמה שקרה שם לא ייוודע לכל אדם, לכל ילד, לכל תלמיד ותלמידה, לא רק בישראל, בעולם כולו.

את זוועות השואה, זוועות שקרו רק לפני

המיוחדת שלנו.

כשהם רואים את הנוער המופלא שלנו הבא להיפגש איתם, לשמוע את סיפורם, עיניהם של שורדי השואה בורקות מאושה.

כמה הם מאושרים שזכו לספר את סיפורם, שזכו להיות חלק מהמפעל הציוני, שהם אהובים ושרבים כל כך האנשים הטובים שלצידם בשנותיהם האחרונות, אנשים העושים רבות בכדי לאפשר להם זמן איכות, איכות חיים ועזרה בכל מה שרק אפשר.

וכמה מאושרים בני הנוער שלנו, אירגוני המתנדבים, כמה כולנו מאושרים על שנפלה בידינו הזכות להיות לצידכם שורדי השואה היקרים שלנו, לשמח אתכם, לחבק אתכם, להקשיב לסיפור חייכם הבלתי יאומן.

אתם הגיבורים האמיתיים שלנו. ממה שאתם עברתם אפשר רק ללמוד, להתחזק, לקבל פרופורציות לחיים והשראה מהי גבורה, נחישות, אומץ, אהבת החיים ומסירות למלא את צוואת אחינו ששת מיליוני היהודים שלא היה להם המזל לשרוד.

אנו נשמור את זיכרון השואה, נשמור על מדינתנו היחידה, נעשה הכול בכדי להקל עליכם כל עוד אתם עימנו ונזכור תמיד את לקחי השואה.

לעולם לא ניתן כי תחזור.

אר לאב הוכאן, עס נכדו סציו, אדליק נר
לזכר בני משפחתו
ולזכר קהילת רטנה

עשרות שנים, זוועות שעדיין מסופרות ממקור ראשון ע"י שורדים החיים בינינו, ע"י אנשים עם מספרים כחולים צרובים על ידיהם, את הזוועות הללו יצרו, תכננו וביצעו בני אדם, בני אדם נאורים, תרבותיים, משכילים, בני העם הגרמני, בני הגזע הארי.

יהודים רבים לא האמינו עד הרגע האחרון, עד לרגע בו עמדו בפתח המשרפות, כי שכניהם, חבריהם עד אתמול, מסוגלים לעשות להם את זה. הם לא רצו לשמוע, סרבו להאמין כי אלו שעד לא מזמן עבדו לצידם, בילו איתם יחד בקונצרטים ובתיאטרון, ייקחו חלק בתהליך השמדתם. זה לא נתפס כהגיוני במוחם, הלב והמוח סרבו להאמין.

קהל יקר,

המדינה שלנו איננה עוד מדינה, החברה שלנו איננה עוד חברה. מדינת ישראל גדולה, חשובה וקדושה הרבה יותר מכל אחד מאיתנו, הרבה יותר מסך כל תושביה.

מדינת ישראל קמה בדמם ולזכרם של ששת מיליוני היהודים שנרצחו בשואה. היא הוקמה בזכותם, בזכות אלו שעשו הכול בכדי לשרוד את זוועות השואה, בזכות אלפי חללי צה"ל ומערכות ישראל שיצאו לקרב כשתמונות מיליון וחצי הילדים היהודים שנרצחו במשרפות לנגד עיניהם. אנחנו כאן בזכות המשפחות השכולות שהקריבו ונתנו את היקר מכול, את בניהם ובנותיהם, בכדי שכל יהודי באשר הוא יידע כי תמיד יש לו בית להיות בו או לחזור אליו, שיש לו את מה שלא היה לאותם מיליוני יהודים, רק לפני 75 שנה, מקום בטוח, מדינה משלנו שיש לה צבא חזק ועם אשר לא ייתן לאף מנהיג או לעם החושב עצמו מעל כולם, לחשוב אפילו על השמדת היהודים או על חיסולה של מדינת ישראל.

וכמה גאוה, שמחה, אושר, תחושת נקם וניצחון יש בליבם של שורדי השואה שלנו כשהם כאן, במדינה הנפלאה שלנו, בעיר

טקס פתחת צ"י בקהילות ברחבת ביבא יהדות ווהלן, אמריקאות
האנדורטה אצט פערטייטעניש וואלדחאמיק פיהודים בני ווהלן אנטאלו בקרב.
צוה יום פציבון אלאה וואגובה מלח"ט

דברי פתיחה: ד"ר רותי לוסטיג

ובכך אנו מקיימים את אשר צוינו על-
ידי הנרצחים לקיים את הנדה: לזכור ולא
לשכוח.

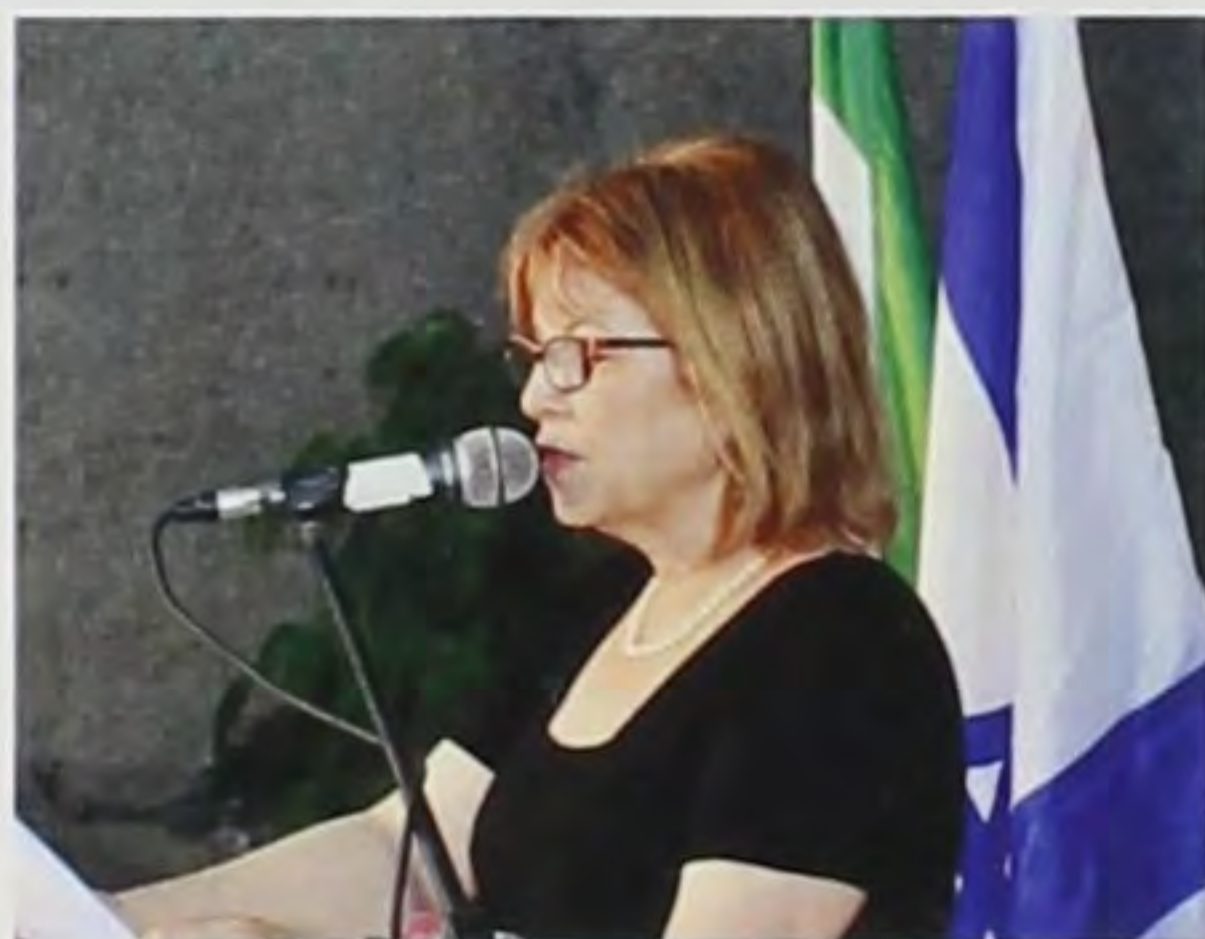
לזכור ולא לשכוח את החיים שנוצרו
והתקיימו בחבל ווהלן במשך דורות, את
עושר היצירה והתרבות שפרחו בו.
לזכור ולא לשכוח את קהילת יהודי ווהלן,
שהשמדתה גדעה באחת את חייהם של
כרבע מיליון יהודים.

לזכור ולא לשכוח את כוחות הנפש ועוצמת
הרוח של הנותרים מיהדות מפוארת זו,
שעמדו להם כדי להיאחז בחיים, להקים
משפחות, להעניק ולקבל אהבה.

השנה יום השואה עומד בסימן המלחמה
שבתוך המלחמה, מאבק ההישרדות של
היהודים בשואה.

תקופת השואה העמידה את היהודים
מול מציאות חיים בלתי אפשרית של
מלחמת קיום יום יומית. עצם היכולת
להמשיך ולחיות במהלך השואה הייתה
כרוכה במאבק הישרדות. כמעשה שבשגרה
התמודדו אנשים עם סכנת המוות ועם
המוות עצמו. לצד כל אלה, לצד הרעב, לצד
שבירת המסגרות המוכרות, לצד התפרקות
כל המוכר והידוע וסכנת הקיום התמידית,
היו שניסו לשמר שגרת חיים כלשהי,
המבוססת על ערכים מוסריים ועל חיי
רוח, על קידוש החיים. במאבק להישרדות
ראו היהודים ניצחון על הנאצים.

ביניהם היו הילדים. שנים רבות נצרו

ד"ר רותי לוסטיג,
אנחה את הטקס

השנה אנו מציינים 71 שנה למדינת ישראל,
78 שנים לתחילת הרצח השיטתי להשמדת
יהודי אירופה על-ידי גרמניה הנאצית,
ו-77 שנים להשמדת יהדות ווהלן בקיץ-
סתיו 1942. יהדות מפוארת זו, שמנתה עם
פרוץ המלחמה כ-250 אלף נפש, חוסלה
על-ידי הצורר הנאצי, תוך סיוע פעיל של
המרצחים האוקראינים.

עם תום המלחמה נותרו כ-3500 אודים
מוצלים, שהיו כ-1.5% מכלל האוכלוסייה
היהודית שהייתה באזור לפני המלחמה.

כאן אנחנו עומדים שורדות ושורדים, בנות
ובנים, נכדות ונכדים ואף דור הנינים, כדי
לאמץ אל ליבנו את הזיכרון של הקהילות
שלנו, של המשפחות שלנו ושל היחידים,
ולספר את הסיפור של החיים, של
ההשמדה ושל ההתנגדות וההישרדות על
כל צורותיה.

את לשונם. רבים רצו לסוכך על ילדיהם שנוולדו להם לאחר השואה וחששו לספר להם את קורותיהם, שמא תיפגע נפשם. רבים מעידים כי הם חששו שילדיהם לא יאמינו לסיפורי האימה שעברו. רק בשעה שהיו מסוגלים לפתוח את סגור ליבם, הם התחילו לספר על ילדותם בשואה; כיצד חשו אחריות ומחויבות לגורל הוריהם ואחיהם וכיצד התמודדו עם סבלותיהם האישיים ועם גבורתם ותושייתם במלחמת הקיום-ההישרדות. בשואה נגזלה מהם חוויית הילדות ורכישת השכלה. הם

עמדו השכם והערב בסכנת חיים מוחשית. לא זכו לחברת הילדים ולחוויות ילדות ככל ילד רגיל. רבים התמודדו עם נושא ההישרדות ללא הוריהם וללא אהבה וחיבה של הורים. עשקו להם את ילדותם. בין ילדים אלה היה זאב ויגודמן מאוסטרוג שבחבל ווהלין. זאב היה בן שש עם פלישת גרמניה הנאצית לברית המועצות ב-22 ביוני 1941.

אני מתכבדת להזמין את מר זאב ויגודמן לספר את סיפור המאבק להישרדות שלו ושל בני משפחתו.

זרי קהילות ווהלין, יום הזיכרון לשואה ולגבורה תשס"ט

דבר נציג האורדים

חאת: זאב ויגודמן

"עשרות שנים חייתם בגן עדן".
אכן בתקופת הרוסים חשנו
מחסור. מחשש הצנזורה,
במכתבים שכתבנו לדוד שלי
בארץ, השתמשנו בקודים.
למשל: כשרצינו לתאר מחסור
בסוכר כתבנו "הדוד צוקרמן
לא מרגיש טוב" את המחסור
בלחם תארנו "ברוטמן מאוד
חולה"...

בתאריך 22 בחודש יוני 1941
פתחה גרמניה במלחמה נגד
ברית המועצות. השמועות

התפשטו שהצבא הגרמני
מתקרב ותוך יום-יומיים יגיע לאוסטרוג.
במשפחה המבוגרים ישבו בבית וחשבו מה
נכון לעשות. הם העריכו, כי את הצעירים
והצעירות ייקחו לעבודות כפייה, ומי יודע
מה יעלה בגורלם, לכן הוחלט כי הם יעזבו.
בנוסף הם הניחו כי למבוגרים, לתינוקות
ולאימותיהם לא נשקפת סכנה ולכן הם
יישארו. הוחלט שאימא שלי, אני ואחותי
נעזוב יחד עם הדוד מרדכי, אח של אמא,
שלקח על עצמו לשמור עלינו ולדאוג
לנו. וכך היה. אנחנו עזבנו, ובבית נשארו
סבתא, אשתו של מרדכי עם שני ילדים
קטנים וקרובים נוספים מבוגרים.

שתי אפשרויות עמדו בפני האנשים: האחת
לעבור לרוסיה דרך גשר שעל נהר ההורין,
או לברוח ליער. סבתי הודיעה לדודי מרדכי
בלכר כי מהרגע הזה הוא אחראי לשמור
על אימא, אחותי ועלי. כולם חשבו שיעזבו
את אוסטרוג לכמה ימים עד שהכל יתבהר
ואז יחזרו.

יצאנו לדרך וכך גם אנשים רבים נוספים
לכיוון הגשר הגובל עם רוסיה. השומרים

לאב ויאודמן, נציג האורדים,
ערב יום הזיכרון לשואה ולגבורה תשס"ט

נולדתי ביום כיפור בשנת 1934 למשפחת
זברין בעיר אוסטרוג, שנחשבה כ"הבירה
הרוחנית של ווהלין". החל מסוף המאה ה-14
יש עדות לחיים יהודיים באוסטרוג. בין שתי
מלחמות העולם חיו בה כ-8500 יהודים.

היינו משפחה מסורתית. היינו משפחה
חמה מאוד. גרנו בבית גדול מאוד עם סבא
אברהם וסבתא ציפורה לבית בלכה. אימא
גולדה ואחותי דוצי שהייתה גדולה ממני
בשנתיים. לאימא היו שלושה אחים: מרדכי,
יוסק'ה ויונה בלכה. האח יוסק'ה עלה לארץ
בשנת 1933. אבי נפטר בהיותי בן ארבע.

בהיותי בן חמש וחצי, אני זוכר את הרוסים
נכנסים לאוסטרוג. זה היה בשנת 1939.
הם נכנסו במשאיות מאוד גדולות, עמוסות
חיילים, בשיירה ארוכה, ארוכה, שנעצרה
מדי פעם בגלל העומס בכבישים. תושבים
וילדים יצאו לרחובות כדי לצפות במחזה.
אחת המשאיות נעצרה לידנו והחיילים
הרוסים חילקו לילדים חתיכות סוכר
גדולות בצורת קונוסים. אנחנו הילדים
שמחנו מאוד ורצנו לצידם. כאשר המשאית
החלה בנסיעה צעק אחד החיילים באידיש:

השמיים. מותשים ורעבים הגענו לקולחוז ליד רוסטוב. מרוב רעב התנפלתי על בקבוק שמן ושיתי את כולו. עברו שנים רבות עד שיכולתי שוב לגעת בשמן....

בקולחוז הצטופפנו בבקתות כמה משפחות יחד. לפעמים מספרן הגיע לעשרות משפחות. ישנו בצפיפות על הרצפה. כל אחד עשה ככל יכולתו לשרוד. היה רעב, מחלות, זוהמה. יום אחד קיבלתי חום גבוה. לא יכולתי לדרוך על הרגל. המקום היחיד לקבל עזרה רפואית היה בבית חולים ברוסטוב שהייתה מרוחקת 22 ק"מ. דודי מרדכי סחב אותי כל הדרך לרוסטוב. כשהגענו, בית החולים היה בשלבי פינוי, הייתה המולה גדולה וכמעט שלא היה ציוד רפואי. הרופא שראה אותי אמר "צריך לקטוע את הרגל". אימי החלה למרר בבכי. במקרה ראתה אותה רופאה, שהסתבר שהייתה יהודייה, ושאלה את אמא שלי למה היא בוכה. אימי סיפרה לה. הרופאה בדקה אותי והודיעה שהרגל שבורה וגיבסה לי את הרגל לכל אורכה יחד עם נעל. הגבס גם נתן לנו יתרון יחסי. אני זוכר פעם כשעמדנו בתור לעלות על אונייה, ויתרו לנו להיכנס ראשונים. אבל לרוע המזל האנייה התחילה לטבוע....

שמונה חודשים התגלגלנו ממקום למקום במצבים של רעב, קור וחוסר מקום לישון. סבלנו הרבה תלאות בדרך, ישנו בגנים ובכל מקום שהזדמן. הדוד דאג להשיג לנו אוכל. הלכתי עם קביים עד טשקנט שבאוזבקיסטן.

בטשקנט היינו צריכים להשכים בארבע בבוקר כדי לעמוד בתור לחלוקת 400 גר' לחם. הלחם היה חם, דביק ולא לגמרי אפוי. אחותי ואני היינו מגלגלים את מנת הלחם כמו נקניק ומתחרים למי יש לחם יותר גדול.....

בטשקנט נפגשו אנשים מאותה עיר או עיירה שהצליחו להימלט, חלקם מאוסטרוג.

הרוסים עזבו לפני כן. כאשר עצרנו באחד הרחובות ניגשתי לקצה הרחוב ופתאום ראיתי אופנועים עם סירות ובתוכם יושבים חיילים גרמנים ותוך כדי נסיעה יורים על כל מה שזז, ממש מרססים מסביב. מסתבר שאלו היו חיל החלוץ של הצבא הגרמני, שכבר היו בעיר. רצתי במהירות וצעקתי "הגרמנים כבר כאן! והם יורים על אנשים וגם עוצרים אנשים!".

התחילה פאניקה גדולה. אנשים התחילו לרוץ בכיוון הגשר, לעבור לרוסיה. כדי להגיע לגשר היה צריך לעבור דרך שטח פתוח רחב ידיים. בעודנו נמלטים בבהלה לכיוון הגשר הגיע להק של מטוסים גרמנים וירו בלי הבחנה על האנשים שרצו. לא היה איפה לתפוס מחסה. האנשים, שניסו להציל את עצמם ואת יקיריהם, נשכבו על האדמה, הסתתרו מאחורי כל דבר שאולי יעזור. בתום ההפצצה האנשים שלא נפגעו קמו ורצו לגשר, כל הנפגעים שכבו ללא תנועה. אנחנו ניצלנו. קמנו על רגלינו להמשיך במנוסה. לא הספקנו לעבור מרחק מה, ושוב הגיעו מטוסים לנסות להשלים את המלאכה של הלהק הראשון ברצח האכזרי שלהם. שוב צעקות, אנשים רצים מסתתרים וחלק נופלים. אנחנו - אימי, אחותי, דודי ואני - מצליחים לחצות את הגשר ולעבור לרוסיה עם אותם "ברי מזל" שניצלו מתוך התופת הזו, מאירוע מצמרר שאף אדם, בחלום הכי גרוע שלו, לא היה יכול להאמין שיכולה להתרחש זוועה שכזאת.

ב-3 ביולי 1941 הצבא הגרמני השלים את הכיבוש של אוסטרוג, 500 יהודים נהרגו בקרבות. באוגוסט 1941 רצחו אנשי האס אס בין 957 ל-2000 יהודים חולים, נשים וזקנים. ביניהם אנשים שהאמינו שלהם לא נשקפת כל סכנה.

בימים הבאים אנחנו מתקדמים לכיוון רוסטוב, שורדים מיום ליום, מנסים להשיג מזון, מקום לישון, בדרך כלל תחת כיפת

שליחים מהארץ שהמשיכו להוביל אותנו. באיטליה שהינו שנה וחצי במחנה ליד טורינו. החיים היו מאורגנים. אנשים חיפשו קרובים והתחילו ליצור קשר. אני זוכר שקיבלנו חבילת בגדים מארה"ב. שיחקנו, עשינו ספורט, ואני אפילו זכיתי באליפות הנוער בפינג פונג שולחן.

ואז הוכרזה הקמת מדינת ישראל. באוקטובר 1948 עלינו למדינת ישראל באוניה. בארץ אספנו את כל הכוחות והתקוות והתחלנו לבנות חיים חדשים.

הגענו למעברה בנתניה. הדוד מרדכי מצא בית ערבי נטוש בגבעת עליה, ביפו. שם למדתי בתיכון ערב עם בגרות. לאחר מכן התגייסתי בן 18 לצבא. עשיתי קורס קצינים והשתחררתי בדרגת רב סרן ב-1965. את רעייתי שולמית הכרתי בצבא. נולדו לנו ארבעה ילדים, שלושה בנים ובת. היום יש לי שבעה נכדים. דודי מרדכי נישא והקים משפחה חדשה. כל בני משפחתי שנשארו באוסטרוג נרצחו.

היום כשאני חוזר מחו"ל אני קורא על מקומות או דברים שהרשימו אותי, אני מייצר זיכרונות. במצב של הישרדות, מלחמה על הקיום, אתה זוכר רק דברים טראומטיים. כל יום היינו עסוקים בהישרדות יומיומית, תוך שאנו מתמודדים עם קשיים, עם אובדן. כילד אתה חי מיום ליום. אתה לא פנוי לייצר זיכרונות. אני לא זוכר הרבה, אלא אנקדוטות, דברים שנחרתו כמו כניסת הרוסים לאוסטרוג, כניסת הגרמנים, ההפצה האווירית, מות אחותי.

כל השנים לא רציתי לחלוק עם ילדי את זיכרונותיי, זיכרונות של קושי, אובדן והישרדות, לא רציתי להכביד עליהם, והם לא שאלו. היום הנכד שלי שבכיתה ג שואל: "סבא, איך ברחתם במלחמת העולם השנייה ונשאתם בחיים...?" אני מספר לו... ולכם היום.....

התחילו להתארגן. כל אחד התחיל לעסוק בעיסוקים שונים על מנת להרוויח לקניית אוכל. כמה יהודים פתחו סנדלריה ומכרו נעליים לאוזבקות. הנעליים לא החזיקו מעמד בגשם הראשון. אנחנו הילדים הסתובבנו וגם ניסינו לעזור בהישרדות של המשפחה עד כמה שיכולנו. היינו כל היום חופשיים לנפשנו, מסתובבים בחוץ, אין בית ספר, אין שום מסגרת והמבוגרים עסוקים. מה שהצלחת להשיג הישגת, לפעמים בדרכים אלימות. אמי מצאה עבודה בבית חרושת לטקסטיל.

יום אחד אחותי חלתה בטיפוס. היא אושפזה בבית חולים. כשבאנו לבקר אותה גילינו שהיא נפטרה ונקברה. איש לא ידע להגיד לנו ולא הצלחנו לגלות. ומאז זה רדף אותנו. היינו בטשקנט עד סוף המלחמה. הדרך חזרה היתה לא פשוטה. ב-1945 עברנו לפולין - אימק, אחיה ואני, לעיר בשם שצ'צ'ין. שהינו שם במשך מספר חודשים, ובעזרת שליחים מהארץ ומהג'וינט וארגונים נוספים עברנו לגרמניה, למחנה עקורים באשווגן. כשהגענו למחנה העקורים הלכתי לראשונה, בן 12, לבית הספר המורה גילתה שלא ידעתי קרוא וכתוב ושילבו אותי בכיתה ב'. לאחר תקופה קצרה קפצתי כיתות.

בתקופה בה היינו בגרמניה, אמא פגשה את יעקב ויגודמן יליד אוסטרוג אשר כל משפחתו נרצחה במלחמה. הם נישאו ואני אומצתי לבנו. משם בעזרת תנועת "הבריה" גנבנו גבולות לאוסטריה ואח"כ לאיטליה. בדרך כלל אנשי "הבריה" שיחדו מספר שומרי גבול, והיה צריך לתאם את המעבר בגבול באותם הלילות שהם שמרו. במהלך היום התחבאנו בתוך חורשה הסמוכה לגבול. היה צריך לשמור על שקט, להרגיע ילדים שבכו. לפעמים היינו מחכים ללילה הבא, כי בלילה בו תכננו לחצות, התחלפו השומרים. כשחצינו את הגבול חיכו לנו

כנס יוצאי אוסטראה לדורותיהם – 3.6.2019

מאת: חסיה לבקוביץ

באוסטראה. הם נמלטו ממנה עם הכבוש הנאצי, אך אוסטראה והזיכרון שלה לא עזבו אותם עד סוף חייהם ואני ינקתי וגדלתי עם הזיכרון של החיים באוסטראה. מהי אוסטראה בשבילי? הורי הלכו לעולמם. אני יתומה. פרט למשפחה

הכנס שכלל שני חלקים: מפגש חופשי וטכס על הבמה היה הצלחה מפתיעה, מעל ומעבר למצופה. נכחו בו למעלה ממאה ועשרים איש, רובם בני דור שני ושלישי. אני גאה ושמחה שמשפחתי, שני ילדי וכל שבעת נכדי, הגיעה בייצוג מלא.

המפגש היה מסקרן ומלהיב. אנשים רבים שמחו לפגוש את מר יוסף גליצקי, בוזיה, ששרד את השואה. הוא היה נרגש, קשוב וחד זיכרון. אנשים שאלו אותו על משפחותיהם ושמחו על כל אינפורמציה שהוא זכר וסיפר. גליצקי היה הזר העיקרי לקיום הכנס. הוא זה שהעביר לי את שרביט הנציגות של קהילת אוסטראה בהנהלת ארגון יוצאי ווהלין.

שהקמתי, אין לי קרובי משפחה, קרובי נספו בשואה. יש לי מכרים של ההורים,

המניע המרכזי להחלטתי להתגייס לקיים את הכנס, היה הזיכרון של שני הורי שנולדו

חקרתי ולמדתי על בית הכנסת הגדול של המרש"א, שנבנה כמבצר והיה יחיד מבחינה ארכיטקטונית. למדתי שהמרש"א היה פרשן תלמוד חשוב מגדולי "האחרונים". הפנמתי את זיכרונותיהם של הורי והם החוליה המקשרת לשורשיי, שהם שילוב של קן"השומר הצעיר", היידיש, בית הכנסת "הגרויסה שיל" של המרש"א, התלמוד.

כל אלה הם אבני היסוד בזהות הישראלית שלי.

הכנס היה מאמץ משותף שאנו גאים בתוצאותיו: תודות רבות לדרורה נשר, פרומה נדיר, זאב ויגודמן, רימונה וינטרוב ואילן טל-ניר שהשקיעו רבות ותרמו להצלחתו.

שהם אוסטרוגאים והם קרובים לליבי. הם תחליף למשפחה שאיבדתי.

ילדותי שזורה בקשרים וביזכרונות עם אותם האנשים: שרקה ובוקה ברק, חיים איזנשטין, שיקה קצנבליט ועוד רבים, כולם הלכו לעולמם ואחרון חביב שיאריך ימים גליצקי.

מהורי, אינקה לבית שולבוג ואבי מוסיק לבית קליקא, שמעתי על אוסטראה. תמיד היה בספור צליל ערגה אהבה וגאווה. הורי סיפרו לי רבות על קן "השומר הצעיר" שהיה ביתם השני בימי נעוריהם הקצרים. הם סיפרו בגאווה על הגרויסא שול - בית הכנסת הגדול של המרש"א. כדרכם של צעירים, חשבתי בליבי שהורי מאדירים ומייפים את הזיכרונות.

מר יוסף גליצקי, זקן יו"א' אוסטרה, מספר

מכתבה של טוניה גרינברג מדמידובקה, ווהלין

מאת: נעמי אלעד

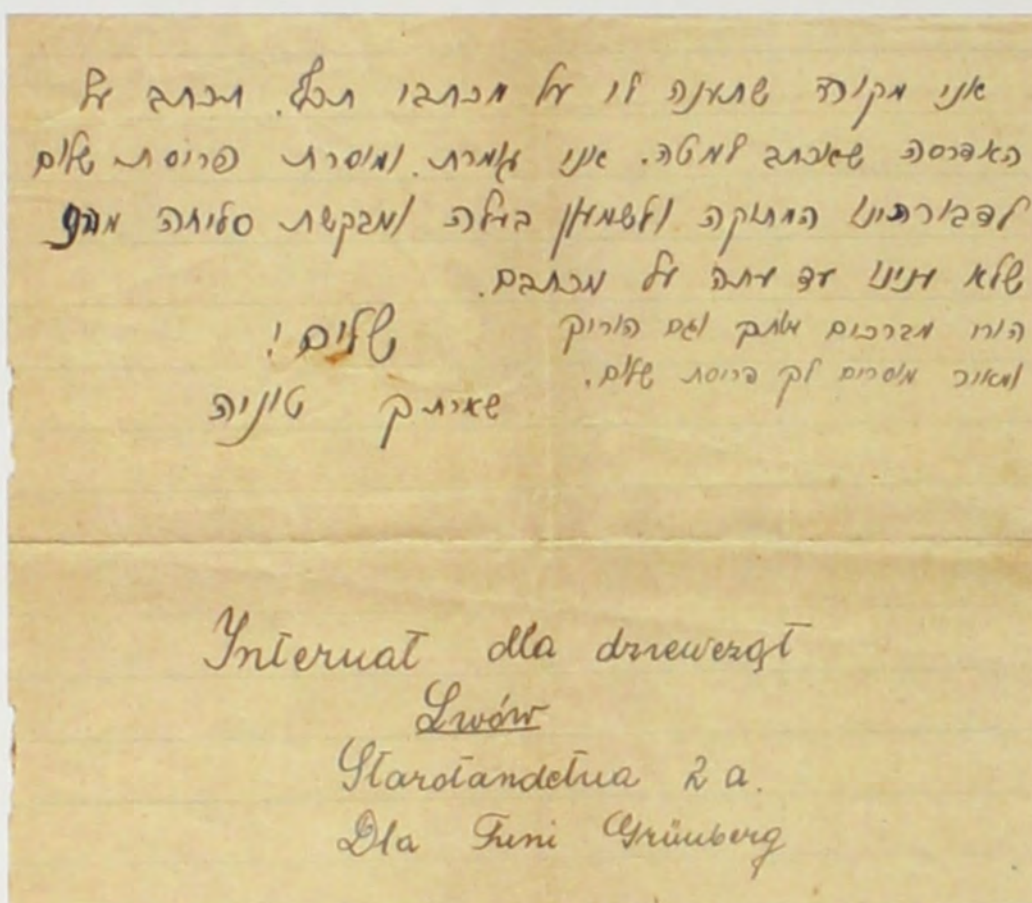
גרינברג, שעלה לארץ מדמידובקה בשנת 1936 והשתייך ל"פלוגת הים" - מסגרת הכשרה לקראת הקמתו של קיבוץ אפק, שהתארגנה בקרית חיים. גדעון העביר דרישת שלום כתובה לאמי, וכך התגלגל המכתב לארנק.

טוניה לא הייתה אלמונית עבורנו, בני הדור השני של משפחת גרינברג מדמידובקה. שמענו את בני הדודים בארץ מהללים את יופיה ואת כשרונותיה, וידענו מעדות אישית של בת דודנו, פניה קוטיק לבית גרינברג, שהוחבאה בדמידובקה בתקופת השואה ושמעה ממקום המסתור שלה את החדשות, כי טוניה נרצחה. מעולם לא ראינו תמונה של טוניה ולא ידענו על מכתב שכתבה בעברית לבן דודה בארץ, מסמך שלאחר שמונים שנה ייקרא בתדהמה על ידי כולנו.

בארנק שחור, שאמי, דבורה פירקיס לבית גרינברג, הביאה עמה כאשר עלתה מדובנה בקיץ 1937 לקרית חיים, לקראת נישואיה עם אבי, נאספו עשרות מכתבים וגלויות, ששלחו אליה בני משפחתה בשנים שלפני פרוץ המלחמה ובמהלכה. הארנק ותכולתו לא נשמרו בבזבז, אבל מעולם לא בקשתי מאמי לקרוא לי מכתבים שקיבלה מהוריה, אותם הכרתי רק מסיפורי געגועיה, או לתרגם לי מאידיש ומפולנית ואפילו רק כדי לראותם. האוסף נשמר כ"ספר חתום". השנה, ביום השואה, החלטתי לחקור את האוסף, עדות אחרונה מסבי ומסבתי שנספו בשואה. בין המכתבים גיליתי מעטפה מקומטת, שנשלחה ב-1 בינואר 1939 מאייזיק גרינברג מדמידובקה, דודה של אמי. בתוכה נמצא מכתב בן שלושה עמודים, בעברית צחה, שכתבה בתו הבכורה טוניה (Tunya) לבן דודה, גדעון

הארנק בו נשארו המכתבים

פר קהילת דאידובקה,
 יום הזיכרון לשואה ולגבורה תשס"ט

אוזיראן של ימי ילדותי ובחרותי

סיפר: יעקב מוסמן, הוקלט וצולם בשנים 1988 ו-2007 על ידי בניו משה ושלמה מוסמן
כתב: שלמה מוסמן

מפת אוזיראן משנת 1915 בית משפחת מוסמן היה הראשון (מ3פון) בכניסה מכיוון וורקוביץ

ה"חמלניצה" היה השטח שבו גידלו קשות hops לתעשיית הבירה. זה היה שטח גדול בן 20 דונם ובו עמודים גבוהים במרחק 4 מטרים זה מזה. העמודים חוברו בראשם בחוטי ברזל עבים. מן החוטים האופקיים השתלשלו חוטי ברזל כלפי הקרקע. את צמח הכשות שתלו באביב, והצמח טיפס על החוטים האנכיים. בתקופת החגים, בסתיו, הורד הצמח מן החבלים והרבה נשים היו באות לקטוף את הפרחים. לאחר האיסוף היו מביאים את הפרחים לייבוש. באוזיראן היו שני תנורי יבוש. אחד היה אצל הפריץ והשני אצל יהודי בשם פידל. אנחנו היינו מקורבים מאוד לאיכרים הצ'כים, ומהם למדנו על החקלאות הזו. ההכנסה מזה הייתה הטובה ביותר בחקלאות. אולם בשל העלות הגדולה של הכנת השטח רק שני יהודים בכל אוזיראן

"מוצא סבי, ישראל דב מוסמן, מכפר בשם אולברוב, אליו הגיע מן העיר קובל. באוזיראן עסק בהוראה. הוא לימד גמרא ושימש גם בורה. הוא התחתן עם פייגה ונולדו להם שלושה בנים ושתי בנות. הבכורה הייתה איידל, הצעירה הייתה בריינדל והבנים היו דויד, יהודה ושלמה חיים (אבא של יעקב מוסמן).

שלמה חיים שרת שמונה שנים בצבא הצאר הרוסי כמלח בצי. כשחזר לאוזיראן התחתן עם מרים לבית גרינשפן. הם קנו מאביה, משה-בער (דב) גרינשפן את ביתם, שהיה בכניסה לאוזיראן מכיוון וורקוביץ. הם נשארו לגור באוזיראן. שלמה חיים עסק במסחר תבואה ובהמות. כאשר הפריץ מכר אדמות ליד ביתו הוא קנה אותן והשקיע בחקלאות, בגידול "חמל".

10.8.1935 מרים מוסמן, משה קורק ואליזבט גרשטיין, בשדה גידול כסות לתעשיית הבירה, השדה היה מאחורי בית מוסמן באולוראן.

בשטח שלנו היו עצים עתיקים ואני רציתי לחדש את עצי הפרי. שתלתי אותם מסביב לגדר שלנו. כשאבא שלי (שלמה חיים) ראה שהשתילים הכו שורש וצמחו אמר "אפשר להרכיב עליהם זנים תרבותיים שיתנו פרי מוצלח וטעים". הוא קרא לאיכר גוי שירכיב על הכנות שנטעתי. (יהודים לא הרכיבו בעצמם מעץ לעץ מחשש שעטנו) פעם אחת עשה הגוי את מלאכת ההרכבה. וזה הצליח!

כשנוכחתי בזאת, הבאתי מן היער עוד ועוד שתילים ונטעתי אותם בחצר. לי היה אסור, אבל כשהגיעה השעה הרכבתי בעצמי את העצים. כעבור כמה שנים כשהעצים נתנו הרבה מאוד פרי, פגש אבי את הגוי והודה לו: "תודה רבה, תודה רבה לך. תראה איזה פרי נפלא". ענה לו הגוי: "זה לא אני, יעקב עשה את זה". וכך שתלתי מסביב לביתנו בוסתן עם כל עצי הפרי שבאזור.

התעסקו בזה: אנחנו ופידל. (התקופה המדוברת היא בסוף שנות העשרים, כאשר הייתי בן 14 לערך). כשסבתי נפטרה סבי נישא לשרה שיינדל. סבי מצד אמי, מוישה-בער (דוב) מרדכי גרינשפן. היה יהודי חסיד שהגיע מעיר בשם אוליקה. באוזיראן התחתן עם פייסיה, והיה מלמד ילדים. היא הייתה מיילדת מומחית של כל האזור. מאחורי הבית של הורי הייתה חלקת אדמה ששימשה כגן ירק. לפני הבית הייתה חצר שכללה משתלה של עצי פרי מכל הסוגים. כקילומטר מן הבית היה יער גדול ושם גדלו פירות בר כמו שזיק, אגס, תפוח ודובדבן.

אני הלכתי עם השקוצימלאך (נערי הגויים) ליער ולמדתי מהם כילד וכנער לזהות את העצים לפי העלים והגזע. העברתי את השתילים הנ"ל לשטחנו.

בחצר היו לנו אווזים, תרנגולות וברווזים. זה היה משק מלא. היו לנו פרות וסוסים ואורווה גדולה שבקומתה השנייה היו חציר ושחת למאכל הבהמות. בבית היו לנו ארבעה חדרים: חדר הורים, חדר בנות, חדר בנים ומטבח. בחדר ההורים היה שולחן ענקי, וכאשר סודרו המיטות וכלי המיטה הוכנסו לארונות, היה הופך לסלון. אפשר היה לארח בו בחגים (כמו ליל הסדר או בראש השנה) עשרות אנשים.

במטבח היו שני תנורים: האחד לבישול ולאפיה. השני לחימום הבית, וקירותיו גבלו עם החדרים וחימומו אותם.

המשפחה הייתה קמה לפני זריחת השמש. הדליקו עשית, הבנים התפללו תפילת שחרית, ולאחר התפילה הייתה ארוחת בוקר של כל

המשפחה. אבא, שהיה סוחר, יצא לדרכו, והבית נשאר תחת השגחתה של אמא מרים. היא חילקה לכל אחד מן הילדים את המטלות שעליהם לעשות, מי מאכיל את הפרות והסוסים, מי חולב, מי מאכיל את העופות ומי אוסף ביצים. לצרכי הבית שימשו "יבורה" ו"אילינה" - שתי פרות קבועות. מאחר שאבא סחר גם בבהמות, הצטברו לא פעם ברפת שלנו למעלה מעשר פרות חולבות וכן היו גם פרות לבשר. אמא מרים ואחותי הגדולה פייגה היו חולבות את הפרות מאחר שאחותי, אסתר, הייתה הכי עדינה ואבא לא נתן לה לחלוב. לכל ילד, מגיל צעיר, היה תפקיד בבית, במשק ובחצר. לאחר סיום המטלות נשלחו הבנים לחידה הילדים היו עסוקים כל היום.

הבוסתן והבית כפי שראו בשנת 1978

אזר אוזיראן היה משופע באגמים, ואולי
השם אוזיראן בא מן המילה אוזירה
שפרושה אגם ברוסית. במרכז אוזיראן
היה אגם שהיו בו הרבה דגים. האגמים
היו שייכים ליהודים (גם חלק גדול מן
האדמות שלא עובדו). היו יהודים שחיו מן
האגם ומכרו דגים. הם היו נכנסים לאגם
עם רשת שנגררה על ידי שני אנשים. כך
לדוגמה אייזיק יוסי שבתאי או אחד הבנים
ממשפחת גרינשפן (שהיה קרוב משפחה
שלנו, שלמרות שהיו עשירים ובעלי טחנת
קמח, הרי שהיה דייג). במשפחת מוסמן
קנו את הדגים.

משפחת מוסמן בחצר ביתם 18.10.1929
מימין Sknes עומדים אברום, אסתר, יעקב
ופייגה. יושבים שמה חיים, מאסל וחר"ם.

מפת וורקוביץ' ואוזיראן משנת 1922,
ניתן לראות את כמות האזמים ותוואי מסילת הרכבת שזוקף את אוזיראן

שהרכבת תקיף את אוזיראן. במרחק של כקילומטר אחד הוקמה תחנת הרכבת ולה שלושה בניינים יפים מאבן מסותתת, שבהם גרו גם עובדי הרכבת.

במלחמת העולם הראשונה הוקמו באוזיראן מחסני נשק ואספקה של הצבא הרוסי שכללו גם מחסני מזון כמו כרוב, בשר, גריסים, כוסמת וסוכר. על אדמות הפריץ יליס הוקמו מאפיות ותנורים ענקיים, הביאו עצים

האגם כפי שנראה היום

מיערות הסביבה ואפו לחם בשביל חיילי החזית. כאשר נסוגו הרוסים, לא הספיקו לקחת את כל הרכוש הזה או להשמידו, וכל זה נשאר באוזיראן. במרחק של כשני קילומטרים (מעבר לבית העלמין היהודי) היה כפר של אוקראינים בשם קוניושקה. הם החלו להתארגן על מנת לכבוש ולבזוז את הרכוש הנ"ל. אולם אנשי אוזיראן ששרתו בצבא הרוסי החליטו למנוע זאת. הם התארגנו ויצרו חזית מול האוקראינים. נשק היה בשפע. כך לדוגמה לאבי שלמה חיים מוסמן (ששירת בצי הרוסי) היו בבית שני רובים, וכל ערב היו יוצאים היהודים, "מרביצים" כמה יריות באוויר כדי למנוע מן האוקראינים אפילו את המחשבה להשתלט על המחסנים. כל שהיה במחסנים הועבר לאוזיראן וחולק בין תושביה היהודים.

אני זוכה, כשהייתי ילד, העבירו שקי סוכר לבית הכנסת ומלאוהו עד הגג...

במלחמת העולם הראשונה הצבא הרוסי נסוג והגרמנים נכנסו לאוזיראן. כאשר הגרמנים נהדפו הפכה אוזיראן שוב לחזית. פרצה המהפכה הבולשביקית. הצבא הרוסי האדום והצבא הרוסי הלבן רצו להשתלט על חלקים מאוקראינה. מן הצבא הרוסי התפלגו גנרלים שהקימו להם צבאות

המים זרמו מן השדות והגבעות ליד אוזיראן כתוצאה מהפשרת השלגים ומי הגשמים. היו תעלות שהובילום אל האגם. האגם במרכז אוזיראן סיפק מים לתחנת הרכבת. מן האגם הניחו צינורות אל התחנה שהייתה במרחק של כקילומטר מן העיירה. (קטרי הקיטור שפעלו במאה שעברה היו זקוקים למילוי מים לצורך יצירת הקיטור). קטר הקיטור נקרא אז פאראווא.

המסילה נסללה בימי הצאר הרוסי (כלומר בימים שלפני מלחמת העולם הראשונה) והובילה מקייב ללבוב ולרובנו, משם דרך אוזיראן לדובנו ועד לחזית עם אוסטריה שהייתה מרוחקת כ 54-56 ק"מ מאוזיראן. המסילה הגיעה עד העיירה רדזיבילוב. (רדזיבילוב הייתה בידי רוסיה הצארית ואילו העיירה ברודי הייתה בידי הקיסרות האוסטרית) על פי התכנון הייתה צריכה המסילה לעבור דרך אוזיראן, אך כל התושבים התנגדו לתוואי הזה. הם קמו וטענו שהמסילה תחצוץ בין אוזיראן לשדותיה וטענו שעם הרכבת יבואו גנבים למקום השליו הזה.

למרבה הפלא, הממשלה שוכנעה והוחלט

לא היה קיים). תחילה למדנו א-ב. בגיל חמש כשהתקדמנו, עברנו ל"חדר" עם רב אחר ולמדנו חומש. ה"חדר" השלישי נועד למתקדמים ולמדו בו חומש, רש"י וגמרא, תנ"ך וכך הלאה.

כשהייתי ב"חדר" כל מלמד היה אכזרי מאוד כלפי הילדים. הרבי היה בדרך כלל זקן ולא הייתה לו סבלנות לילדים ולמעשי השוברים שלהם. כך לדוגמה, כשהרבי (שהיה זקן בן למעלה מ-70) היה נרדם, היו הילדים מחביאים לו את החומש או שמו לו חומר שהדביק את הזקן שלו. הרבי לא שתק על כל הדברים האלה. היה מרים מקל ומרביץ לכולם, לא רק לאשמים, אלא, מראשון ועד אחרון בלי יוצא מן הכלל, ואלה היו מכות רצח...

בית הספר הפולני הגיע מאוחר אלינו, ותחילה היו בו רק ארבע כיתות. והוא שכן בתחילה במבני תחנת הרכבת.

תחנת הרכבת כפי שהיא נראית היום

ביה"ס היה מיועד לכל תושבי אוזיראן יהודים וגויים. בביה"ס הפולני החלו ללמוד בגיל שבע, אם כי כאשר נפתח היו גם תלמידים מתחילים בני עשר, והיה ללא תשלום. כל ילד, על פי החוק, חייב היה ללכת לבית הספר. בביה"ס למדו קרוא וכתוב, פולנית, חשבון, גיאוגרפיה, היסטוריה וספרות פולנית. בשנות השלושים העבירו

ומיליציות משלהם. כך היו פטלורה, דניקין, היידמקי, מחנוב. באותה תקופה היינו ילדים קטנים, ולמרות המלחמה יצאנו, אחותי אסתר ואני, למרעה עם שתי פרות ממשק ביתנו. הצטרפנו לילדי הגויים במרעה. לפתע התחילו חיילים ופרשים להתרוצץ, ואנחנו אל היער והסתתרנו בו. היינו ילדים קטנים בני שבע. הסתתרנו ביער כמה ימים עד שבוע עם הגויים. כשנגמרה הלחימה הזו חזרנו הביתה. המשפחה ידעה שאנחנו ביער עם הגויים. לא היה כל חשש שירעו לנו, כי גדלנו יחד עימם.

מאחר ואוזיראן שכנה במקום נמוך, תמיד היה בה הרבה בוך. הצבאות הנלחמים הביאו עצים וקרשים מן היערות ויצרו מעין גשר או סוללה לאורך כל העיירה. אלפי אנשים עבדו בזה. כל אחד רצה לשלוט.

בינתיים הוקם צבא פולני שיצא נגד הבולשביקים שהיו ליד וורשה. ב 1919 הייתה כבר חזית פולנית רוסית. פולניה קיבלה עזרה מצרפת. היה גנרל בשם הלר והם הדפו את הרוסים עד נהר הבוג. הבולשביקים בפיקודו של טרופקי הדפו את הפולנים חזרה. בעקבות הסכם ריגה (1921), עברה אוזיראן (ורוב ווהלין) לידי הפולנים. תחת השלטון הפולני התחיל פיתוח באוזיראן. הם ארגנו בית ספר יסודי פולני ששכן בתחנת הרכבת.

באוזיראן היו כ-1400 יהודים. כ-40% היו צעירים. כאשר הייתי ילד (שנות העשרים וראשית שנות השלושים של המאה העשרים), קיים היה בית ספר יסודי עברי ובית ספר יסודי פולני. הלכנו לשני בתי הספר. הגישה של ההורים הייתה יהודית מסורתית לאו דווקא דתית מאוד. בתור ילד קטן חייב הייתי ללכת ל"חדר". מגיל ארבע החל הלימוד ב"חדר" (גן ילדים

יעקב מוסמן, ילד בשלח

את בית הספר לתוך העיירה לבית של רזנבליט אשר היה בית גדול. בית הספר העברי הוקם ביוזמת ההורים ששכרו מורה. למדנו בו את יסודות הדיבור העברי, היסטוריה יהודית על פי דובנוב, שירה וספרות עברית. המורה הראשון היה אדם בשם קריטיק והוא הגיע מזדלבונוב. הוא היה תלמיד של ביאליק והיה דייקן מאוד, ומה שלימד כלל שירים וסיפורים שהיינו חייבים ללמוד בעל פה. עד היום אני זוכר שירי ילדות למרות שאני בן למעלה מ-90 שנים. לבקשתנו שסבא יעקב ידקלם לנו שיר כזה, הוא דיקלם את:

על הקרח

אין שיר ציפור, אין ציץ פרח
לכל תענוגי בא הקץ,
אך עוד נשאר לי הקרח
הבה ארוץ שם כחץ

הנני אחליק על הקרח
קל כברק הנני טס
סורו עוברים, פנו דרך
על ראשיכם אני חס

פול פץ, מעדתי ואפול
ובין רגע קמתי חיש
את מכאובי דום אסבולה
לא אתלונן, הנני איש.

לו ביצה, לו הייתי
אז נשברתי כבר
אם מזכוכית, לו נעשיתי
היה אז מצבי מר

אולם לאושרי אל עשני
ברזל עשות קשה עז
אפול שבע, שבע אקום
הלאה הלאה הנני טס.

10.2.1937

מאן מוסמן באויראן המוסמט... הצריף
הגדול

ברקע שיש את מכבי האס ואת תיאטרון
החובבים שהקיוו בני הנוער באויראן.

כל ילד היה עסוק מבוקר עד ערב, וכל הזמן הוקדש ללימודים. תחילה למדנו בביה"ס הכללי-הפולני. רק נגמרו שם הלימודים והמשכנו לבית הספר העברי. בית הספר הפולני יצא לטייל ב-3 במאי שהיה יום הקונסטיטוציה בפולניה. הם ארגנו כנס בוורקוביץ' (שם שכנה המועצה הפולנית). מאחר שהמרחק בין אוזיראן לוורקוביץ' היה כארבעה קילומטרים הסיעו אותנו ההורים לשם בעגלות. אני זוכר שעם ילדי וורקוביץ' היהודיים חגגנו לראשונה בל"ג בעומר. כמה מהתלמידים מוורקוביץ' הגיעו אלינו רכובים על סוסים, וההורים באוזיראן סיפקו לילדיהם סוסים יפים והצטרפו עם עגלות לחגוג ביחד ביער של גרופרמן. כל ילד בא עם חץ וקשת וביצים קשות שבושלו בקליפות בצל עד שקליפתן הייתה בצבע חום. ביער חגגו ושרו שירים עבריים. מלבד ל"ג בעומר לא חגגו בבית הספר העברי את החגים כמו חנוכה או

שבועות. לעומת זאת, ב"חדר" חגגו אותם. גם טיולים לא עשו בבית הספר, טיולים כאלה ארגנו לבד כנערים בתנועת הנוער של "החלוץ".

אחרי המורה הראשון התחילו ללמד עוד ועוד עברית, ופתחו עוד בית ספר. והיה מורה עברי בשם צור. כמו כל הילדים היינו לפעמים משתובבים. בבית הספר הפולני לא הרביצו כמו ב"חדר". מי שדיבר בשעת השיעור או הפריע הועמד בפינה. לפעמים השאירו אותו אחר הלימודים בבית הספר. כולם הלכו הביתה ואתה נשארת ונאלצת לכתוב מספר דפים כעונש. בבית הספר העברי הענישה הייתה לעמוד על הברכיים... המורים שלנו היו בני כארבעים שנים. בשנים 1928-1929 החלו לפעול באוזיראן תנועות הנוער הציוניות "החלוץ" ו"בית"ר". ראשוני "החלוץ" היו מספר חברה' שהחליטו לצאת להכשרה לקראת עליה לארץ ישראל. התארגן קיבוץ

חברי השומר הצעיר באוזיראן (המדינה באמצע היא סין מוסין)

לא היו מוסדות שתרמו לנו, אז התארגנו כל חברי הסניף ליום עבודה, וכל הכסף שהרווחנו עבר לקרן הספרייה. ביננו היו כאלה שקבעו מראש אילו ספרים לרכוש. קנינו רק ספרים בעברית או ביידיש. לא ספרים בפולנית. היינו פונים למרכז ברובנה והמועצה של "החלוץ" הייתה רוכשת עבורנו את הספרים. אנחנו גם ארגנו את סניף "החלוץ" בוורקוביץ, ואילו בוורקוביץ' הוקם סניף של התנועה הרוויזיוניסטית ששלח לאוזיראן שלוחה של תנועת בית"ר. אוזיראן הייתה סוציאליסטית יותר בתפיסה הציונית מאשר וורקוביץ', ולכן פעלה בה מאוחר יותר גם תנועת השומר הצעיר. בשנים 1932-1933 נוצר פילוג בתנועת "החלוץ הצעיר", וחלק מן החניכים עברו לשומר הצעיר.

יש לציין שכל תנועות הנוער שפעלו באוזיראן חינכו לציונות והובילו להגשמה ולעליה לארץ ישראל. בין אלה שהצליחו לעלות לארץ ישראל הייתה אחותי אסתר, פאלק פידל, לייב אוז'ן, שושנה בר ורבקה בר. גם אני אושרתי לעלות ארצה, אך

הכשרה בקולוסובה. אלינו, לאוזיראן הגיעו אנשי "החלוץ" מהעיירה זדלבונוב. בני הנוער מאוזיראן שהיו בגיל 15 - 17 פנו למועצת "החלוץ" ברובנה וביקשו שישלחו לכאן מדריך. אז הייתי בן 14 והייתי בין הצעירים בסניף.

להכשרה יצאו פאלק פידל ואריה אוז'ן. כל השאר לא הספיקו לצאת, כי בינתיים פרצו בארץ ישראל מאורעות תרפ"ט. הבריטים לא נתנו סרטיפיקטים, ושני הבחורים הללו חזרו מן ההכשרה ונשארו בעיירה. תנועת "החלוץ" נחלשה.

אנחנו הצעירים התארגנו מחדש, הזמנו מורה ובראשית שנות השלושים התחלנו לקבל לסניף צעירים יותר, אפילו בני תשע שנים. תפקיד המורה היה ללמד עברית, כי לא כל ילד באוזיראן יכול היה ללמוד בבית הספר העברי, שכן זה היה כרוך בתשלום, ולא לכל ההורים היה מספיק כסף. המורה לעברית פעל בסניף "החלוץ" בשעות הערב. הקמנו גם ספרייה עברית בסניף. כסף לא היה לנו לקניית ספרים.

חברי תנועת החלוץ הצעיר באוזיראן

אבי (שלמה חיים מוסמן) היה מלח בצי של הצאר הרוסי והוא סיפר לנו שהגיע בהפלגותיו לארץ ישראל ואפילו ליפן. ממסעותיו הביא מזכרות נפלאות כמו שעון כיס מזהב או מקל עם ראש מתברג ובו ציור של מקדש שלמה. היה מוריד את המכסה ואומה תראו, תראו איך היה נראה המקדש. הייתה לו שמיכה שהייתה בצבע שחור ומצד שני "פלוש" מעין קטיפה, אבל עם שיער גבוה יותר. על זה הייתה דמות נמר מזנק. כאשר גדלנו ועשינו הצגות באוזיראן, תמיד השתמשנו בשמיכה כמסך או תפאורה.

יעקב מוסמן, צומד באמצע באדי הצבא הפולני.

גויסתי לצבא הפולני ולא הספקתי לעלות ארצה.

כשחזרתי מן הצבא אמרו לי: "מצטערים אבל איבדת את התור לעליה. חלוץ אחר עלה לישראל על חשבון הסרטיפיקט שלך. בתנועת "החלוץ הצעיר" המדריכים היו הבוגרים. לא היו קורסי מדריכים והידע נצבר לבד או מאלה שקדמו להם בתפקיד. חלק מן הבוגרים יצא להכשרה וחלק נשאר להדרכה בסניף. ברובנה ישבה המועצה של החלוץ שנוהלה על ידי וינה. תפקידו היה להשגיח על כל הסניפים בסביבה. היו ביקורים הדדיים בין הסניפים, וכך סניפי אוזיראן וורקוביץ' התחברו עם חברים מסניפי מיזוף' וזדלבונוב. יצאנו לטיולים, לפגישות אידאולוגיות ולהרצאות.

לקראת העלייה ארצה עשיתי את ההכשרה בתנועת "החלוץ הצעיר". יחד עם 18 חברים עברנו מסטפן לקרמניץ. שם התחלנו לארגן את ההכשרה ושכרנו דירה. התפקיד הקשה ביותר היה כיבוש העבודה. צריך היה לעבוד בכל עבודה קשה במסירות ובחריצות כדי להוכיח שיהודים יכולים לעבוד בכל עבודה קשה. לאחר שהוכחנו את עצמנו, המשכנו לכבוש עוד מקום עבודה, ואת מקומנו תפסו חלוצים אחרים מן ההכשרה. היינו חמישה חלוצים. עברנו לרדז'בילוב ועבדנו בחטיבת עצים, בטחנות קמח ובכל מיני עבודות. בקרמניץ עבדנו בתחנת הרכבת - כאשר הביאו את התבואות היה צריך לנקות, ואנו עשינו זאת ועוד עבודות שונות, מה שהזדמן.

הכשרת "החלוץ" מ'מיזוף' 10.4.1936

כאשר הסתבר לי שבגלל הגיוס לצבא הפולני הפסדתי את התור לעלות ארצה עם תנועת החלוץ פניתי לתנועת ביתר וביקשתי

זר קהילות וורקוביץ אוזיראן,
יום הזיכרון לשואה ולגבורה תשס"ט

לקנות מקום בעלייה מטעם תנועה זו.
העיקר לעלות לארץ ישראל. הם ענו לי
שאם אממן לחבר בית"ר שאין לו כסף את
העליה ארצה, אוכל לקנות כרטיס עליה
מטעמים.

עבדתי בישובי הסביבה במסחר כדי לממן
את כרטיסי העליה ארצה.

לאחר שיצאנו מוורשה עם השיירה של
בית"ר, עצרו אותנו בגבול הרומני מספר
ימים ומנעו מאיתנו מעבר דרך רומניה
ארצה. הוחזרנו בחזרה לוורשה ואז גרמניה
הנאצית פלשה לפולניה, פרצה מלחמת
העולם השנייה ואני התחלתי בנדודי
שהסתיימו עם עלייתי ארצה ב-1949.

זר קהילות בורמל,
יום הזיכרון לשואה ולגבורה תשס"ט

זר קהילות רדזיבילוב,
יום הזיכרון לשואה ולגבורה תשס"ט

עדותו של אברהם ויניצר, בן מינצה ויניצר, יליד קריפה

מתוך: יהודי טוצ'ין וקריפה מול רוצחיהם; עשרים וארבע עדויות, ערך: לוי דוור, ועד יוצאי טוצ'ין וקריפה, מורשת בית עדות ע"ש מרדכי אנילביץ', 1990, עמ' 25-29.

הדברים שלהלן נכתבו במקורם ביידיש והתפרסמו בספר "יזכור" של קהילת טוצ'ין (1965). ויניצר קיווה להעלות על הכתב גם את המשך סיפורו ולא זכה.

במקום ולעת סכנה להשתמש באקדח. הרוצחים לא גילו אותנו וזכינו בחיים. השאלה הייתה לכמה זמן. שמענו בכי מר של אישה שהתחננה על נפשה וקולה נדם מהר. נודע לי שהייתה זו סימה מלמד, בעלה ישראל נרצח קודם לכן ועכשיו בא תורה. ידעתי שהגויים יודעים כי יהודים משוטטים בסביבה והם החליטו לסרוק את האזור ולרצוח ככל שיעלה בידיהם. ידענו את הסכנה, ובכל זאת נשארנו במקום כי לא היה לנו לאן ללכת.

היה זה בסתיו 1942. הגשמים התחזקו, והקור גבר מיום ליום. היינו רטובים ומצוננים. כילינו כבר את הלחם שהיה לנו. ראובן היה כל הזמן במצב של מתיחות ודרש לצאת מהיער ולחפש מחסה, שאם לא נעשה זאת, נמות. ידעתי שהצדק עימו, אבל לא היה לאן לפנות. בלילה יצאנו מהיער. מרחוק ראינו אור מאחד הבתים, התקרבו ודפקנו בדלת. האיכר קיבל אותנו בסבר פנים יפות והגיש לנו אוכל. בזמן שאכלנו עקבתי אחר תנועותיו. חשדתי בו. ברגע מסוים הוא עבר לידי ופנה לצאת למחסן. ראיתי את עיניו הרושפות והבנתי שהוא הולך לקחת כלי-רציחה. ידעתי שאין לי מה להפסיד, ולכן ציוויתי עליו להיעצר וכיוונתי אליו את אקדחי. שוב נוכחתי לדעת שבמקרים כאלה יש לאקדח השפעה רבה. האיכר התחיל לבקש רחמים. גם אשתו וילדיו הופיעו ויללו בקול. דרשתי מזון. עזבנו את הבית ובצרורותינו שלל רב,

אחרי שריפת הגטו בטוצ'ין הייתי זמן-מה בכפר מיקולין. פגשתי שם את גיסי שרה, אשת אחי גדליה, ואת שני ילדיה ראובן ומיכלה. הצעתי לשרה שתמסור לי את ראובן, כי יהיה לה קשה להסתדר עם שני ילדים. אמרנו שאם אחד מאיתנו יישאר בחיים, יחיה גם אחד הילדים. שרה נענתה להצעתי ונפרדנו בכאב לב. ידענו שצפויים לנו ימים קשים ומי יודע אם נוסף להיפגש אי-פעם. ראובן היה בן 12, ילד מוצלח ופיקח, אבל מפונק מאוד. הוא לא רצה להשלים עם חיי הנדודים ביער ובייחוד בחורף. הוא טען כי לביתם נכנס לגור אוקראיני שהיה ידיד אביו, ולא היה לו ספק שייתן לו מסתור במרתף. הסברי שידידים מהעבר היו לאויבינו בנפש והם מוכנים לרצוח אותנו ולרשת אותנו, לא הועילו. ראובן היה צועק בקולי קולות שאניח לו ללכת לבית אביו. היינו אז בחורשה לא הרחק מקריפה, ורועים שמעו את דיבורו הקולני של ראובן. הם נטפלו אלינו וניסו גם לתקוף. באין ברירה שלפתי את אקדחי שקיבלתי פעם במתנה מחייל רוסי.

היה לי ברור שעלינו להסתלק מהמקום, כי הרועים לא יעברו בשתיקה על התקרית ויזעיקו רוצחים. יצאנו מהחורשה והסתתרנו בתוך שיחים עבותים. עם אור הבוקר שמענו קולות של אוקראינים מתקרבים אלינו עם כלביהם. ביום לא הייתה אפשרות לברוח והחלטתי להישאר

כמובן במושגים של אז. עייפים, רטובים עד לשד עצמותינו ונרגשים מהחויות של היוםיים האחרונים, הגענו בשארית כוחותינו למאורה שבה חיינו בחודש שעבר. נרדמנו מיד. למחרת בבוקר עוררו אותנו קולות של המון בני-אדם. הצצתי החוצה וראיתי כשלושים איכרים פרושים בחצי-גורן וסורקים את השטח. היה ברור שאין לנו סיכוי להימלט. אמרתי לראובן שאני אתאבד בירייה והוא יתאבד אחר, ובלבד שלא ניפול לידיהם. ראובן אמר שלא יהיה לו האומץ להתאבד וביקש שאירה בו קודם. לזה לא הייתי מסוגל. להרוג את בן אחי לא יכולתי. אז נזכרתי שהיו לי בשק שני רימונים, שגם אותם קיבלתי מהחייל הרוסי. החלטתי לזרוק רימון אחד על הרוצחים וברימון השני להתאבד. חיכיתי עד שהם התקרבו מאוד וזרקתי את הרימון. הרוצחים ברחו והשאירו אחריהם שני הרוגים ומספר פצועים. שוב ניצלנו. למדנו שניתן להניס רוצחים הסתלקנו מהמקום כי ידענו שהרוצחים ישובו בכוחות מוגברים. נדדנו ליער שליד ראסניק ושם נשארנו עד אמצע החורף. הקור חדר לעצמותינו. היינו קפואים וקשה היה להזיז יד או רגל. שוב חשבתי שזה סופנו. כשגמרנו את פירור הלחם האחרון נאלצתי לבחור בין מיתה מרעב לבין יציאה והסתכנות במגמה לחפש מסתור חם ומזון. היינו זקוקים גם לבגדים, במקום אלה הקרועים שהיו על גופינו. השאלה הייתה לאן ללכת. בשעה מאוחרת בלילה יצאנו לדרך. צעדנו בשדה פתוח. מרחוק ראינו כנופיה של באנדרובצים. נצמדנו לקרקע וחיכינו עד שעברו. הלכנו שעות והגענו בשארית כוחותינו לכפר סמוך לקריפה. דפקנו בדלת הראשונה. האיכר דווקא היה מכר והכניס אותנו פנימה. הוא האפיל את החלונות ואשתו הגישה לנו חלב חם ולחם.

לעולם לא אשכח את הארוחה ההיא. האישה החייתה את נפשותינו. האיכר הכין לנו חבילת מזון ושלח אותנו לשלום. מסוכן היה להישאר שם. ביקשנו ממנו להישאר יום אחד ובלילה ללכת לדרכנו. היינו באפיסת כוחות ונחוצה הייתה לנו מנוחה כלשהי. הוא הרשה לנו להימצא בעליית הגג במשך כל היום. בלילה יצאנו והאיכר ואשתו הוסיפו לנו דברי-מאכל. הם סיפרו שהאיכרים מבקשים לנקום בי על שהרגתי ופצעתי באנשיהם. החלטתי להגיע באותו לילה למיקולין. שם כבר התחבאתי פעם אחרי שריפת הגטו. כל הדרך הציקה לי עייפות נוראה. הייתי נרדם תוך כדי הליכה. לא הייתה ברירה, אלא לנוח. התיישבתי ותקפה אותי שינה. אינני יודע כמה זמן ישנתי. חלומות משונים טרדו את שנתי וראיתי את אבי ואת אחי גדליה ז"ל, שנרצח לפני חודש, שהזהירו אותי שלא ללכת למיקולין. כאילו יעצו לי לפנות שמאלה ולעלות בשביל המוליך לה. התעוררתי מעודד מ"הביקור" של היקרים לי, וכיוון שלא היה לי לאן ללכת, הלכנו שנינו לפי "ההוראות" בחלום. השביל הוביל לביתו של איוואן פקאץ. פקאץ היה מיודד עם אבי המנוח. היה אור בביתו. דפקתי בדלת. הכניסו אותנו והגישו לנו אוכל. אך ישבנו לשולחן, הבחין האיכר באנשים שהתקרבו לביתו. היו אלה כעשרים אוקראינים ובידיהם גרזנים וחרמשים. ידעתי שאין כל סיכוי להתחמק ולמוד-ניסיון יצאתי אליהם ופקדתי להתפזר שאם לא כן אפתח באש. הם לא שמו לב לדברי וזינקו עלי. יריתי והם נמלטו בבהלה. עכשיו היה ברור שכל הכפריים יבואו לרצוח אותנו ונמלטנו לשדות. התחפרנו בערימת זבל ושכבנו בה עד רדת הלילה. בלילה יצאנו לדרך. שוב הגענו לביתו של איוואן פקאץ. הוא ואשתו קיבלו אותנו יפה והבטיחו לתת מחסה

יעבירו אותנו אליו.

יום אחד חזר איוואן מהכנסייה וסיפר שראו במיקולין את אימו ואת אחותו של ראובן. ראובן בשומעו זאת התרגש מאוד ורצה לרוץ לפגוש אותן. הסברתי לו שמעשה כזה עלול לסכן את חייו, אבל אני אלך אליהן באחד הלילות הקרובים. ראובן לא נרגע ואמר שאם לא אסכים ללכת אתו מיד, הוא יעשה זאת בעצמו. גם איוואן התערב וניסה להניא את ראובן מהביקור המסוכן. ידעתי שהסיכויים להגיע למיקולין וגם לחזור בריא ושלם שואפים לאפס. אבל ראובן לא ויתר והודיע החלטתי שאם לא אלך איתו הוא ילך לבדו.

באין ברירה יצאנו שנינו בשעת חצות לדרך. לרוע מזלנו היה הלילה בהיר. השלג הבהיק והלבנה הייתה במלואה. היה כמעט אור-יום. הלילה שהיה יפה לטיולים לא הבטיח לנו אלא התאבדות. חצינו יער ושדות וכשיצאנו מתוך השיחים הופיעו מולנו שלושה אנשים שרצו לעצור אותנו לחקירה. פתחנו בריצה והם אחרינו. פעם-בפעם ירו וגם אני עניתי להם ביריות. הצלחנו להתחמק מהם. ישבנו לנוח. חשתי קור משונה ברגל שמאל. התברר שהסוליה נשרה מהמגף וכף רגלי פצועה. הטיפול היחיד שיכולתי לתת לרגל היה חבישה במטלית, קודם-כל כדי לא להשאיר עקבות דם בשלג.

המשכנו בדרכנו ועם אור-הבוקר הגענו למיקולין לביתו של מכר אוקראיני בשם מיקולאי ירנציק. כשראה אותנו נבהל נורא, ומפחד הוא ואימו החלו להצטלב. הסתר שדידי יעקב ציליוק, מתוך דאגה לביטחוננו, הפיץ שמועה כוזבת כאילו הרגו אותי, וכך קיווה שישכחו אותי. כאשר מיקולאי נוכח לדעת שאיננו רוח-רפאים ונרגע במקצת, הוא בישר לי את הבשורה הנוראה והמרה, שאת גיסתי ואת בתה

ומזון לזמן בלתי-מוגבל. הם הוסיפו שאם תהיה התפתחות בלתי צפויה, נעבור לבית האחים של אשתו, יעקוב וטיכון. כששמעתי את שמות הגיסים של איוואן נחרדתי. לשניהם יצא שם של רוצחים. למרות הסתייגותי מהגיסים של איוואן לא הגבתי. קיבלתי מה שהמארחים נתנו. הם חיממו מים ואנחנו התרחצנו וסעדנו לשובע. הם גם הלבישו אותנו בבגדים חדשים.

בעת שאכלנו סיפר איוואן שהגרמנים נוחלים מפלות בחזית והם בנסיגה מתמדת. בקרוב יגיעו הרוסים ותבוא הישועה. הם מעוניינים להציל אותנו, כדי שבבוא היום נגיד עליהם מילה טובה. אני לא הייתי שותף לדעתו כי הישועה קרובה כל כך. את הלילה עשינו בביתם מאחורי התנור. משעה מוקדמת בבוקר ובמשך כל היום חפרו איוואן ואשתו בור מתחת לתנור האפייה. קודם לכן החזיקו שם עופות ועכשיו פונה המקום בשבילנו. שם יכולנו לשכב ולשבת. את פתח המקלט הסוו בוויילון ולא עלה בדעתם של השכנים שהיו מבקרים במטבח, כי בכך שמתחת לתנור נמצאים יהודים. נאלצנו לשתוק כל היום. לפעמים היו באים לבית באנדרובצים ואילו נפל חשד על איוואן היו עורכים חיפוש, וזה עלול היה להיות סופנו. היה קשה לשכב כל היום ולא להוציא הגה ולהיזהר שלא להתעטש ולא להשתעל. קיבלנו את הסבל באהבה, כי זו הייתה לנו הצלה. איוואן הביא לנו יום-יום בשורות טובות מהחזית, וככל שזו התקרבה נהיו מארחינו ידידותיים יותר אלינו.

פעם ביקר אצל מארחינו הגיס יעקב ציליוק. הם שוחחו עימו שעה ארוכה ולבסוף סיפרו לו שאנחנו נמצאים בביתם. ציליוק רצה לראות אותי. הוא ביקש שנעבור אליו. איוואן לא הסכים, אבל הבטיח שאם לא יהיה שקט בכפר או שהשכנים יחשדו בו,

בזמן, ובעלת הבית הייתה מדווחת יום-יום על מפלות הגרמנים בחזית. היא עודדה אותנו ואמרה שגמר המלחמה קרב ובא ואנחנו ניגאל מהצרות. ראובן היה יורד מפעם לפעם מהתנור ומשחק עם הילדים. כך עבר חודש ימים בערך. יום אחד ביקרה שכנה בבית. ישבנו על התנור. ראובן שכח לרגע את כללי הזהירות והשתעל בקול. השכנה הסיטה את הווילון וגילתה אותנו. היא אמרה לבעלת הבית שכל השכנים חושדים בהם ועכשיו היא רואה שאמת בפיהם. כאשר פנתה ללכת עצר אותה יעקב והזהיר, שאם תגלה מה שראתה הוא יהרוג אותה ואת כל בני ביתה. לא העזתי להביט בפניו של יעקב. גרמנו לו צרות מרובות והרי הוא סיכן את משפחתו בגללנו. יעקב לא התרגש. הוא עודד אותנו והבטיח שלא יאונה לנו כל רע. אף על פי כן החליט להעביר אותנו לבית אחיו טיכון. כל אותו היום נשאר בבית ולא הניח לאיש להיכנס פנימה. בערב העביר אותנו אל אחיו. שם היינו מוסתרים בלי אור ובלי אוויר, אבל מי ייחס חשיבות לאי-הנוחות הזאת? הייתה זו הצלת חיינו. בלילה היו מביאים לנו אוכל ליום שלם.

שהינו באפלה ולא יכולנו להבחין בין יום ללילה. רוב הזמן ישנו. מצב זה ארך שלושה שבועות, עד שבא יעקב ולקח אותנו חזרה לביתו. יצאנו משם עיוורים ממש. הפעם הוא שיכן אותנו במתבן. הגיע אביב 1943. שכבתי על השחת והרהרתי בתלאות שעברו עלינו בשמונת החודשים. ציפיתי לישועה אך לא ידעתי מאין תבוא. לא עלה בדעתי שהמלחמה הארוכה תימשך זמן כה רב. טרדה אותי השאלה על גורלן המר של שרה ובתה. ההרהורים הכניסו אותי לדיכאון. לולא יעקב ציליוק לא הייתי מחזיק מעמד באותם הימים הקשים. הוא היה מופיע כל ערב, ותמיד מילת-נחמה בפיו. הוא

רצחו באכזריות בסמוך לאחר הגיען לכפר. לנו הוא יעץ לעזוב מיד כי הכפר מלא באנדרובצים. הורגים כל איכר יחד עם בני משפחתו, אם בביתו נתפס יהודי. אחרי תחנונים הוא הרשה לנו להישאר במתבן עד שיחשיך וגם הביא לנו אוכל. בלענו את האוכל בחיפזון, התחפרנו בקש ונרדמנו. היינו עייפים מאוד ולא ידענו כמה זמן ישנו. אוושה לידי עוררה אותי. ראיתי את אביו של מיקולאי ושאלתי מה השעה. הזקן נבהל וברח ופנס-הרוח נפל מידי. לאחר שהות קצרה הוא חזר עם מיקולאי, שניהם מבוהלים. נסתבר ששנתנו ארכה שלושה ימים ולילות והם היו בטוחים שמזמן הלכנו. הם עבדו במתבן ולא הרגישו בנו. כשראו אותנו חששו שיש להם עניין עם רוחות רפאים. לא היה טעם לבקש מהם ארכה, הסתלקנו משם.

חצינו את הנהר הקפוא והגענו לבית-הספר החקלאי. מצאנו פרצה בגדר וירדנו למרתף אחד המחסנים. במרתף התרוצצו חולדות "בגודל של חתול". כל הזמן נאלצנו לגרש אותן מעלינו. פחדנו מנשיכותיהן. היינו מאושרים שהחזקנו מעמד עד הערב. יצאנו משם ורצנו בשארית כוחותינו אל ידידינו משפחת פקאץ. הם שמחו לשובנו בשלום ולא הבינו איך הצלחנו להתגבר על כל הסכנות והמכשולים. לך תסביר לגוי היושב בשלווה בביתו... חזרנו לבור שמתחת לתנור. אחרי המסע המסוכן היה הבור בעינינו כארמון. חלפו ימים ספורים ואשת אייוואן הודיעה לנו שניאלץ לעבור אל אחיה יעקב ציליוק משום שהשכנים חושדים בהם כנותני מחסה ליהודים.

יעקב בא בערב בעגלה מלאה קש והוביל אותנו לביתו כאילו היינו סחורה מוברחת. שם שכבנו כל הזמן על התנור. היה חם ונעים. הייתה הרגשת בטחון בביתו, ויעקב טיפל בנו כמו אבא. הביא לנו את האוכל

את רוביהם למולנו. הם שאלו מי אנחנו ולאן פנינו מועדות. עניתי שאנחנו יהודים הנודדים ביער שוב שאלו היכן הסתתרנו. אמרנו שלא היינו בשום בית וכל הזמן אנו חיים ביער כחיות. דברינו לא עזרו. הם פנו לביתו של יעקב. שמעתי צעקות שהגיעו משם ואחר כך נשמעה ירייה. הם רצחו את מטיבי יעקב שסיכן את חייו למעננו. לאחר שרצחו את יעקב חזרו אלינו. החליטו שחבל לבזבז כדור על יהודי עלוב וחבטו בי בקת הרובה עד שנפלתי מחוסר הכרה. נראה שעבר זמן רב עד שראובן הצליח להעיר אותי. הוא גרר אותי בשארית כוחותיו לביתו של היערן, העיר אותו ושניהם הכניסו אותי פנימה. הייתי מכוסה פצעים פתוחים. דם קרוש היה על פני ועל ראשי. חשתי כאבים בכל הגוף. ראובן והיערן רחצו מעלי את הדם, חבשו את פצעי כפי יכולתם והשכיבו אותי ברפת על מצע קש. קשה היה לי לשכב ולהירדם. יכולתי לשבת מפעם-לפעם, ואז הגישו לי משהו לשתות. בזה לא תמו סבלותיי, אבל את יתר קורותיי עד השחרור המיוחל אולי אספר בהזדמנות אחרת.

* כאמור לעיל נפטר אברהם ויניצר ולא השלים את סיפור קורותיו.

בר מרד טוֹצ'ין, יום הזיכרון לֶשְׁמֵרָה וְלִגְבוּרָה
תשס"ו

סיפר על מפלות הגרמנים וציפה לסיומה הקרוב של המלחמה. במציאות, עד שבאה הנחמה סבלו ומתו מיתות משונות יהודים רבים-מספור. יום אחד הופיעו בכפר באנדרובצים שברחו מקרב עם הגרמנים. הם השתכנו בבתים ובמתבנים בכפר. יעקב רצה להעביר אותנו למרתף אבל אנחנו התעקשנו לשוב אל אחותנו. היה זה מרחק של שעת-הליכה אבל לנו זה לקח שלוש יממות. באנדרובצים וסתם רוצחים שוטטו בדרכים ובכל פעם נאלצנו לדלג ממסתור למסתור. אינני מבין עד היום איך הצלחנו בכל זאת להגיע לביתם של בני פקאץ. כאשר היינו סוף סוף בשדותיהם התברר שמסוכן להיכנס לביתם כי הכנופיות הגיעו גם אליהם. התגנבנו לרפת. איוואן בא להאכיל את הבהמות והופתע למצוא אותנו. הוא נראה מוטרד מהופעתנו. בכפר היו באנדרובצים שנסוגו ממפלה מבישה בקרב ועכשיו חיפשו קורבן לשפוך עליו את זעמם. נאלצנו לרדת למרתפו האפל של איוואן שם גדלו שני חזירים ואנחנו היינו במחיצתם שבוע ימים. האיכרים חויבו אז לרשום את כל בעלי החיים שברשותם ולמכור אותם לגרמנים. רבים גידלו אז חזירים ומכרו את בשרם במחיר מופקע. כשהסתלקו הבאנדרובצים העבירו אותנו למתבן למספר שבועות עד שבא יעקב והחזיר אותנו לביתו. הוא הרגיע אותנו שהפעם נשב אצלו בשלווה עד בוא הישועה. יום אחד בא יעקב מהשדה ובשורה בפיו: לפוסטומיט הגיעו אלפי פרטיזנים רוסיים. משימתם הייתה לכתר את הגרמנים שרצחו ושרפו הכול בנסיגתם. החלטתי מיד לעזוב את המתבן ולשים צעדי לפוסטומיט. יעקב ניסה לשכנע אותי ללא הועיל, שלא נמהר לצאת מהמחבוא. בלילה יצאנו לדרך אני וראובן. לא הספקתי להתרחק מהבית וכבר הקיפה אותנו כנופיית רוצחים שכיוונו

דולקים נרות באורנים

מאת: ד. פיודורוב

מאמר באוקראינית, מהעיתון "משמרת", מאזור רובנה, 1989, נמצא בין מסמכי קהילת רובנה בעזבונו של אהרן ויסברג ז"ל. תרגום: י.ל.

לתרבות-יהודית לקיים בו טכס אזכרה לקורבנות. בזמן המיועד לעצרת, התאספו ב"סוסנקי" אנשים מכל קצות העיר, בני העיר וגם אנשים מכל מיני מקומות בארץ. הגיעו מאזור קרקוב, מסביבות מוסקבה ומערים אחרות ואפילו מאוראל באו. נשים רבות מובילות ביד את ילדיהן, סבתות וסבים מחזיקים בנכדיהם. בידיהם מחזיקים נרות דולקים, זרים של פרחי סתיו, ומתקרבים למרכז, למקום שבו מתרוממת האבן הגדולה על קבר האחים. שם עולה ומתנשא הר של פרחים חיים ונוצצים.

בשקט שהשתרר פונה חבר הנהלת החברה לתרבות-יהודית, יעקב א. הרמן, אל הקהל ומבקש הקשבה; לכבד זכרם של קרבנות-השווא שנורו כאן בהמוניהם.

בכאב ובצער נשמעים דברי מנהל המכון הממשלתי החרקובי לשפות זרות, פרופ' משה מ. גוכלרנה בן עירנו זה מרחיב את סיפורו על מעשי גבורה של יהודים (קומוניסטים) מרובנה, בפולניה של ה"פאנים" ובבוא הגרמנים - בהיותם במחתרת, על הטרגדיה שפקדה את בני עמנו, שמיליונים מהם הושמדו במלחמה הנוראה. על אף הכול עמנו חי! לא ישכח לעולם את אלה שנפלו בחזיתות הקרבות, מאחורי גדרות התיל במחנות ובגטאות, שם הושמדו בהמוניהם.

בהתרגשות ובמתח קוראת המורה לשעבר, הפנסיונרית, חיה פישמן, שיר של המשורר

ביום מעונן כמו זה, אך שונה בלובן השלג ובקור של חודש נובמבר, בדיוק כאן, במקום הזה, התרחשה טרגדיה איומה, אשר בצורה מוזרה, בלתי מובנת, מגבירה את דופק

הדם בעורקים גם היום.

ערומים, ירויים ע"י מקלעים, גברים ונשים בלתי מוגנים - במכות ובדחיפות, במכות קת-רובה וכידון - נזרקים לתעלות. מכוסים הם וקבורים בתעלות כשחלקם עדיין בחיים.

איתם ילדים חפים מפשע וזקנים בשפתיים כחולות מקור, והם נושאים תפילה אחרונה לפני מותם, ללא יכולת להציל את ילדיהם ונכדיהם. ביום ארור זה 6.11.1941, בצעו הרוצחים הפשיסטים כאן "באורנים" W.SOSENKACH הנהדרים את פעולות-הדמים כלפי הישוב היהודי של רובנו. 17,500 אזרחים, כל היהודים שנולדו וחיו כאן, הושמדו בעינויים איומים ביער זה. עברו כבר אמנם 43 שנים מהיום החשוך ההוא, אך זכר היום העצוב והטרגי ההוא מלווה אותנו: הוא חי ולא נשכח מאז!

לא הפסיק לפעום הדופק בלבבות קרובי וידידי הקורבנות בהיזכרם. כל השנים, ביום השנה לאירוע הנוראי, נוהרים לכאן המונים לתת כבוד להרוגי הג'נוסייד הפשיסטי.

בשנים האחרונות גודר המקום, נטעו עצים ושיחים והוקמה אנדרטת-אבן לזכרם. לאחר שסודר המקום, יכלו אנשי החברה

למקום המקודש לנו, לכרוע ברך ולכבד
זכר ידידינו וקרובי משפחותינו. אסור
לנו להסתפק בהתכנסות, בעיקר כיום,
כשרבים מבני עמנו שכחו כבר את מנהגי
העם ואת שפתו. כדי לקדש זכרם של
אלה שהוכחדו, אנו חייבים לעשות הכול:
להחיות את התרבות, את השפה ואת
מנהגי עמנו. בעצם למען כל אלה הם
הקריבו את חייהם ז"ל.

בשקט ובעצב עוזבים הנאספים את
המקום אשר נהיה עבורם מקודש. נרות-
ההקדשה ממשכים לדלוק על תחתית
המצבה של קבר-האחים, בלהבה בהירה
של אור מהפנט.

פבליטשק (מתורגם ליידיש): "הולך לבית
הספר". מסופר בו על חיסול גטו קולומיה,
האופייני לטרגדיות דומות שאירעו. היא
החליפה את שם המקום קולומיה ברובנה,
מה שלא הוריד מערכו האמנותי של שיר
זה. שיא הטכס מגיע עם קריאת תפילת
אשכבה (קדיש) לפי המסורת רבת השנים
של העם, ע"י מזכיר הוועד לתרבות-
יהודית שטיינגרט, עטוף בטלית. דמעות
בעיני האנשים, רחשים מאופקים ותנועות
גוף עצובות.

לקראת הסוף פונה אל הנאספים הרבים
יושב הראש של הוועד צ.ג. פיישטר: כמה
חשוב בשבילנו היהודים לבוא ביום זה

גיא ההריצה סאסאנקי,
יולי 1993

מצבות בגיא ההריצה,
יולי 1993

"כל כן קינאתי באורנים האלה....."

מאת: סוניה סמסון-שטינברג

בדרך לא סלולה דרך השדות. ירד גשם מהול בשלג מימי והפך את השדות לשלוליות בוץ. כולנו חרדנו חרדה גדולה, וכל אחד הסתגר בתוך עצמו וחלם את החלום הקטן שלו בתקווה שאולי בכל זאת אמת היא שהולכים לגטו. אבל ככל שהתקדמנו בדרך הבוץ עברה השמועה מהשורות הקדמיות שבעצם אנו מתקרבים והולכים לבית המטבחים שלנו שנקרא "יער סוסנקי". חלק מהאימהות שנשאו תינוקות בידיהן, החליטו להשאיר את התינוקות על אם הדרך, בין השדות אשר היו מופרדים אחד מהשני בגבעות. שם, למרגלות הגבעות, היו מונחים תינוקות בלבוש צחור, עטופים כמו שרק אימא יודעת לעטוף ובכו. הבכי הזה ליווה אותנו עד למקום שהפך לקבר אחים ענק של 17,000 יהודי רובנה פחות חמישה שהצליחו לחמוק, ואני אחת מהם.

תוך כדי ההליכה בבוץ ראיתי בית קטן, שעשן היתמר מארובתו, ופתאום חלמתי להיות שם ולאכול פשטידות קטנות שאימא הייתה אופה בחג הפסח.

כאשר התקרבנו ליעד כבר שמענו יריות מתוכו וידענו שהולכים לטבוח אותנו אחד אחד. הכניסו אותנו, כל 17,000 הנפשות, למישור תחום בגבעות בצורת האות "ח". מסביב ניצבו הגבעות ועל צלעותיהן יער של עצי אורן זקופים ויפיפים. כל כך קינאתי באורנים האלה בזמן שהרמתי את ראשי לאלוהים לשאול למה ולבקש את עזרתו.

עלי כמו על כולם השתלט ייאוש גדול עם טיפ טיפת תקווה בלב שאולי, אולי עוד יקרה נס.

מצד ימין של ה-"ח" עלו קורבנות עירומים

שמי סוניה שטינברג לבית סמסון. נולדתי ביום 6 באוגוסט 1931, בעיר רובנה בפולין. עד שנת 1939 עברה עלי ילדותי בנחת עם הורי ואחי הצעיר, בנימין שנולד בשנת 1934.

בשנת 1939 התחיל הסיוט. זכורה לי ההפצצה על העיר ע"י הגרמנים ולאחריה התארגנות המשפחה לבריחה אל מחוץ לעיר, בלי אבא. אבא גויס לצבא הרוסי ולא התראינו עד לאחר המלחמה. ברחנו לכפר ליד יער סוסנקי, שעוד יוזכר בהמשך. לאחר זמן מה, כאשר נדמה היה כי המצב בעיר נרגע, חזרנו הביתה.

החיים התנהלו להם כעת בלי אבא. אימא הייתה צריכה לדאוג לכול ומכרה לאט לאט את חפצי הבית לנוצרים צ'כים שהכירה. גם לעבודה יצאה מידי פעם, אבל בזהירות רבה; נשים וגברים היו נחטפים ולא נראו יותר. חיינו התנהלו אז בציפייה מתוחה לבאות. חיכינו מידי יום לאימא שתשוב מעבודתה, ובית הספר היה שייך לעבר. עלי נפלה האחריות לדאוג לאחי בנימין בן החמש.

ביום סתיו אחד, ב-17 לחודש נובמבר 1941, הופיעה על לוחות המודעות פקודה מטעם הגרמנים: "על כל היהודים שאין בידם כרטיס עבודה להתייצב למחרת בשעה 6.00 בבוקר בקצה העיר. יוצאים להקים גטו לאוכלוסיה זו". וכך היה. 17,000 איש, אישה וטף, 200 מהם בני משפחתי, יצאו והתאספו במגרש הגדול בשעה היעודה לפי הפקודה.

לאחר התארגנות שנוהלה ע"י ה-SS והאוקראינים, ניתנה הפקודה להסתדר בחמישיות והתחלנו לצעוד כמו עדר בקר

ושבו דילגנו בבזבז מעל הגוויות שהיו בשטח ואז התרחש הנס הראשון - לא ירו בנו. הגענו חזרה לאימא ולא קשה היה למצוא אותה. זה היה כבר היום השני להרג וכבר לא היו הרבה אנשים. בלילה הקודם, ליל היום הראשון לטבח, ניתנה פקודה לשבת כל אחד במקום בו הוא עמד. כל הלילה ישבנו שלושתנו בתוך הבזבז נשענים על גופה פלונית ואימא שמרה על אחי ועלי. כאשר חזרתי לאימא סיפרתי לה את כל שקרה לנו, והיא ביקשה והתחננה שאנסה שוב ולבד. אני הרי כל כך רציתי לחיות, הסתובבתי והלכתי לכיוון אחר כדי שלא להיתקל בזוג שהיכה אותי.

ניגשתי לזוג אחר וסיפרתי אותו הסיפור, והם היו מוכנים להוביל אותי למפקד שהיה ליד האוהלים שמתוכם ירו מכוונות הירייה. "שהמפקד יחליט", כך הם אמרו. עניתי שרגלי יחפות, קפואות ונפוחות ואם היו רוצים לעזור לי שיעזרו ואם לא, שיהרגו אותי. אין לי כוח ללכת יותר. הם השתכנעו ואחד מהם הוביל אותי בשביל היוצא מגיא ההריגה. מרחוק שמעתי את אימא שצעקה לי "סוניה, סוניה חזרי". אולי היא חשבה שמובילים אותי למקום שהורגים, אבל אני שכנעתי את עצמי תוך כדי הליכה שלא לסובב את ראשי אליה, כי אם הייתי עושה זאת, לא הייתי כותבת כעת שורות אלה.

הובילו אותי לבית איכרים ליד היער, שבו ישבו לנוח מספר מפקדים של ה-SS וביניהם רופא אחד. התקבלתי יפה ע"י כולם, והסיפור שלי התקבל כאמת. הרופא נתן הוראה להביא קרח ולשפשף את רגלי הנפוחות והקפואות (איבדתי את מגפי בבזבז ונותרתי יחפה במשך 48 שעות). אחר כך החליפה האיכרה את בגדי (שכבות של בגדים אחת על גבי השנייה - כדרך האיכרות) והלבישה אותי בבגדים של בתה

בכמה שבילים ומיד כאשר הגיעו לקצה העלייה - ירו בהם. סיפרו שהיורים יושבים עם מכוונות הירייה בתוך אוהלים, בלתי נראים כמעט, כך שאולי אנשים קיוו עד לרגע האחרון לזיק של תקווה - של חיים. לאט, לאט התמעטו השורות והצד הימני של האתר התמלא ונסגר והתחילו להוציא להורג את אלה שהיו בחלק העליון של ה-"ח". עברה שמועה שאם יאספו כך וכך זהב ישחררו את הילדים. מובן שכולם, כולל אימא, מסרו את כל מה שהיה בידם. אימא קיוותה שלפחות אחי ואני נישאר בחיים. אבל הכול היה שקר וכזב, זה רק עזר להם לקבל את מה שהיה יקר ללבם יותר מכל - זהב וחפצים יקרים.

אז כבר שלט בנו הייאוש לגמרי, התחלנו לנוע ללא מטרה בתוך הבזבז, לדלג על גוויות של ילדים קטנים שנחנקו מהדוחק, ולפתע חיבקה אותי אימא חזק וביקשה עם דמעות בעיניה שאקח את אחי ואנסה להינצל. היא עודדה אותי ואמרה שאבא יחזור מהצבא הרוסי וגם היא איך שהוא תינצל ואז שוב נהיה כולנו ביחד. לא רציתי לעזוב אותה אבל נורא רציתי לחיות, והמוות היה כל כך קרוב. החזקתי בידו הלבנה והרזה של אחי (שהחלים זה לא מכבר ממחלת הטיפוס) והתקרבתי איתו לשולי האתר. מסביב שמרו זוגות של שומרים. בכל זוג היו איש SS ואוקראיני. בשפה האוקראינית סיפרתי להם סיפור, שבבוקר מוקדם יצאנו מהבית לכפר שליד היער, שאת שמו זכרתי עוד מהזמן שברחנו אחרי הפצצת רובנה, שהלכנו לכפר לקנות ביצים ולחם, והנה נקלענו פתאום למקום הזה ואנו בכלל לא יהודים. הם האזינו ואז איש ה-SS הרים את ראשו של אחי ומיד החליט שזה שקר והתחיל להרביץ לי בראש בצינור גומי שהיה בידי כל איש SS. התחלתי לברוח מושכת אחרי את אחי

הביתה. ירד הערב והאיכרה השכיבה אותי במיטה נקייה. מעלי היה תלוי ישו הצלוב על צלב, והיא אמרה לי להתפלל. אמרתי לה שאני לא יודעת כי לא שלחו אותי לבית הספר ולא לוקחים אותי לכנסייה, כמובן בגלל האימא החורגת. האיכרה הביטה בי בסלחנות ועזבה אותי.

למחרת בבוקר כאשר התעוררתי, כל הקצינים כבר לא היו. האקציה נגמרה וכולם, כל ה-17,000 נמו את שנת הנצח שלהם, חוץ ממני שחיי עמדו בסימן שאלה. האיכרה אמרה שהרופא יבוא ביום ראשון לקחת אותי. את בגדי לא קיבלתי בחזרה, לבשתי את הבגדים שקיבלתי מהאיכרה ולא היה איכפת לי בכלל. הרופא הגיע ביום ראשון וקרא לי להתלוות אליו, הוא הרכיב אותי על אופניו ויצאנו לדרך. הגענו לעיר, והרופא החליט לעצור על יד ה"שטב" של ה-SS והשאיר אותי עם אופניו למטה. אולי הוא רצה שאברח, אבל לא חשבתי על רעיון כזה, כנראה בגלל תמימות של ילדה בת תשע. לאחר זמן מה הוא ירד והמשכנו בדרכנו. בדרך הוא שאל כמה פעמים "נו איפה זה?" וכל פעם אמרתי עוד מעט. הכתובת הייתה בדיוק בקצה השני של העיר.

לאחר זמן רב הגענו. זה היה יום ראשון לפנות ערב וכבר ירדו הדמדומים והכל היה שקט. הצ'כית שקראו לה גב' פחצ'ק עמדה עם אחותה בחצר בגבה אלינו, ואיש ה-SS שאל אותי מי מהן היא אמי. הצבעתי עליה והוא ניגש אליה. בינתיים הסתובבו שתי הנשים ונדהמו לראות אותי ליד האופניים בשער ואת איש ה-SS המתקרב אליהן. הוא שאל אותה אם היא אמי ואז היא ענתה לו שבכלל לא מכירה אותי. הוא חזר אלי ובפולנית עילגת שאל אותי מדוע שיקרתי. עניתי שפחדתי שיהרגו אותי. לרגע הייתה דומיה. הנשים לא זזו ואנו

שהייתה בגילי. התחילו לחקור אותי, ושוב סיפרתי את סיפורי איך נקלעתי למקום הזה כששלחו אותי להביא לחם וביצים, וכל זה בגלל שיש לי אם חורגת, ששולחת אותי מידי פעם לקניות בכפר הנמצא ליד יער סוסנקי.

הכתובת שמסרתי הייתה של צ'כית אחת שהורי נהגו לסחור איתה לפני המלחמה. גם בתקופת הגטו ברובנה מכרה לה אימא דברים שונים, שיהיה לנו ממה לחיות, כאשר אבי כבר לא היה אתנו. יום לפני שעזבנו את הבית הבאנו לה דברים למשמרת, ואז היא אמרה לאימא שהיא מוכנה לשמור גם עלי, אבל אימא הייתה בטוחה שאנו הולכות לגטו אחר ולא רצתה שניפרד. וכך, באותו בית איכרים, בזמן החקירה, החלטתי שהאישה שהייתה מוכנה לשמור עלי תהיה האימא שלי. והכתובת שמסרתי הייתה כתובתה, שאותה במקרה זכרתי בעל פה.

האקציה התחילה ביום חמישי ואני יצאתי מהמקום ביום שישי בצהריים.

כאשר סיימו לחקור אותי כבר היה כמעט ערב. ישבתי ליד החלון מול הכביש והכל נראה פתאום שונה מהמקום שממנו באתי מוקדם יותר. גם לא שמעתי יותר יריות מכיוון היער ולרגע היה נדמה לי שהכול היה חלום בלהות. אך לפתע פרץ פנימה בן האיכרים, הביא איתו דברים שהספיק לאסוף בשדה והודיע שנשארו רק כמה "יהודונים" במישור שקראתי לו ה-"ח". "זרקו עליהם כמה רימונים וזה נגמר" הוא סיפר פניתי לעבר החלון ובכיתי ולא יכולתי לשלוט בעצמי. ניגש אלי אחד מאנשי ה-SS (אולי היה זה הרופא) ושאל אותי מדוע אני בוכה. חשבתי במהירות ועניתי לו שאני פוחדת מאימי החורגת שתכעס על שאני כל כך הרבה זמן בדרך. הוא אמר שלא אדאג, שביום ראשון הוא עצמו יוביל אותי

השנייה שהרופא הזה עזר לי. נתתי לו את השמלה שהוא הבטיח להחזיר לאיכרה בכפר ליד יער הסוסנקי.

הימים זחלו להם בעצלתיים. עדיין גרתי בבית, אבל ידעתי שימי בו ספורים, ואז הציע בן משפחה שלי שגר באותו הרחוב שהוא ייקח אותי אליו. קראו לו מוטק'ה - מרדכי האופה. הייתה לו מאפיה, מצבם היה טוב, ובבית היה מכל טוב. הילדים בגטו היו צריכים לעבוד במקום ללמוד כדי שיהיה להם כרטיס עבודה, והיינו עובדים בגנים הציבוריים. לי לא היה מה לאכול, והייתי מתחבאת מאחורי עץ, כדי ששאר הילדים לא יראו שאין לי מה לאכול. לאחר זמן מה החלטתי לבקש מבן משפחתי סנדוויץ' כמו זה שנתן לילדיו, והוא אמר לי שאלך לצ'כים ואבקש אוכל, שהרי אימא השאירה שם דברים. לא הייתה לי ברירה וכך עשיתי. אפשר היה עדיין לצאת מהגטו, והצ'כים שלי באמת נתנו לי אוכל, כך שכבר היה לי מה לאכול. לישון ישנתי על המרפסת שגבלה עם המדרכה. בלי דלת ואפילו ללא מעקה. ה-SS היו עוברים בלילה ומאירים עלי בפנסיהם. אבל לא הייתה לי כל ברירה. זה כבר היה כלום לעומת מה שעברתי. באחד הימים עברה שמועה שמתקרבת אקציה נוספת, ובאותו הערב הגיעה הצ'כית והוציאה אותי מהגטו. הוסתרתי אצלה למשך זמן קצר, ואחר כך העבירה אותי על עגלה רתומה לסוס לכפר בשם גלינצ'ק, שם גרה משפחתה, משפחת הונצ'יק.

מאותו יום הפכתי לילדה כפרית על כל המשתמע מכך. תיקנתי גרביים, יצאתי עם הפרות לשדה ואחר כך חלבתי אותן, עבדתי במשק הבית ושמרתי על התינוקות. היו גם סכנות, וקרה לא פעם שהייתי צריכה להתחבא במרתף עם תפוחי האדמה להרבה זמן.

שנינו בשעה קצין ה-SS שהיה גם רופא עם לב אנושי הסתובב וניגש שוב לאישה ואמר לה שאם היא רוצה, היא יכולה לקבל את הילדה הזאת, כי אם היא נשארה עד כה בחיים - אז שתחייה.

האישה הזמינה את שנינו לבית והגישה לנו אוכל של יום ראשון. הקצין היה רעב מאד. אני זוכרת שלא יכולתי לאכול דבר ורק רציתי לישון. הבנתי שאולי היא תרצה לשאול את הקצין שאלות ופרשתי וישבתי ליד שולחן קטן שעמד בפינה ונרדמתי.

למחרת ביקשה ממני האישה לעבור זמנית לבית שלנו בעיר עד שהיא תמצא לי מקום מחוץ לעיר. באותו היום הלכתי לבית אשר היה חתום בחותם עופרת. כמובן שפתחתי, הרי פתאום הייתי כבר גדולה. נכנסתי לבית הריק והתחלתי להתארגן. ידעתי כי יש חפצי ערך בעליית הגג, אבל לשם אפשר היה לעלות רק באמצעות סולם מבחוץ. עליתי ובדקתי, וכאשר ירדתי מצאתי למטה חברים שלי ושל הורי שחיכו שאספר להם מה קרה כמה ימים קודם ביער סוסנקי. אלה היו יהודים שהיו להם רישיונות עבודה, ולכן לא היו צריכים להתייצב וללכת כביכול לגטו. גרתי לבד בדירה הגדולה שלנו במשך תקופה קצרה. ברחוב שלנו התחילו לארגן את הגטו האמיתי, ויהודים באו מכל קצות העיר ונכנסו בכוח לדירה, עד כדי כך שאותי דחפו החוצה. התחלתי למכור את הרהיטים ואת יתר החפצים, והגויים היו באים לקנות.

ביום אחד אחר הצהריים בא גוי אחד לקנות משהו ובמקום לשלם לי תפס את החפץ וברח. רדפתי אחריו ברחוב. במקרה עבר ברחוב הרופא המציל שלי וצעק לי: "סוניה מה קורה!?" ואני צועקת בחזרה שהאיש גנב. הגרמני שלף את האקדח וקרא לגנב "עצור או שאני יורה". הגוי חזר והחזיר לי את הגניבה. זו הייתה הפעם

במקום שנקרא "חוטר". למחרת בבוקר עם הזריחה יצאנו חזרה למשק לעבודה. הם נסעו על העגלה עם הסוסים ואני הובלתי את הפרות למרעה. כאשר הגיעו הצ'כים שלי לביתם מצאו על המפתן גרזן מגואל בדם וסימני פריצה לבית. הם קראו לי ומיד יצאנו חזרה לכפר גלינצ'ק. התברר שבילילה באו "באנדרובצים" (פושעים אוקראינים), רצחו אחת משלושת המשפחות, שנשארו בחוטר ולא יצאו לישון בכפר, ושדדו את יתר שני הבתים. לאחר המקרה הזה עזבנו לגמרי את המקום וגרנו רק בכפר גלינצ'ק. החיים התנהלו תוך עבודה קשה, וניסיתי בעבודה זו להדחיק את העבר ולחיות רק את ההווה.

מידי פעם הייתה מופיעה תקווה קטנה שאולי בכל זאת מישהו חי. אימא, אבא, או אולי אחי הקטן. באחד הימים, זמן לא רב לפני גמר המלחמה, גייסו את ולדימיר. מריה הצ'כית שלי, הילדה מריצ'קה ואני נשארו לבד ודאגנו לכל המשק, לפרות, לסוסים, לתרנגולות ולחזירים, לשדות וגם למשק הבית.

ואז הסתיימה המלחמה. הצ'כי שלי כתב שהוא רכש חווה בצ'כיה (במקום בו שירת כאשר היה בצבא הצ'כי) ושהוא נשאר שם ומחכה שמשפחתו תבוא אליו. המצב החדש בלב לאותי ולא תרם לביטחון העצמי שלי. מה יהיה איתי? זו הייתה השאלה ששאלתי את עצמי שוב ושוב.

הצ'כית החליטה שאני אתחיל ללמוד בבית הספר וכך היה. קמתי לפנות בוקר להאכיל את חיות הבית שלנו ויצאתי לבית הספר. ביום הראשון הייתי מבולבלת. לא ידעתי דבר שהרי הפסדתי כמה שנים טובות. ביום השני בשעה עשר הגיעה הודעה מהבית שאחזור מיד כי אבא שלי חזר לרובנה ומחפש אותי. למען האמת, כלל לא שמחתי, פחדתי לעזוב, אבל כמו ילדה ממושמעת עשיתי מה שאמרו לי

כך עברה לה שנה, עד שביום אחד הגיעו הוריו של הצ'כי הצעיר שהסתיר אותי. הוא היה אז בן 21 והוריו גרו בעיר זדולבונוב. הם דרשו ממנו שאעזוב מיד, כי הם פוחדים שבגללי תומת כל המשפחה יחד איתם. הצ'כים הצעירים שלי, ולדימיר ומריה, לא יכלו להתנגד, זה היה נושא גורלי. ישבו וחשבו מה לעשות איתי ולבסוף החליטו שמוקדם בבוקר אצא לדרך אל סבתם בת ה-90 שגרה בזדולבונוב. קיבלתי ליד צרור שהכיל כנראה אוכל ויצאתי לדרך על פסי הרכבת. הלכתי כל היום ולקראת ערב הגעתי לבבושקה, שנבהלה מאד כשראתה אותי. היא אמרה שאוכל ללון אצלה, אבל אצטרך לעזוב מוקדם בבוקר מבלי שאיש יראה אותי. היא פחדה מילדה יהודיה קטנה.

היא סידרה לי מיטה על ארגז עם מכסה חצי עגול ושמה צרור של גרביים מתחת לראשי ככרית. לפנות בוקר הייתי צריכה לעזוב. לאן תלך ילדה קטנה וחסרת אונים? החלטתי לחזור לכפר ושוב הלכתי לאורך פסי הרכבת וחזרתי לצ'כים הטובים שלי. הם קיבלו אותי בשמחה והרגשתי שאני בבית. מאד רציתי להיות יעילה כדי להודות להם על מה שעשו למעני.

באחד מימי סוף הקיץ, לפנות ערב (לא זכורה לי השנה) כאשר עבדנו בדיש החיטה ליד הגורן, הגיעו הרבה מאד גרמנים רכובים על אופניים, סוסים ומכוניות ועצרו דווקא אצלנו בחצר. הפחד היה גדול, אבל לא הייתה ברירה. לא הספקתי להיעלם והעמדנו פנים. התברר שבאו להחליף את הסוסים העייפים שלהם בסוסים שלנו, שכל כך אהבתי, ולהצטייד באוכל כמה שאפשר. לאחר שהגרמנים עזבו החליטו ולדימיר ומריה לעבור עם התינוקת מריצ'קה ואיתי ועם הפרות לגור בכפר אצל אחותה של מריה. אנו גרנו מחוץ לכפר עם עוד שתי משפחות ליד היער

לאחר שעזבתי את הצ'כים התחלנו לנדוד ברחבי אירופה. מרובנה לביטום, שם הצטרף אבא לקיבוץ של מבוגרים ואני לקיבוץ של ילדים. משם עברנו למחנה של אונרא בבקנג ליד שטוטגרט ומשם דרך מרסיי שבצרפת לארץ ישראל. לכאן הגענו בינואר 1949. הספקתי ללמוד קצת בבית הספר של ויצ"ו, ואחר כך התגייסתי לצה"ל לחיל הנדסה. לאחר השחרור מהצבא התחתנתי ונולדו לי שני ילדים בריאים, יפים ומוצלחים וגם שלושה נכדים שיהיו בריאים, וכך באמת ניצחתי את הגרמנים. בשמחה נוספו לי בינתיים שלושה נינים. בשנה שעברה הצלחתי להגיע לצ'כיה ופגשתי את הצ'כים הטובים שלי. הזמנתי אותם לבוא ולבקר בארץ על חשבוני, אבל לדאבון לב הם לא יכולים ואולי גם לא רוצים לצאת מהכפר, אפילו לביקור משנת 1947 הם מתגוררים בדולוני סוקולם, מקום אותו רכש ולדימיר כאשר גויס לצבא.

הם גם סירבו לקבל מידי פיצוי כלשהו ואמרו שכאלמנה מוטב שאשמור את כספי לעצמי.

חיפה, 1993

והגעתי ברכבת לרובנה. הבטתי ימינה ושמאלה וראיתי הרבה אנשים, אבל לא את אבי. הוא מתברר, הכיר אותי ראשון בגלל שלבשתי מעיל שנתפר ממעילה של אמי. מובן שההתרגשות הייתה רבה, אבל הפרידו בינינו השנים שגדלתי ללא אב. בכל זאת שמעתי בקולו וחזרתי למחרת לכפר לקחת את המעט שהיה לי. קיבלתי עוד צידה לדרך, שמיקה, כרית ועוד כמה דברים שימושיים. נפרדתי בצער רב וחזרתי לאבי. אבא סיפר לי שכאשר הגיע לרובנה לחפש את משפחתו, לא מצא זכר מהבית שנמחק מעל פני האדמה. הוא שאל עלינו את כל מי שיכול היה, ולא קיבל תשובה. הוא החליט לעזוב את העיר. אבל בתחנת הרכבת פגש אותו מכר אחד שאמר לו: "דע לך שהבת שלך ניצלה, חזור ולך חפש אותה אצל הצ'כים בעיר". וכך היה. בסוף החיפושים הוא הגיע לצ'כי בשם פחצ'ק, שאשתו קיבלה אותי מרופא ה-SS באותו יום ראשון אחרי האקציה ביער סוסנקי. כך הגיעה אלי ההודעה, על אף שהיה מסוכן לאנשי צבא להסתובב בדרכים בגלל פעילות הפושעים האוקראינים, שפעלו עדיין בכפרים.

הכניסה לאתר ההנצחה התאונה לקוחה אתמוק;

<https://sztetl.org.pl/pl/media/52282-rowne-sosenki?ref=art&nid=50247>

מסע חיי

מאת: סוניה סמסון - שטיינברג

אישה וטף באזור הנקרא קווקז, והתחלנו לצעוד בבוץ דרך השדות. במקום לגטו הגענו לבית המטבחיים ושמנו יער סוסנקי.

אחרי שישים שנה ויותר מצאנו ביער סוסנקי אנדרטה שהוקמה בידי יהודים יוצאי רובנה בשנת 1990. נוסף לאנדרטה הוקמו מצבות קטנות עליהם חרוטים שמות הנספים. לדאבון לבנו לא הוזכרו כל שמות הנספים, מפני שלא נשאר אף אחד מהמשפחה היכול למסור את שמותיהם.

ההתרגשות שלי ושל כל חברי למסע הייתה רבה מאד. כולנו התרגשנו, בכינו והזכרנו את כל יקירינו. אמרנו אל מלא רחמים, קדיש ושרנו את "התקווה".

יחד איתנו במסע היו אנשי העיירה קוריץ. בראשם עמדה הגב' יוכבד הלפרין החמודה, ניצולת שואה, ואיתן בסיוק - דור שני לניצולי שואה. יחד עם הגב' רחל כך ניצולת השואה, הם החסירו מאיתנו כל טרדה וטרחה וארגנו עבורנו את ההסעות, הכלכלה והלינות. הארגון היה למופת.

בהערכה ובכבוד רב אני מודה לכל הקבוצה, לאנשים היקרים מאד מרובנה ומסביבתה. בפעם הראשונה בכל השנים שעברו הרגשתי כאילו חזרתי לשנים היפות לפני הטרגדיה שפקדה את עמנו. היינו כאילו משפחה אחת גדולה.

בהמשך המסע הגענו לאנדרטאות שבעומק היערות של אוקראינה, בהם שחטו ורצחו יהודים מרובנה, קוריץ והכפרים בסביבה. ביקרנו ביער באבי יאר שבקייב. בכל המקומות הדלקנו נרות זיכרון, התפללנו ושרנו את התקווה. כאשר חזרנו ליער

יצאתי למסע חיי הודות לגב' רחל כץ, ועל כך אני מודה לה ומעריכה את כל המאמץ שהשקיעה בארגון מהרגע שיצרנו קשר טלפוני ועד שנפרדנו בחזרה בשדה התעופה בן גוריון.

אני מודה ומעריכה את משפחתי היקרה: בני חיים, בן דודי יורם שרייבר ובת דודתי רחל כהן שרייבר, שברצון הצטרפו אלי למסע לרובנה. גם עבורם היה זה מסע שורשים, שהעמיקו יותר הודות להמחשה אמיתית ולא רק משמיעת סיפורים.

אני באופן אישי, יצאתי למסע ולא ידעתי מה מחכה לי. ידעתי רק שברצוני להגיע עוד פעם למקום בו נולדתי ובו השארתי את רוב בני משפחתי שאינם עוד. התלבטתי האם אזהה את המקום אליו צעדנו בצעדת המוות ליער סוסנקי ליד העיר שלי רובנה. האם אזהה את הבית שבו הצילו אותי צ'כים בעלי לב טוב ורחב? הרי עברו עשרות שנים, יותר משישים שנה, מאז אותה תקופה שחורה בהיסטוריה שלנו. הכול בגלל שנולדנו יהודים.

ואכן, מצאתי את גיא ההריגה שבו נחים אימי היקרה, חיה סמסון לבית מינץ, אחי בנימין סמסון, סבתי חסיה מינץ וסבתי רחל סמסון. דודי ודודתי - רביבה, דוץ'ה ונחום (נוניה) סמסון, איידל מבית סמסון ומשפחתה, דודתי ריבה לבית מינץ ומשפחתה ועוד ועוד מבני משפחתי ו-17,000 יהודים מרובנה.

את כולנו רימו והטעו הגרמנים כשהדביקו מודעות, שאלה שאין להם רישיון עבודה הולכים אל הגטו. לכן התאספנו 17 אלף איש,

וכמובן שאספר להם כי בבית שבו גרו, גרה היום משפחה אוקראינית, שקיבלה אותנו יפה ואירחה אותנו בהתרגשות. הבית נשאר כפי שהיה לפני 60 שנה. הרבה לא השתנה. מים עדיין לא זורמים בבית, אפילו התנור הבנוי עם ארובה בתוך הקיר עדיין קיים. החשמל הגיע, לגז עדיין מחכים. צפינו אל השדות, הסתובבתי עם הפרות, השקפנו אל היערות הסבוכים בהם שהיתי רוב שעות היום כדי לא להתבלט ולא להיתפש. לרגע חזרתי אחורה בזמן. צעדתי כמו מתוך חלום, וכך נפרדתי מהמקום בו קיבלתי את המשך חיי. יולי 2004

סוסנקי בפעם השנייה, שחזרתי ביתר דיוק את זיכרונותיי הקשים ממקום זה. ירדתי עם בת דודתי אל העמק בו נפרדתי מאימי ואחי לעולמים. הצטלמנו במקום למזכרת. אולי עוד אחזור אליו פעם נוספת. בסוף המסע הצלחתי לאתר את הבית בכפר גלינצק ליד העיר זדולבונוב, שבו ביליתי את שנות נעורי (בעצם לא היו לי כאלה) בתור גויה, בצייטנות ובעבודה קשה. קשה לתאר ולהבין איזו הקרבה הקריבו מריה וולדימיר הונצ'יק, הגרים בצ'כיה, בכך שסיכנו את חייהם ואת חיי כל בני משפחתם כדי להציל יהודיה קטנה. אני שומרת על קשר איתם לאורך השנים,

ביקור ברובנה - 5 באוגוסט 2012

מאת: רחל בראונר

המצויה במרחק כשעתיים טיסה ועוד שעה נסיעה מכאן. אולי מאחר ואימא ואבא ניסו תמיד להרחיק אותנו מאותו עולם שהתאכזר כל כך אל משפחותיהם ואליהם שנקשר בזוועות השואה - ואף אנו סירבנו להאמין שהשואה האיומה התרחשה לא הרחק מכאן, מאחר וכל שהתרחש שם היה בגדר בל יאומן ומאיים כל כך. ואולי הוסיפה גם העובדה שמשך שנים ארוכות כל כך היו ארצות הולדתם של אימא ואבא מעבר למסך הברזל שהיה לגבינו מקום שהוא מעבר להרי החושך.

ועוד תהיתי, מתי נודע לי בעצם על השואה, על משפחותיהם של אימא ואבא שנספו בה, איך חדרה לתודעתי התובנה שלא כמו לילדים האחרים בסביבתי אין לנו סבים וסבתות, ומדוע. בדרך כלשהיא היו עובדות אלו חלק מן המציאות בבית בה גדלנו, אלי אחי ואני, מאז ומתמיד מבלי שאוכל להשיב על השאלות מי שאל ומי הסביר ואיך הסביר ואיך יכולים ילדים להבין

במה להתחיל? מה הוליד אותי אל המסע הזה?

האם אלו געגועי לאבא שאהבתי כל כך שהלך לעולמו לפני שש שנים בקירוב, או הקשר המיוחד שנשזר ביני לבין דמותה של סבתי רחל שאני קרויה על שמה המלווה אותי כל ימי?

כך או כך, בשנה הזו נאספו כל הדברים ורעיון המסע לרובנה קרם עור וגידים.

ראשית הדברים ברצוני של אלי בעלי לבקר בלבוב, עיר הולדתה של אמו ומקום מושבה של משפחתה משך דורות. לאחר עבודת איסוף גניאולוגית מוקפדת ושקדנית, כדרכו, שהשקיע בה את רובו ככולו, בשלה בו ההרגשה כי הגיע הזמן לנסיעה, ומאחר ורובנה, עיר הולדתו של אבא, איננה רחוקה מלבוב, הבעתי את רצוני לבקר בה - באותה רובנה שתמיד הייתה בעולמי מקום וירטואלי ולא עיר מוחשית, מקום שמעבר להרי החושך. רבות תהיתי מדוע כך נתפסה אצלי רובנה,

שמו ושנת הולדתו ומה עלה בגורלו. מאחר ושנת הולדתו של מרדכי כפי שמופיעה ברשימת דרי הגטו היא כשנת הולדתם של סבי וסבתי, אין לי אלא להניח שגילו היה דומה לגילו של אבא ואולי גויס גם הוא לצבא הרוסי ב-1939, כפי שגויס אבא. ככל שאני זוכרת היה אבא מאזין בקביעות למדור לחיפוש קרובים, פינה ששודרה ב"קול ישראל" בשנות החמישים והשישים לפני החדשות של השעה 14:00, בעת שהיינו אוכלים את ארוחת הצהריים. זכור לי שמשך תקופה מסוימת האמין כי בנו של מרדכי שרד והוא חי מאחרי מסך הברזל, עובדה שלא אומתה מעולם. מכל מקום שמו איננו מופיע ברשימת דרי הגטו עם יתר בני המשפחה וכך גם שמו של שלמה (סיומה) אחיו של אבא. אולי מצאו את מותם בסוסניקי או אולי בדרך אחרת - זאת לא אדע בבירור. למרות שאינני יודעת את שמו של בנו של מרדכי מנישואיו הראשונים, אני מבקשת לשמר גם את זכרו עם זכרם של כל בני המשפחה מרשימה זו הובהר לי כי סבתי ומשפחתה היו בין אותם 5,000 איש שנלקחו לגטו ברובנה וחיו בו משך שמונה חודשים, עד מחצית חודש יולי 1942, מועד בו הובלו ברכבת אל יער קוסטופול, נרצחו שם על ידי הנאצים בסיועם של האוקראינים יושבי האזור, וגופותיהם הוטלו אל תוך בורות שנחפרו שם.

כשתכננתי את הביקור ברובנה היו ברשימת המקומות בהם ביקשתי לבקר הגל-עד ביער קוסטופול לזכרם של נרצחי הגטו, גימנסיה תרבות בעיר בה למד אבא והגטו בפאתי הרובע היהודי בעיר (ווליה). היו בידי כתובות של שני בתים שהיו בבעלותה של המשפחה ב-1939, כתובות שאיתרה עבורי בארכיון העירוני חוקרת המצויה בקשרי מחקר עם אלי. מאוחר יותר התברר לי שהכתובות נרשמו בעת

זאת. אבל בדרך כלשהיא היו הדברים באווירת הבית תמיד. התובנה פעפעה אל תוכנו הרבה לפני שנוצרה הידיעה.

כשהפך עניין הנסיעה לעובדה מוגמרת ובחרנו להצטרף למסע קבוצתי לאוקראינה בנושא תרבות היידיש וספרות היידיש-מסע אל עולם שנחרב, מסע בהדרכתו של ד"ר מרדכי יושקובסקי, החילותי בלמידת הנושא ובבירור פרטים.

במסגרת ההכנות למסע יצרתי קשר עם יו"ר ארגון יוצאי רובנה בארץ, אהרון ויסברג, שנענה ברצון ובכל לב לסייע. בין הפרטים שלמדתי מפיו הייתה העובדה כי בין התאריכים 5-7 בנובמבר 1941 הוצאו להורג ביער סוסניקי שליד רובנה 17,500 נפש מתושבי העיר והושלכו לבורות שנחפרו שם. 5,000 איש מתושבי העיר שהציגו תעודות של בעלי מקצועות נדרשים, הושארו בחיים ונלקחו לגטו שמקומו נקבע בשולי הרובע היהודי בעיר. אהרון סיפר לי כי ב"יד ושם" נמצאה רשימת שמותיהם של דרי הגטו שהכינו אנשי היודנראט לצורך מסירתה לגרמנים לקבלת מנות מזון עבורם. הרשימה תורגמה לעברית ביוזמתו ובמימונו של הארגון.

בעיון מדוקדק ברשימה איתרתי את שמה של רוזה שפירא, אחותו הצעירה של אבא בת שני הוריו, ילידת 1926 שהייתה אז כבת שש עשרה. לאחר כמה ימים נזכרתי שזמן לא רב לפני שגברה מחלתו של אבא ז"ל, כשעוד ניתן היה לשוחח עמו, שאלתי מה היה שמו של בעלה השני של אמו והוא השיב לי כי שמו היה מרדכי מנדל. סבתי לחפש ברשימה ומצאתי את שמה של סבתי רוחלה מנדל, את שם בעלה מרדכי מנדל ואת שמה של בתם המשותפת מרים, ילידת 1932, בת עשר במותה. אבא זכר בחיבה את האיש, שהיה אלמן ונשא את אמו לאישה ועבר להתגורר עמם יחד עם בנו מנישואיו הראשונים שאינני יודעת את

מרדכי, דודתי רוזה בת שש עשרה ומרים הקטנה, רק בת עשר. השביל מתפתל בקרחת יער בה מרחבים של שדות ונחל חוצה אותה.

מסביב שיחים של פטל שחור. אישה אוקראינית זקנה וכבדה מהלכת באיטיות ומלקטת אוכמניות אל כיסי סינרה. תחושה של עולם זר ורחוק שפתאום הפך קרוב ומוחשי כל כך.

אלו העצים שראו את הזוועה. אלו המראות האחרונים שראו יקירי. זוהי פיסת השמיים האחרונה שנפרשה מעליהם. זוהי האדמה שהייתה להם לקבר אחים. רק שבע שנים לפני שנולד אלי אחי, רק אחת עשרה שנים לפני שנולדתי אני על אדמה אחרת, לא רחוק מכאן, בהווה אחרת כל כך, לאור ולתכלת - כך קיוו וחלמו הורינו.

בעודנו מתקרבים אל גל-עד האבן השחור נשמעת צפירת הרכבת העוברת בסמוך. אני מצטמררת. ממש כצפירת יום השואה ויום הזיכרון. אבא, האם אתה צופה במחזה?

באנו להדליק נרות נשמה ולומר קדיש על בני משפחתך בשמך ובשם אימא ואלך, אנו החיים. סבתא רוחלה, זו אני נכדתך הנושאת את שמך, באתי לאחר שבעים שנה לפקוד את מקום מנוחתך ולספר לך שבנך הבכור והאהוב מוישלה שרד, שיש למשפחתנו המשך - יש לך נינים ובני נינים. אנו נושאים את זכרכם באהבה ובגאווה.

אני מדליקה את נרות הזיכרון שהבאתי במזוודה מהארץ ארבעה במספר - לסבתא, למרדכי, לרוזה ולמרים הקטנה. אלי מסרב לומר תפילת קדיש - הוא אומר שהאל איננו מלא רחמים. אני קוראת את התפילה ולאחריה את שירו של יהודה עמיחי "אל מלא רחמים" המסתיים במילים "העולם ריק מרחמים". סבתא רוחלה, את ודאי רואה ושומעת. הקשר שלי אל דמותך הוא חזק ומשמעותי כל ימי ודמותך מאירה לי תמיד. אני מהרהרת במה שהתרחש כאן - ילדים,

הלאמת הרכוש שנעשתה עם הכיבוש הרוסי בקיץ 1939. לא ידעתי אם הבתים עומדים על תילם וניתנים לאיתור.

נאמר לי שספק אם יימצאו מאחר ושכנו בלב העיר, אזור שהופצץ מן האוויר ע"י הצבא האדום מאחר והמפקדה הגרמנית באוקראינה שכנה בקרבת מקום.

אהרון מסר לי את פרטיה של לנה - בחורה צעירה ילידת רובנה שעלתה לישראל במסגרת נעל"ה ומתגוררת בחיפה ונוהגת להגיע לחופשת קיץ אצל אמה המתגוררת ברובנה.

העברתי את הבקשה ללנה וצינתי את שמותיהם של סבי וסבתי, כתובות הבתים ואת העובדה שהיה בבעלותם בית חרושת לסוכר וממתקים.

בבוקר 5 באוגוסט (יום הולדתו של אחי אלי ז"ל, יד המקרה או יד הגורלו?) נפרדנו מן הקבוצה ויצאנו מלבוב בנסיעה לרובנה. המונית שהגיעה לשם כך מרובנה גמאה את הדרך משך כשעתיים ומחצה. הדרך עברה בין שדות ויערות, העיניים מלאו דמעות.

הנהג, סריוג'ה שמו, דובר מעט מאד אנגלית, הביא אותנו לנקודת המפגש עם לנה שהודיעה לנו כי חומר רב הנוגע לנכסי המשפחה נמצא בארכיון העיר וכי אותרו בית המשפחה ובית החרושת והם עומדים על תילם. מתברר כי חיפשתי אתונות ומצאתי מלוכה...

יצאנו בנסיעה לכיוון קוסטופול, עיירה השוכנת כשעה נסיעה צפונה מרובנה. במרכז העיירה אספנו את נטליה, אישה אוקראינית מבוגרת היודעת את מקום הגל-עד לנסיפי הגטו המצוי ביער שההגעה אליו היא בהליכה של כעשרים דקות בתוך היער. נטליה מספרת ומסבירה, לנה מתרגמת.

וכך אנו צועדים ביער ביום חם של ראשית אוגוסט, שבעים שנה בדיוק לאחר שהובאו לכאן ונרצחו כאן סבתא רוחלה, בעלה

חבריו ישקה (יעקב ליבנה ז"ל, לימים חבר קיבוץ ניר דוד) ובוזיק (ברוך גלאון, לימים מנהל חוות הנוער בציוני בירושלים).

ואהרון, הוא ידידי הרובנאי - שוב ושוב אני מודה לאיש היקר הזה שהפך לידיד קרוב אל הלב.

אבא הרבה לספר על ימיו בגימנסיה וניכר שפרק חיים זה היה מהיפים בפרקי חייו. זכור לי שסיפר על ביקוריהם של ביאליק ומשה סנה בגימנסיה והרצאותיהם בפני התלמידים ועל מחנות הקיץ שנקראו אז "מושבות הקיץ" של תנועת השומר הצעיר. אנו מבקרים במה שהיה אולם הספורט של הגימנסיה. אבא היה ספורטאי מוכשר מאד, וכמוהו אלי אחי, שלא כמוני... ודאי בילה כאן שעות יפות בנעוריו עם חבריו.

אבא שלי היה נער יתום מאב, אוהב ספר מנעוריו ואינטלקטואל אמיתי, ותמיד איש ישר וגאה הרוחק מדבר עוול, שקר וצביעות, איש משפחה מסור וחם. אני אהבתי אותו אהבה גדולה עד מאד.

אנו ממשיכים בנסיעה מרחק קצר עד אזור שהוא כיום השוק העירוני. כאן בפינת הרחוב עמד בית הדירות להשכרה שהיה בבעלותה של המשפחה, שנהרס. במרחק כמה דקות, במיקום שהוא כיום לב השוק, בית מגורי המשפחה - בית מידות (במסמך שבידי וולנטינה כתוב: 3 קומות, 9 חדרים, 3 מטבחים). הבית משמש כיום כמעבדה ווטרינרית לצרכי השוק והוא נעול כעת. על המפתן הזה דרכו רגליה של סבתא שלי, מכאן יצאה בבקרים לעמל יומה, אלו היו הנופים שראו עיניה. אני חושבת על האישה היפה והגאה הנשקפת אלי משתי התמונות היחידות שבידי, לבושת פרווה ועוטת מחרוזת פנינים ולבי כואב למחשבה מה עבר עליה בגטו, בימי עבודת הפרך וההשפלה. מן הסתם בתושייתה ובכספה השיגה לבני המשפחה את האישורים על היותם בעלי מקצועות נדרשים, והם רשומים ברשימת

נשים וגברים וילדים מושלכים מתוך קרונות המשא ונורים למוות, גוויותיהם מושלכות אל הבורות.

וזכרת את מילות שירו של ביאליק - "נקמת דם ילד קטן עוד לא ברא השטן". וחושבת על האימה ותחושת חוסר האונים של סבתא שאיננה יכולה להגן על בנותיה. ועל דודי שלמה (סיומה) אחיו של אבא שלא מצאתי את שמו בין דרי הגטו ולא ידוע לי מה עלה בגורלו. ועל בנו של מרדכי, שאינני יודעת אפילו את שמו.

אנו נפרדים מן הגל-עד, גל אבנים שהוא עד, עד למעשה הנורא שנעשה כאן לפני שבעים שנה ולביקורנו כאן שנועד לזכור את היקרים לנו שנרצחו כאן, לומר להם כי אנו חיים וזוכרים אותם באהבה.

שבים אל המונית הממתינה לנו. חוזרים לקוסטופול, במרכז העיירה נפרדים מנטליה המושיטה לנו שקית ובה תפוחי עץ קטנים ולבנים, שאינם גדלים בארץ.

חוזרים לרובנה, כאן פוגשים בוולנטינה שהיא עובדת המוזיאון העירוני וחוקרת ההיסטוריה של העיר. מתברר כי וולנטינה קיבלה מלנה שלנו את הפרטים וערכה חיפוש בארכיון במהלכו איתרה את כתובות בתי המשפחה ובית החרושת. לדבריה, בית המגורים של המשפחה שרד בשלמותו ובית הדירות להשכרה שהיה בבעלות המשפחה נהרס. בית החרושת עומד על תילו כשהיה, בשלמותו. ההתרגשות אוחזת בנו. פרץ של דמעות.

אנו מגיעים אל הבניין שהיה מקום משכנה של גימנסיה "תרבות" וכיום משמש כמתנ"ס. דלת צבועה בצבע כחול, מרצפות ישנות מאד - כנראה מקוריות, גרם מדרגות מט לנפול, מעקה ישן - כאן דרכו רגליו של אבא שלי בנעוריו, בחדרי הכיתות האלו למד, כאן התוודע לשיריהם של ביאליק וטשרניחובסקי שאהב וידע לדקלם יפה כל כך. כאן ישב על ספסל הלימודים עם

לאישור תכנית הבנייה, אישורים סניטריים שהוגשו לצורך הפעלת בית החרושת, פניות בכתב ידו לרשויות וכן מסמכים בכתב ידה של סבתא רחל. התרגשות ודמעות. אנו רוכשים עבורה מצלמה לצורך צילום המסמכים והיא מבטיחה לשלוח אלינו במייל צילום מלא של התיק על תכולתו, מבטיחה וגם מקיימת בהמשך.

מכאן, נסיעה קצרה במונית אל אזור הגטו - שורות של בתים קטנים בשולי הרובע היהודי (ווליה), בבתים אלו נדחסו 5,000 הניצולים מהפוגרום הגדול ביער סוסניקי שהועסקו בעבודת פרך - בבנייה ובסלילת כבישים וחיו בתנאים קשים של רעב, התעמרות והשפלה משך 8 חודשים עד לחיסול הגטו והוצאתם להורג בקוסטופול. על פי הרשימות התגוררה סבתא שלי ברחוב חמלניצקי, כיום קשה לדעת היכן היה הרחוב הזה.

אני שואלת מדוע נשארו יהודים כולל סבתי ומשפחתה ברובנה לאחר הפוגרום בסוסניקי כאשר כוונת הגרמנים הייתה ידועה כבר בוודאות. לנה מתרגמת. וולנטינה מסבירה שמאחר וברובנה שכנה המפקדה הגרמנית אי אפשר היה לברוח מן העיר, והמקומיים לא העזו להסתיר יהודים מאימת הגרמנים, כך שגורלם כבר נחרץ. הדעת נותנת ששרדו מיום ליום בכוחות על אנושיים בתקווה שיימצא להם נתיב הינצלות, ולא היא. אכן, עולם ריק מרחמים.

מכאן אנו ממשיכים בנסיעה קצרה אל בית הכנסת שהיה פעיל בשנים בהן התגוררה כאן המשפחה. לא באנשים דתיים ממש מדובר, ובכל זאת - מן הסתם פקדו את בית הכנסת מדי פעם. בית הכנסת נעול ואנו מתבוננים בו מן החוץ.

תמו האתרים הקשורים בסיפורה של משפחתנו בעיר.

אנו שמים פנינו אל אתר הזיכרון ביער סוסניקי (פירוש השם - חורשת אורנים,

היודנראט כפועלים - מה שלא היו מימיהם. אני מנסה לדמיין עד כמה יצא לבה לאבא שגויס לצבא האדום. בדיעבד בזכות עובדה זו נפתח לו פתח להצלה.

מן הבית אנו ממשיכים בהליכה רגלית אל בית החרושת המצוי ברחוב הראשי, בניין ענקי המשתרע על בלוק שלם בין שני רחובות. בקומה התחתונה היה אולם הייצור ובקומה שמעליה שכנו המשרדים, על פי המסמכים שמציגה וולנטינה ולנה מתרגמת. בחצר נראית הכניסה למחסנים. כיום זוהי חנות סופרפארם ענקית בגודלה. אנו בוחנים את המרצפות והן ישנות מאד, האריחים ענקיים, צבעם דהוי ועכור, באחדים מהם סדקים ובקיעים. אנו משערים כי הם מקוריים. כאן ייצרו סוכר מסלק הסוכר, שהוא גידול נפוץ באזור גם כיום, הכינו סוכר, ריבות סוכריות ושוקולדים. אבא שלי היה לקקן גדול וכמוהו גם אני. שלא כאת כישוריו בתחום האתלטיקה, מידה זו ירשתי ממנו - ובגדול. ואני מהרהרת - הרי בן עשירים היה אבא שלי, בן בורגנים, וכל ימיו היה איש של סוציאליזם קיצוני שלא לומר קומוניזם - עסוק באידאות של צדק, שוויון, דאגה לזכויותיו ולרווחתו של האדם העובד, בעל ביקורת נוקבת לגבי בעלי ההון המנצלים את הפועל וחיים בנהנתנות על חשבון יגיע כפיו. ראה זה פלא עד כמה חלחלו אל עולמו של הנער הצעיר בן העשירים, שלא ידע מחסור מימיו, האידילים הללו, עד כמה נגע לו מצבם של החלשים והסובלים. כל ימיו נשאר אותו נער מגדוד אל-על בתנועת "השומר הצעיר" החולם על עולם יפה וצודק יותר.

וולנטינה מספרת ולנה מתרגמת - מתברר שבארכיון העירוני נמצא בשלמותו תיק המסמכים של בית החרושת מראשית היווסדו, הכולל את התכניות הארכיטקטוניות שהגיש סבא שלי, יעקב,

משובש מאד ולא ניתן כמעט לאתר את השמות. ושוב, האם מקרה הוא הדבר שעל גבי המצבה הראשונה שניגשתי אליה מתוך המצבות הרבות כל כך והשמות על גבה מטושטשים כמעט לחלוטין אני מצליחה לקרוא את שמותיהם של דודי ודודתי - שלמה שפירא ושושנה (רוזה) שפירא? לא לי פתרונים.....

בעודנו עומדים שם, מגיעה הקבוצה בהדרכתו של מרדכי. אנו מספרים לחברים את קורותינו ביום הבלתי נשכח הזה. התרגשות רבה. דמעות, חיבוקים. בלילה שנתי נודדת. אירועי היום, ההתרגשות והדמעות - כל אלה אינם מניחים לי.

בחוץ נושבת רוח עזה. האם כך היה הדבר גם לפני שבעים שנה בימים אלו? אני יושבת וכותבת את הדברים כולם. לא להשמיט אף פרט.

סבתא, מצאתי אותך. את קרובה אלי כל כך. בחיקך אני מרגישה מוגנת ותחושת הבדידות מתעמעמת.

סבתא, יש למשפחתנו המשך, והזיכרון חי עמנו בצד השאיפה והמאבק להמשך החיים. רובנה, 5 באוגוסט 2012

באוקראינית) מרחק שעה נסיעה מרובנה. זהו אחד מאתרי ההנצחה הגדולים ביותר באוקראינה שהוקם בשנת 1991 לאחר נפילתה של ברה"מ לשעבר.

אנו צועדים ברגל לאתר ההנצחה. סריוג'ה, הנהג שמלווה אותנו משך כל היום ומאזין להסבריה של וולנטינה, יוצא מן המונית, נועל אותה ומתלווה אלינו. אלי ואני מחליפים מבטים משתאים. כנראה שגם הוא למד ביום הזה כמה פרקים שנעלמו ממנו למרות שכל ימיו הוא חי בעיר הזו... במבט מושפל הוא צועד עמנו אל אתר הזיכרון ומלווה אותנו בכל צעדינו עד תום הביקור.

במרכז האתר גל-עד לזכר הנספים וסביבו מצבות, עשרות במספר, עליהן חרותים שמות הנספים שבני משפחותיהם ביקשו להנציח. לראשונה אני שמה לב לעובדה שההוצאה להורג כאן נעשתה ב-5 בנובמבר 1941, התאריך שוב נקשר באלי אחי שנפל ב-5 בנובמבר 1969 בתעלת סואץ. (האם כל המעגלים הנסגרים היום הם מקריים? האם יש יד מכוונת בדבר?)

השמות על המצבות מטושטשים מאד, כמעט ולא ניתן לקרוא. גם הסדר האלפביתי

תפילה לזכר הנרצחים

בר קהילת רובנה, יום הזיכרון
לאהלה ולגבורה תשס"ט

זה מה שיש לנו, סיפור מאת: גל סגל

"... לא השקענו בהקמת מבנים מרשימים,

כי לנו יש דרך הנצחה אחרת-סיפור... זה מה שיש לנו, סיפור"

(סיוון רהב-מאיר, מוסף ידיעות אחרונות 19.4.19)

כמעט דבר בוודאי לא על תקופת השואה. אבל בעבודת הגמר שלי חקרתי עובדות רבות ומצאתי קווים כלליים לסיפור המשפחתי.

בתחילת יולי 1941, כשהנאצים עמדו להגיע לאזור קלוסוב, ברחו מזרחה לרוסיה סבתא ואחיה יעקב פרומין באמצעות הרכבות שהעמידו לרשות התושבים ועובדי הקואופרטיבים השונים. יעקב הצעיר דיבר על הבריחה עוד מראשית המלחמה. ההורים, כמו רבים אחרים באזור, החליטו שלא לברוח, גם מפאת חוליים, גודל המשפחה והביטחון שהגרמנים לא יהיו גרועים יותר מהסובייטים. אבי המשפחה הסכים שגם סבתא, האחות שלא הייתה נשואה, תצטרף ליעקב. הוא הגיע איתם אל תחנת הרכבת, צייד אותם בתמונות ובתפילין והשביע את סבתא: תשמרי לי על ה'קדיש'. מתחנת רכבת זו עתידים בעוד שנה להוביל את כל בני המשפחה אל בורות הירי בסארני הסמוכה. מבנה הרכבת הוא היחיד ששרד מאותה תקופה. לקראת הביקור הבנו שהרבה ממצאים ועדויות לחיי המשפחה לא נמצא שם. החלטתי להדפיס ציור שציירה בתי נעמה כשהייתה בת חמש, בעקבות סיפור הבריחה של סבתא, שסיפרתי לה בסביבות יום השואה באותה שנה, ולהפוך אותו לשלט זיכרון ייחודי של סיפור הבריחה ושל סיפור ההשמדה, למשפחה ולקהילת קלוסוב כולה.

במסגרת מסע של בני יוצאי ווהלן, בהובלתו של רפי שפירא, פקדנו בקיץ האחרון, הוריי מאיר ויונה, בני בכורי שלו ואני, את קלוסוב שבאוקראינה, כפר הולדתה של סבתא טובה. ביקרנו גם בדובנה, עיירת הולדתו של סבא מלך. בכפר של סבתא לא מצאנו שום דבר, כמו שהבטיחה תמיד, ברצותה לבטל כל קשר ל"שם". הצבנו שלט זיכרון שם בתחנת הרכבת בכפר, המקום בו נפרדו - אחיה יעקב והיא-מאביהם וברחו על נפשם וניצלו. תחנת הרכבת ממנה, שנה לאחר מכן, הובלו כל שאר בני המשפחה לטבח בבורות הירי בעיר סארני.

הנסיעה לווהלן היא התגשמות חלום. כשחקרתי את קורות העיר סארני שבאוקראינה, במסגרת לימודי היסטוריה בתיכון, ועבודת חקר שעשיתי, שמעתי מעט מאוד מסבתא שלי על קלוסוב, הכפר בו נולדה - וכבר אז החל להתעורר בי הרצון לנסוע לשם. היא לא התלהבה, אבל על החלום לחזור למקומות שבהם נוצרה המשפחה שלנו, לא ויתרתי. השאיפה למצוא שרידים ועדויות לתחילת המשפחה היא רצון עז שאינו יודע שובע.

סבתא טובה נולדה ב-1919 בכפר קלוסוב. סבא מלך נולד ב-1914 בעיר דובנה. סבא היה זה שסיפר על ילדות, מעט על המלחמה - לא בטוח שכל סיפוריו היו מדויקים או מלאים ולא מסוננים בהתחשב בגיל הצעיר שבו שמעתי את הדברים. סבתא לא סיפרה

בביקורנו בקלוסוב פגשנו את ראש העיר, וסיל פדרוביץ, שהביע את הסכמתו להציב שלט זיכרון ייחודי זה. על השלט נכתב בעברית ובאוקראינית:

"כאן במקום זה, נפרד האב מאיר פרומין מבנו יעקב ובתו טובה - היא אמי, חמותי וסבתנו, כאשר ברחו מזרחה לפני כניסת הנאצים ב-4.7.1941 - ט' בתמוז. שנה לאחר מכן, ב"ד אלול 27.08.1942 הובלו מכאן עם שאר בני המשפחה לסארני, שם נרצחו."

הציור הוצב בביקורנו בקלוסוב, ביום ל' באב תשע"ח 11 באוגוסט 2018, לזכר סבתא טובה ולזכר בני משפחת פרומין, ע"י הבן מאיר ואשתו יונה, הנכד גל והנינים: שלו (מלך) ונעמה סגל.

הטקס עם ראש העיר וכל חברינו לקבוצה היה מרגש. לצערנו, במועד זה טרם התקבל אישור סופי מהנהלת הרכבת להציב את השלט.

נעמה, היום בת 13, תיארה בציור את בריחתה של סבתא רבטא שלה ברכבת. כיוון שנעמה הכירה את סבתי רק כשהיא ישובה בכיסא גלגלים וצינורית חמצן באפה, ציירה אותה יושבת על גג הרכבת. בתפיסתה של ילדה בת חמש, השומעת את סיפור השואה, קשה להכניס גם את סבתא, גם את כיסא הגלגלים שלה וגם את מחולל החמצן לקרון, לכן ציירה אותה ישובה על גג הקרון. והכול מסביב צבעוני.

הציור של נעמה בת החמש הפך לזיכרון

מימין: ראש העיר קלוסוב וסיל פדרוביץ, גל ושלו סגל בטקס הצבת השלט

הצבת השלט בתחנת הרכבת Skane מימין: וסיל פדרוביץ- ראש העיר קלוסוב, יונה, שלו, מאיר וסל סגל אוגוסט 2018

בעיתוי מרגש, בדיוק ב-8.4.1919, כאשר ציינו 100 להולדתה של סבתא טובה המנוחה, בישר לי מארק קובל - ישראלי שגר ברובנו ושימש מדריך שלנו בדובנה ואיש הקשר שלי עם אנשי קלוסוב, שמועצת העיירה והנהלת הרכבת באוקראינה אישרו סופית את הצבת השלט והתמונה הוצבה ע"י אנשי עיריית קלוסוב.

השנה, בערב יום הזיכרון לשואה עמדה נעמה בתי לפני כל תלמידי שכבתה בחטיבת "פסגות" ביהוד-מונוסון וסיפרה לחבריה על שלט הזיכרון, הציור וההנצחה.

השלט על קיר תחנת הרכבת בקלוסוב

Skamen לימין: נעמה מאיר ואל סל - בהרצאה של נעמה בפני שכבת כיתות ז' בביה"ס פסגות יהוד

שיר שכתבתי כחודש לאחר המסע:

אָשֶׁה טוֹבָה

כִּי שָׁם הִכַּל נְשָׁחֹר-קִדְיָמָה
תְּבִיט קִדְיָמָה
כִּי שָׁם הָאוֹר
אָשֶׁה טוֹבָה
הֵינּוּ בְּבֵית שְׁלֹךְ
לֹא נִשְׁאַר שָׁם כָּלֹם
לֹא אָפֵר לֹא אֶבֶק
כָּמוֹ נְשִׁאֲמֶרֶת.
אָשֶׁה טוֹבָה הֵינּוּ בְּבוֹר
נִשְׁאַרָה רַק מִצְבָּה
מֵהַמְּשִׁפָּחָה שְׁלֹךְ

וְלוֹ הָיִית אֶתִּי
בְּמַסֵּע שְׁלִי
הָיִית אוֹמֶרֶת לִי: קִדְיָמָה
אַל תְּבִיט אַחֲוֹר
לְתוֹךְ הַבוֹר
כִּי שָׁם הִכַּל נְשָׁחֹר-קִדְיָמָה
תְּבִיט קִדְיָמָה
כִּי שָׁם הָאוֹר.

אָשֶׁה טוֹבָה
הֵינּוּ בְּבֵית שְׁלֹךְ
לֹא נִשְׁאַר שָׁם כָּלֹם
כָּמוֹ נְשִׁהֲבִטָחֶת

אָשֶׁה טוֹבָה
הֵינּוּ בְּבֵית שְׁלֹךְ
וְנִסְעֵנוּ בְּכֶפֶר
לֹא נִשְׁאַר דָּבָר
לֹא שְׁלֵט, לֹא רְחוּב, לֹא מְסִפֵּר
לֹא פָּנִס

רַק תַּחֲנוּת רַכָּבָת
יָפָה כָּמוֹ בְּצִיּוֹר
שֶׁל הַצִּינָה שְׁלֹךְ

וְלוֹ הָיִית אֶתִּי
בְּמַסֵּע שְׁלִי
הָיִית אוֹמֶרֶת לִי: קִדְיָמָה
אַל תְּבִיט אַחֲוֹר
לְתוֹךְ הַבוֹר

הקהל בטקס הנחת הזרים, יום הזיכרון לשואה ולגבורה תשס"ט

אהרון ויסברג ז"ל, 1945 – 2018 מאת: רעייתו שרה, בנותיו ענת ומיכל וב"ב

בישראל, ופעל יחד עם אנשים יוצאי העיר, מתוך הכרת חשיבות שימור הזיכרון וטיפוח המורשת של אלו שנרצחו ע"י הנאצים ועוזריהם האוקראינים במיתות שונות ולא זכו לחיות במדינת ישראל.

אהרון השתתף בארגון אזכרות שנתיות מכובדות ובעלות תוכן, והדריך צאצאים של ילידי רובנה והסביבה בחיפוש שרשי משפחותיהם. בסקרנותו הרבה חשף מידע חשוב ביותר. לדוגמא, גילה ב"יד ושם" רשימות שהשאירו הנאצים אוהבי הסדר של 5000 מיהודי העיר שלא הוצאו להורג ברצח ההמוני בסוסנקי (רצח 17000 יהודים), אלה הושארו בגטו והועסקו ע"י הגרמנים בעבודות פרך. אחרי שניצלו אותם, הם הובלו לעיר ליד קוסטופול ושם נרצחו. ברשימה זו מצא אהרון את שמות סבתו ושתיים מדודותיו. אביו לא ידע בחייו עובדות אלו. אהרון מצא גם רשימת תלמידים של גימנסיה "תרבות" ובהן שמות הורי התלמידים וכתובות מגוריהם. כשהביא ממצאים אלו לאזכרה גרם להתרגשות רבה.

אהרון שיתף את ההיסטוריון ד"ר יוסי עופר באיסוף ובארגון מסמכים, תמונות, תעודות וחומרים היסטוריים שהיו מונחים במרתף "בית ווהלין" כאבן שאין לה הופכין. מסמכים אלו מצאו דרכם והונצחו באתר אינטרנטי בשם "גולה ותקומה". פרק שלם על רובנה נגיש לכל מי שמתעניין. אנשים רבים יצרו קשר עם אהרון וביקשו את עזרתו בקבלת מידע ממקורות רבים שהכיר, על משפחותיהם. הוא ליווה אותם במסעם המשפחתי בחוס אנושי ובאכפתיות רבה. הוא קישר אותם לאנשים

אהרון באזכרה לקהילת רובנו 2017

אהרון היה בן יחיד להוריו. אביו יעקב ז"ל נשאר יחידי מכל משפחתו הענפה וניצל הודות לכך שהספיק לברוח לטשקנט שבאוזבקיסטן. כמו רבים מהשורדים שתק, כי לא רצה להכאיב לבנו, ואולי חשש שלא יאמינו לזוועות שידע על השמדת כל בני משפחתו.

ההכרה בצורך להנחיל את זיכרון השואה ולקחיה היה משותף לשנינו – לקחנו חלק בפעילויות של עמותת "דורות ההמשך" ועזרנו זה לזה לטפל בהורינו המזדקנים ששרדו את התופת. הסביבה החברתית שלנו לא הבינה תמיד ולא העריכה את החלטתנו להיות לפה להורינו ולהקדיש זמן לחקירה ולשימור זיכרון השואה. התמדנו בפעילותנו ונתנו כוח אחד לשני. אהרון שימש כמזכיר ארגון יוצאי רובנה

משפחה למופת, אוהב אדם, מסור, פעיל ומעורה בחיי החברה ודבק במטרות שהציב לעצמו.

השנה, בי"ט בשבט, קיימנו אזכרה במלאת שנה למותו בהשתתפות המשפחה ורבים ממוקירי זכרו.

זכרו נצור בליבנו לעד!

בתקווה שיהיו ממשיכים לדרכו ולפעילותו הברוכה.

ברובנה שסייעו במציאת שרידי מידע, וכך תרם להכרה של החיים היהודיים עשירי התרבות שהיו לפני מלחמת העולם השנייה ולפני החורבן הטוטאלי. פעילות זו הייתה חשובה בעינינו ומילאה את חיינו בתוכן גם בתקופות הקשות כשהתמודד עם מחלתו הסופנית שהכריעה אותו.

בתאריך י"ח בשבט תשע"ח הלך לעולמו. המצבה שהקמנו לזכרו מבטאת את מי שהיה בחייו: אדם פשוט ואנושי, איש

לזכרו של אהרון ויסברג מאת: רחל כץ

אהרון דאג להעלות את רשימת השמות לאינטרנט (לרבות הנספים של ווהלין), כדי לתת לכל אחד ואחת את האפשרות לחפש את שמות היקרים להם שנרצחו.

דאגנו לצרף לקהילתנו את יוצאי העיירות טוצ'ין וקלבאן ולהזמין אותם לימי הזיכרון בבית העלמין בחולון.

אהרון זכר תמיד להביא זר פרחים ולהניחו על הקבר.

לצערנו הרב חלה אהרון, אבל גם בזמן מחלתו המשיך להיות פעיל בוועד של יוצאי ווהלין והשתדל לעזור ככל שהיה יכול.

מכאן אבקש להודות לאהרון היקה, בשמי ובשם כל יוצאי רובנו, על מי שהיה ועל מה שעשה למען שארית הפליטה של רובנו.

יהי זכרו ברוך.

9.12.2018

צר וכואב לי לדבר על אהרון בזמן עבר, אבל זו המציאות לצערנו.

את אהרון הכרתי לראשונה כשבא להחזיר את אביו מביקור בקברי אבות, בזמן ביקורנו ברובנו והסביבה. לאחר הביקור התחיל אהרון להתעניין בכל הנעשה בארגון הרובנאים.

כשנבחרתי לתפקיד יו"ר הארגון, נבחר אהרון כסגני, ומאז השתדלנו מאד לשמור על קשר עם כל הרובנאים, להזמין כל שנה לימי הזיכרון, וצירפנו את ילדי ביה"ס "גני סביונים" שהופיעו והשתתפו באירועים, וכל זאת כדי לזכור ולהזכיר את יקירינו.

אהרון לקח על עצמו את רוב רובן של המשימות. אהרון גילה את הרשימה של אחרוני הרובנאים שהוצאו להורג בקוסטופול, ואת הרשימה תרגמנו מרוסית.

אהרון ויסברג, שלושים לפטירתו מאת: רחל בראונר-שפירא

"איפה ישנם עוד אנשים כמו האיש
ההוא..."

היכרותי עם אהרון החלה בנסיבות
מיוחדות, לפני כשש שנים ולא הייתה
ארוכת ימים, אבל הייתה אמיצה
ומשמעותית ויקרה ללב עד מאד.

את אהרון פגשנו, אני ובעלי אלי, במסגרת
תכנון טיול שורשים לאוקראינה.

רצה הגורל ואבי ז"ל נולד וגדל ברובנה,
העיר בה נולד וגדל גם אביו של אהרון.
אבותינו מעולם לא נפגשו ולא הכירו זה
את זה, אבל אנו, בני הדור השני, נפגשנו
בנסיבות אלו, וצמחה בינינו ידידות חמה
ואמיצה.

פנינו אז לאהרון, ששימש בתפקיד יו"ר
ארגון יוצאי רובנה בישראל, בבקשה למידע,
והוא הזמינו לביתם שלו ושל רעייתו שרה
תבל"א, שם נתקבלנו בחמימות ובלבביות
ומיד חשנו כבני משפחה שנפגשו.

בידענות ובלבביות צייד אותנו אהרון
במידע, במפות ובתמונות לקראת הנסיעה
וכן בשמות אנשי קשר בעיר, שעשו עבודת
הכנה מדוקדקת וקידמו את פנינו בבואנו
לרובנה.

הודות למידע זה מצאנו בביקורנו בעיר
את בית המשפחה, את מקום משכנה של
הגימנסיה "תרבות" בה למדו אבי ואחיו,
ואת הבניין בו שכן בית החרושת של
המשפחה.

מרשימות שאיתר אהרון ב"יד ושם" ודאג

לתרגומן לעברית, למדנו כי בני משפחתו
של אבי נלקחו לגטו, ולאחר שמונה חודשים
הובלו ליער שליד העיירה קוסטופול, שם
הומתו והושלכו לקבר אחים ביער על סמך
מידע זה איתרנו את קבר האחים וזכינו
לכבד את זכרם באמירת "קדיש", שבעים
שנה לאחר האירוע הנורא.

אהרון היה כל העת שותף פעיל, אמפאטי
ומחבק למסענו המרגש, תמיד נכון לעזרה,
לשיחה ולהענקת חום אנושי, שכה אפיין
אותו.

בשנים שלאחר מכן המשכנו לשמור על
קשר חברי חם ואמיץ. שנינו, אהרון ואני,
חלקנו אותה חוויה של בני הדור השני,
ילדים יחידים להורים ניצולי שואה, שהיו
כל עולמם. שנינו ניסינו לתמוך ולהיטיב עם
הורינו ככל יכולתנו עד יומם האחרון.

כשגבר חוליו באתי לבקרו בביתו מדי פעם.
למרות סבלו לא הרבה להתלונן, רק ציין
שהמגבלות שמטיל עליו החולי מכבידות
עליו ומצערות אותו מאד. גם בתקופת
חיים קשה זו היה איש שיחה נעים ולבבי,
מתעניין בכל פרט, וההומור והאופטימיות
נותרו עמו.

וכך אזכור אותו - כפי שנפרדתי ממנו: יושב
בכיסא שעל מרפסת הבית המוקף בגינה
הפורחת, מנופף לי בידו לשלום ומחייך את
חיוכו החם והטוב. החיוך הכחול והחם
הזה שמור עמך, חיוך שלא יחלוף לי לעולם.
יהי זכרו ברוך.

פרטיזנים ואומנים יהודים

דימיטרי ניקולייביץ' מדוויידוב

מאת: גד רזנבלט

מתוך: לוחמים יהודים בצבא האדום בתקופת השואה, עורך: גדעון רפאל בן-מיכאל

המכון ללימודי השואה ע"ש ח. אייבשיץ - חיפה (עמ' 151-153)

<http://www.shoa.org.il/image.ashx?i=79383.pdf&fn=40.pdf>

בסביבת רובנה על מנת לעסוק רק בחבלה, ריגול וסיורים ובשום פנים ואופן לא להיכנס לקרבות עם הגרמנים ועוזריהם, כי אין זה תפקידם.

לקראת צניחתם החליט דימיטרי לא לצנוח מיד בסביבת רובנה, אלא באזור היערות שבסביבת ז'יטומיר לא הרחק מהכפר "מוכווידי". הקבוצה הראשונה של היחידה שצנחה בטעות דרומית ממוכווידי נתקלה במארב גרמני וחוסלה.

בצניחה הרביעית השתתף דימיטרי לוקין (מפקד הסיירת). הם צנחו באזור "טולסוי לס", כ-300 קילומטרים מאזור מוכווידי. הצניחה התקיימה ביוני 1942. קבוצה אחת של המוצנחים, שמנתה 25 צנחנים, ניהלה כבר בהתחלה קרב אכזרי עם יחידה גרמנית שפעלה בשטח, והצליחה לחסל כ-40 גרמנים ומספר ניכר של שוצמנים אוקראינים. בסיום הקרב הם עזבו את המקום והתחילו לנוע למקום היעד, והגיעו ליערות סרני. מקום התפרסות זה היה כ-120 קילומטרים מרובנה, הבירה של ה"רייכסקומיסר".

באזור זה התחילו לקבל מתנדבים מהכפרים הסמוכים, והאוטריד הגיע ל-300 איש. מיערות סרני התחיל דימיטרי לפרוס את רשת הסיירת לכיוון רובנה. אנשי הקשר שלו הצליחו לחדור להרבה

בגלריה של מפקדי הפרטיזנים, שפעלו באוקראינה, מיוחד מקום כבוד לדימיטרי ניקולייביץ' מדוויידוב, גיבור ברית-המועצות. יחידתו הפרטיזנית הטילה פחד בכל מקום שבו עברה ופעלה. עיקר פעולתו הייתה ביערות צאמאן לא הרחק מהעיר רובנה, שבה ישב הנציג העליון הגרמני ה-"רייכסקומיסר" אריק קוך.

דימיטרי נולד ב-1898 בעיירה בז'יצה, אזור בריאנסק, במשפחה יהודית מרובת ילדים. אביו, נגר לפי מקצועו, עבד באחד המפעלים בעיר בריאנסק. דימיטרי, בהיותו בן 20, התנדב לצבא האדום והשתתף במלחמת האזרחים. לאחר מכן עבד במוסדות לביטחון המדינה ועסק גם בכתיבה.

בהתחלת קיץ 1942 נקרא דימיטרי לפגישה באחד המוסדות שעסקו בביטחון והוטל עליו לארגן "אוטריד" לתפקידים מיוחדים. אנשי היחידה - האוטריד, לאחר הכנה, יוצנחו ביערות אוקראינה המערבית במטרה לרכז סביבם תושבים מקומיים אוהדי ברית-המועצות, שיהיו מוכנים להצטרף אליהם לשם ניהול מאבק מזויין נגד הפולשים הגרמניים. מוסדות הביטחון המתאימים קבעו שהאוטריד יוקם מאנשים על פי בחירתו של דימיטרי, ויהיה עליו למצוא מקום מתאים ביערות

המחתרתי היה קובלסקי. כהן היה מבין הסיירים הבולטים, והרבה פעולות ריגול וחבלה הוטלו עליו ובוצעו באופן יסודי. כדאי לציין כי הלוחם הזה היה בקבוצה של אנשי זופיובקה בעת הקמתה באוגוסט 1942, ואחר זמן - מה ניתק את עצמו וכנראה ארגן קבוצה של פרטיזנים, שמנתה 18 איש מבין יוצאי זופיובקה.

הקבוצה הושמדה על ידי הגרמנים והאוקראינים, ואילו כהן ואחדים מהקבוצה ניצלו והצטרפו לפילוק אלכסנדר, שפעל ביערות צאמאן ואשר לאחר מכן הצטרף לאוטריד של מדוויידיב.

בין צנחני מדוויידיב יש לציין במיוחד את המקרה של הצנחן הסייר ניקולאי קוז'ניצוב. קוז'ניצוב היה בעל השכלה גבוהה, ידע גרמנית על בוריה והצליח להסוות עצמו כגרמני. האיש לבש מדי קצין גרמני והיה בן בית בהרבה משרדים של הגרמנים ברובנה. הוא תכנן וביצע בעצמו ובעזרת אנשי מחתרת נוספים הרבה הוצאות להורג של גרמנים בעלי תפקידים בכירים, בנוסף להרבה פעולות ריגול וחבלה. הגרמנים לא ידעו מי המבצע ומי האיש שחדר אליהם ולמשרדיהם.

בקיץ 1943, כאשר חטיבת קובפק (עלייה נמנית) הלכה לקרפטים ועברה את יערות צאמאן, אירעה תקלה רצינית. כשנכנסו ליער נשמעו יריות, בהתחלה יריות בודדות אך עד מהרה נתעצמו היריות וניתך ברד של כדורים מנשק אוטומטי. לא ידענו מי המתקיפים, ולבסוף התברר כי אלה פרטיזנים סובייטיים.

מתקרת זו יצאנו בשן ועין. עד שהמתקיפים עמדו על טעותם כבר נפצעו כמה מאנשינו וכמה סוסים נהרגו. אירוע שני עם אנשי מדוויידיב קרה לחבר הפלוגה הזופיפקאית, גלזו יוסף, בעת יציאתו מהכיתור בהרי הקרפטים. גלזו עם עוד

משרדים גרמנים והתחילו בעבודות הדיווח על מה שנעשה ועל הפעילות שהגרמנים מתכננים לבצע. עם מיסוד רשת הסיירת, החליט דימיטרי להקים קבוצה מיוחדת לתפקידים מיוחדים.

הנבחרים מבין הצנחנים היו בעלי ניסיון בחבלה, ריגול וסיירות ובביצוע פעולות ייחודיות לפי הוראת מוסקבה. בתחום זה עזרו לו במיוחד אנשי מקצוע חשובים, שלושה יהודים בשמות וטניצקי, לוקין ו-וולדימיר. גם שיטת הקשר של דימיטרי השתכללה. הוא הקים רשת של "מאיאקים". כל מספר קילומטרים מרובנה והסביבה ולבוב הם היו מוצבים בכפרים, או ביערות, בנקודות מיוחדות. כל "מאיאק" היה חייב להגיע לנקודה הבאה של ה-"מאיאק", עד שהאחרון הביא את הידיעות או המסר למטה.

באותה תקופה הסכים פלג התנועה הלאומית האוקראינית, ה"בולבובצים", וראשה טאראס בורובייץ שכינויו היה "בולבה", שפעל באזור זה, לא לתקוף את אנשי מדוויידיב, וכך גם אנשי מדוויידיב את ה"בולבובצים". הסדר זה נמשך תקופה קצרה בלבד, דבר שחייב את הצנחנים לנהל בהמשך מאבקים וקרבות מרים רבים, זאת עד סוף פעילותם באזור רובנה ולבוב. בין הצנחנים היו היהודים בין 25 ל-30 אחוזים. כולם מתנדבים בעלי ניסיון ומוטיבציה חזקה ללחימה ולנקמה ברוצחים הגרמנים. באזורים שבהם עבר ופעל דימיטרי נמצאו יהודים רבים שהצליחו לברוח מהגטאות ליערות בסביבה.

דימיטרי ארגן מחנות משפחה ונתן להם נשק להגנה. במחנות אלה היו בין 250 ל-200 איש, נשים, זקנים וילדים.

באוטריד של מדוויידיב היה לוחם בשם כהן נחום (נמצא כיום בקנדה). כינויו

והשתומם ממחזה זה. יוסף גלזר קשור לעץ, מה זה? אליושה רץ מיד למטה של המדוויידיים וסיפר להם שהוא אישית מכיר את גלזר כפרטיון מקבוצת זופיובקה ובוודאי הוא לא עריק. מהמטה התקשרו למרכז במוסקבה וביקשו הוראות. מוסקבה ענתה כי אין הם עריקים, אלא לוחמים שחוזרים מחזית לחימה קשה, ויש לעזור ולכבד אותם.

המפקד מדוויידיב היה מעוטר בארבעה אותות לנין, אות הדגל האדום, במספר רב של מדליות ובאות גיבור ברית-המועצות. לאחר המלחמה חזר למוסקבה ועסק בספרות ורישום זיכרונות של ימי הלחימה הפרטיזנית. הוא פרסם מספר ספרים, ביניהם:

"זה היה לא הרחק מרובנה", "ברוח איתנה", "אמיצים ברוחם", שתמציתו מובאת להלן.

מדוויידיב היה בן נאמן לעם היהודי ואף פעם לא התכחש למוצאו, וכפי שהזכרנו לעיל נתן יד לפליטי העיירות שברחו ליערות וארגן אותם במחנות.

שמונה פרטיזנים חמקו מההרים באזור דלאטין ונתקלו במארב גרמני. חמישה מהם נהרגו. בין השלושה שניצלו היה יוסף גלזר. הם פנו לכיוון צפונה לאזור פודוליה כאשר נקודת המפגש הייתה צריכה להיות ביערות צאמאן, ערש הפרטיזנים של זופיובקה.

בהגיעם לאזור יערות צאמאן נתקלו באחד הלילות בסיירת עגלות, וכפי שהתברר לאחר מכן היו אלה אנשי מדוויידיב. מפקדי היחידה הניחו כי שלושת הפרטיזנים המצהירים כי הם אנשי קובפק הם למעשה עריקים, מאחר שלא תיתכן אפשרות של פיזור חטיבת קובפק אפילו בתנאי קרב גרועים. אנשי מידוויידיב פירקו את הנשק מהם, קשרו אותם לעצים בחוטי תיל דוקרני והמתינו לפסק דינו של המטה. גלזר, בהיותו עומד קשור לעץ, הבחין בדמות שעוברת לא הרחק. הוא הכיר בה את אליושה מפקד הצנחנים שמצאנו ב-1942 ביערות קורושציה. גלזר התחיל לקרוא לו, וכאשר אליושה ניגש יותר קרוב הכיר מייד את גלזר. הוא נעמד

תמצית הספר "אמיצים ברוחם"

מאת: דימיטרי מדווייב

תרגם והכין לדפוס: שמואל אפרת

בפיקודו של מדווייב כ-750 לוחמים. שהותם בעורף הצבא הגרמני נמשכה קרוב לשנתיים, מזה כמחצית התקופה הם פעלו ביערות סארני-קלוסוב ובמחצית השנייה - ביערות צומאן (המשתרעים בין הערים רובנה, לוצק וקובל), במרחק 60 ק"מ מן העיר רובנה.

תקופה קצרה לפני שהיחידה התפרקה בקיץ 1944, הם ניהלו קרבות עקובים מדם באזור לבוב, לוצק ומסילת הברזל סארני -

המחבר, שבדרגתו הצבאית היה פולקובניק, שימש במלחמת העולם השנייה כמפקד יחידת סיור פרטיזנית שהוצנחה בקיץ 1942 בדרום בלורוסיה, כאשר משימתה הייתה להגיע לאזור רובנה.

היחידה מנתה בתחילה כ-75 לוחמים, כולם מתנדבים, שהוכשרו במשך חודשים אחדים לתפקידים במחנה ליד מוסקבה. לקראת שחרור חבל ווהלין ע"י הצבא האדום מנתה החטיבה הפרטיזנית

הצבא האדום. אולם לשיא ההעזה והגבורה הגיע אחד מלוחמי מדוודייב, איש שירותי הריגול הסובייטי, שהתחזה לקצין גרמני ופעל ברובנה ליד מטהו של הרייכסקומיסר והגאולייטר (הנציב) של אוקראינה, אריך קוך. שמו היה ניקולאי קוזנייצ'וב, וכשהתגייס ליחידתו של מדוודייב במוסקבה היה כבן 30. שמו הבדוי היה פאול זיברט. עפ"י סיפור הכיסוי שהוכן עבורו - מוצאו היה מפרוסיה המזרחית, בן למשפחת אצולה שלחם בחזית הרוסית ליד העיר קורסק (בלב רוסיה), נפצע פעמיים והוכתר באותות הצטיינות של הצבא הגרמני. הוא אף נשא על דש בגדו את סמלה של המפלגה הנציונל-סוציאליסטית שהיה חבר בה כביכול. במשך פעולתו בעיר רובנה הוא הצליח להרוג את סגנו של אריך קוך בדרגת גנרל וכן את ד"ר פונק ששימש כשופט עליון מטעם השלטון הגרמני באוקראינה (ידוע בכינויו התליין של אוקראינה). הוא גם פצע אנושות קולונל אחד מן הצבא הגרמני.

ניקולאי קוזנייצ'וב המשיך בפעילותו גם לאחר שחרורה של רובנה. הוא עבר לעיר לבוב בהיותו מנותק לחלוטין מן ה"אוטריד" של מדוודייב ששימש לו כבסיס. בלבוב הוא הצליח להרוג את סגן הגוברנאטור של מחוז גאליציה, ד"ר באוחלה, ואת ראש מטהו הד"ר שניידה. הוא גם הצליח לחסל כמה אישים ידועים בלבוב שתמכו במשטר הנאצי ואף מאיור אחד מן הצבא הגרמני.

ניקולאי קוזנייצ'וב היה מעביר מידע חיוני שאסף מידידיו הקצינים על תנועות הצבא הגרמני, בסיסיו ותכניותיו. הוא אף חשף תכנית של הגסטאפו לפגוע בשלישיית ה"גדולים" שנאספו בטהראן לוועידת פסגה (סטלין, רוזבלט וצ'רצ'יל). אולם מעל הכול הוא התפרסם בכך שחיסל כמה מראשי

קובל. על אף העובדה שחלק ניכר מאדמת ווהלין ואזורים אחרים באוקראינה המערבית כבר שוחררו באותה עת ע"י הצבא האדום, והחזית הייתה קרובה מאד, הם המשיכו במלחמתם בעורף.

כאמור, המשימות של "המדוודיבצ'ים" הוגדרו בעיקר בנושא סיור ומודיעין. הם אספו מידע והעבירו אותו במשדרי אלחוט שהיו מצוידים בהם היישר למוסקבה. נשמר גם קשר הדוק עם ה"מולדת" באמצעות אווירונים, שנחתו מפעם לפעם בלילות בשדות תעופה שהפרטיזנים אלתרו במעמקי היער.

האווירונים היו אוספים את הפצועים ומסייעים לפרטיזנים באספקה חיונית של נשק ותחמושת וכן במשלוח דברי הסברה, עיתונות ומכתבים. מעת לעת גם סיפקו להם אותות הצטיינות, שזכו בהם הלוחמים במהלך פעולתם.

ה"המדוודיבצ'ים" פעלו רבות גם בתחום החבלה והמיקוש של רכבות, גשרים, מפעלי תעשייה, מרכזים לאיסוף מזון ומפעלים חיוניים אחרים של הצבא הגרמני. לא אחת הם גם ניהלו מלחמה נועזת כנגד יחידות צבא וז'נדרמריה גרמנית ופלוגות עונשין נגד הפרטיזנים. היו גם היתקלויות רבות עם הלאומנים האוקראינים - ה"בולבוצ'ים" וה"בנדרוביצ'ים" - שספגו מפלות קשות מידי אנשי מדוודייב.

גולת הכותרת של היחידה הפרטיזנית בפיקודו של מדוודייב הייתה הפעלתה של יחידת סיור ומודיעין בעיר רובנה עצמה. מדובר בקבוצה קטנה של לוחמים, שמנתה בין שמונה לעשרה אנשים, אך שלוחותיה בעיר הקיפו כ- 200 אנשי מחתרת, שפעלו בהשראתם ובהכוונתם. היו ביניהם שבויי מלחמה שברחו מן השבי הגרמני, פעילים ונאמנים של המשטר הסובייטי ואחרים. רובם נספו עוד בטרם שוחררה רובנה ע"י

ורשיגורה, בעצמו פרטיון מהולל מחטיבתו של גנרל מאיור קובפאק (אחד ממפקדי הפרטיזנים שהתפרסם ביותר ואף הוכתר בתואר גיבור ברית המועצות פעמיים). ורשיגורה שימש כמפקד הסיירת של חטיבת קובפאק.

- - - -

בספר פרטים רבים על התנועה הלאומנית האוקראינית ועל היחידות המזויינות שלה. אלה פעלו כביכול נגד הגרמנים אך למעשה הרגו פרטיזנים, יהודים שנתרו בחיים לאחר השואה ופולנים, תוך שיתוף פעולה חשאי עם מפקדת הגסטאפו והז'נדרמריה הגרמנית.

בין האטמנים (המפקדים הבכירים) שלהם - בנדרה, מי שמכונה בשם "בולבה" ומלניק. לראשונה מתפרסמים כאן פרטים המתארים את ה"בולבובצים" שבין היתר פעלו גם באזורים של סארני, וולדימרץ ורפאלובקה. מעניין התיאור שנתן בספר על פגישת נציגי ה"אוטריד" של מדוודייב עם ראשי הבולבובצים ועם מי שמכנה את עצמו בשם "בולבה" (על שם הגיבור הלאומי האוקראיני שלחם נגד שלטון הצארים במאה ה-17 טראס בולבה). אגב, שמו האמיתי היה בורובייץ, אוקראיני מאזור לודביפול-ווהלין, בעל מחצבות אבן, שנמלט לגרמניה עם כניסתו של הצבא האדום לאוקראינה בחודש ספטמבר 1939. הוא חזר משם יחד עם בנדרה ומלניק כאשר הצבא הגרמני כבש את אוקראינה המערבית בחודשי יוני - יולי 1941.

בתחילה הוקמה בלבוב ממשלה זמנית לאוקראינה, והם שמשו בה כחברים. לימים לא היו מרוצים מסידורי השלטון שהגרמנים העניקו להם וארגנו צבא מחתרתי משלהם, שנועד לשחרר את אוקראינה ולהקים בה

השלטון הגרמני באוקראינה הכבושה. כבר בימי השלטון הגרמני התהלכו שמועות בוהלין בדבר גיבור אגדי רוסי הלבוש במדי קצין גרמני, אשר נוקם את דמם של קורבנות הנאצים ויורה בגנרלים גרמנים בלב העיר רובנה. על אף כל המאמצים לא עלה בידי הגרמנים לתפוס אותו, לא ברובנה ולא בלבוב.

לרוע מזלו הוא נספה בהיתקלות עם "בנדרובצ'ים" אוקראיניים בנסותו לעבור את קווי החזית יחד עם שני חבריו ולהצטרף לצבא האדום שהתקדם לנהר הבוג.

המידע נמסר במברק בהול ע"י הגסטאפו בלבוב לראש הז'נדרמריה והסד. בברלין, לאחר שאיש קשר אוקראיני מסר להם את הפרטים. התברר מדבריו שה"בנדרובצ'ים", ששיתפו בעצם פעולה עם הגרמנים, מצאו על גופו של ניקולאי קוזנייצוב מסמכים שהעידו על זהותו ועל מעשיו. המברק של הגסטאפו נתגלה ימים אחדים לאחר שחרורה של העיר לבוב ונמסר אישית לידיו של מדוודייב.

התרגום המדויק של המברק מופיע בספר (נספח מצ"ב).

קוזנייצוב הוכתר לאחר מותו בתואר גיבור ברית המועצות, ולזכרו הוקם פסל מברונזה בעיר רובנה. כנראה שהוא גם הונצח בעיר לבוב שבה הוא פעל. כל זה נעשה בהשראתו של מדוודייב, שניקולאי היה אחד מפיקודיו האהובים עליו ביותר. עוד בהיותו במחתרת ברובנה הוענק לו, לקוזנייצוב, ע"י השלטון הסובייטי "אות לנין". מדוודייב עצמו זכה לתואר גיבור ברית המועצות, וכן הוענק לו "אות לנין" שלוש פעמים בנוסף למדליות אחרות. הוא מת בשנת 1954.

מי שכתב את ההקדמה לספר, ואף כנראה סייע להבאתו לדפוס, היה גנרל מאיור פ.

רק בתוארו, היינו, המפקד העליון של הצבא האדום או ראש המדינה ו"גלאבה סטראני" ולא בשמו - אף זה כנראה מאותות הזמן.

בין גיבורי הספר נמצאת "דמותו של פרטיזן יהודי" בשם ד"ר צסארסקי אלברט בינימינוביץ, רופא במקצועו, שפיקד על השירותים הרפואיים ב"אוטרד" ואף הצטיין אישית בקרבות שניהלו אנשי מדוודייב. אחת הדמויות האהובות על דמיטרי מדוודייב.

אגב, ד"ר צסארסקי נימנה עם המפקדים המעטים של ה"אוטריאד" שנותרו בחיים לאחר המלחמה.

תוך כדי תיאור האירועים צויין כי יחידתו של מדוודיב קלטה לשורותיה במהלך מסעותיה על אדמת ווהלן צעירים יהודיים ניצולי השואה, תוך התייחסות חיובית לעובדה ותוך ציון שניים-שלושה שמות בולטים של פרטיזנים יהודיים שסייעו ל"אוטרד" באזור לבוב.

מדינה עצמאית. אולם בפועל הם כלל לא לחמו נגד הגרמנים אלא נגד הפרטיזנים הסובייטים שפעלו ביערות. בנוסף לכך הם רצחו יהודים ופולנים וכן אוקראינים משתפי פעולה של המשטר הסובייטי. מה שמעניין הוא כי באותה פגישה שקיימו נציגי ה"אוטרד" של מדוודייב על דעתו של המפקד עצמו והקומיסר שלו סטינוב, הם הגיעו להסכם שביתת נשק עם ה"הבולבובצ'ים". הם אף קבעו סיסמה ביניהם כדי למנוע היתקלויות מקריות בין שני הצדדים.

דומני כי תיאור דברים זה לא יכול היה להתפרסם בימיו של סטאלין ויורשיו בקרמלין עד לתקופתו של גורבצ'וב.

הספר כידוע, פורסם בשנת 1988 בעיר קייב. אגב, שמו של יוסף סטלין לא הוזכר בספר אפילו פעם אחת, על אף שכמה אירועים שהתרחשו ותוארו בהרחבה היו קשורים בצורה הדוקה עם אישיותו של סטלין. סטלין נזכר בספר פעמים אחדות

זר הפרטיזנים והלוחמים יוצאי ווהלן
יום הזיכרון לשואה ולגבורה תשס"ט

נספח

תרגום המברק בקשר למותו של קוזנייצוב
(המברק במקור נשלח בגרמנית ע"י הגסטאפו בלבוב, ובספר מצוי תרגומו המדויק לרוסית).

למפקד משטרת הביטחון והסד. בגאליציה.

סודי - H. 14. 90/44, חשיבות ממלכתית, העיר לבוב 2.4.44

מברק - בהול (ברוסית "מולניה")

למפקדה הראשית של כוחות הביטחון של הרייך, למסירה אישית לגרופפן - פירר אס אס וגנרל לויטננט של המשטרה מילר, ברלין.

באחת הפגישות ב- 1.4.44 עם הנציג האוקראיני הוא מסר לנו, כי אחת היחידות של הנציונליסטים האוקראינים עצרה ביום 2.3.44 ביער בקרבת הכפר בלגורודקה באזור ורבה - ווהלין שלושה סוכנים סובייטים. לעצורים היו שמות גרמניים מזויפים, מפות גרמניות, עיתונים אוקראיניים ופולניים, וביניהם "לביבסקה גאזטה" עם מודעת אבל (נקרולוג) על דוקטור באואר וד"ר שניידר וגם דו"ח אצל אחד העצורים על מישא ופעולתו. הסוכן הזה (עפ"י המסמכים הגרמניים - שמו היה פאול זיברט) הוכר כנציג "אופא" * ואינני יודע משמעותן של ראשי תיבות אלה, אך כנראה שמדובר במשטרת הביטחון הגרמנית - ש.א.), אולם לאמיתו של דבר מדובר בפרטיון סובייטי, סייר, אשר במשך זמן רב פעל מבלי שייענש בעיר רובנה, הרג באופן מיוחד את ד"ר פינק ופצע את הגנרל אילגן. בלבוב אמור היה "זיברט" לרצוח את הגוברנטור-דוקטור ווכטה. הדבר לא עלה בידו ובמקום הגוברנטור נרצחו סגן הגוברנטור ד"ר באואר ומנהל לשכתו ד"ר שניידר. שני הנציגים של השלטון הגרמני נורו למוות לא הרחק מדירותיהם שבהן הם גרו.

בחקירת זיברט נמסר תיאור מפורט לכל פרטיו של הפעולות.

בלבוב הרג זיברט לא רק את באואר ואת שניידר, אלא אישים רבים ובתוכם את המאיוור ממשטרת ביטחון השדה-קנטר שנעלם וחיפשנו אחריו ללא כל תוצאות.

כן דווח כי היחידה הלוחמת של ה"בנדרובצים" האוקראינים של פרידמן (הכוונה לזו שתפשה את קוזנייצ'וב וחבריו), הוציאה להורג את פאול זיברט ואת שני מלווי על אדמת ווהלין.

יו"ר OUN (דומני כי המדובר במי שעומר בראשו של מוסד אוקראיני לאומני) אישר עובדות אלה והוסיף כי למשטרת הביטחון יימסרו כל הפרטים והמסמכים שנמצאו ברשותם.

על החתום - דוקטור ויטיסקה, אוברשטורמפירר אס אס יועץ בכיר של המינהל.

* UPA "אוקראינסקה הובסטנסקה ארמיה" = צבא המהפכה האוקראיני

זקן גמלאי צה"ל מת בגיל 107: "הייתי מרוצה מחיי" מאת: עופר אדור

"הארץ", 04.10.2018

<https://www.haaretz.co.il/literature/whybestseller/.premium-1.2168306>

שלי, עם צבא שלי. אני יושב בבית ורואה את עמק יזרעאל, הרי נצרת, עמק זבולון והכרמל - הלב מתרחב", הוסיף.

כמעט עד יומו האחרון, כשהוא צלול ובריא, נהג ברקר לטייל ברחובות עירו, לעבוד בגינה, לקרוא את "הארץ" (משפחתו סבורה כי היה הקורא הוותיק והמבוגר ביותר של העיתון), לצפות בטלוויזיה ולהתעמל.

כשנשאל, בגיל מאה, איך הוא מגדיר את עצמו, השיב במלה אחת: "חייל". ואכן, הביוגרפיה שלו כוללת שירות צבאי ארוך במסגרות שונות. תחילה בארגון ההגנה תחת המנדט הבריטי, בהמשך כרס"ר בצבא הבריטי במלחמת העולם השנייה

אשר דוד ברקר, שנולד ב-1911 בפולין, שירת ב"הגנה", בצבא הבריטי ובצה"ל. "באתי ממקום ללא מים וחשמל, והגעתי למדינה שלי, עם צבא שלי. הלב מתרחב", אמה.

בגיל 107 נפטר בשבוע שעבר בטבעון אשר דוד ברקר, סא"ל במיל', שנשא בתואר זקן גמלאי שירות הקבע בצה"ל. "תמיד עבדתי והייתי מרוצה מחיי. לא היו לי פנטזיות. מה שהיה, קיבלתי בשמחה. הסתפקתי במה שיש לי", אמר פעם, כשנשאל על "הסוד" לאריכות ימים. "באתי מפולין, ממקום ללא מים וחשמל, והגעתי למקום שלי, למדינה

ברקר בהכשרה בפולין ב-1937. היחיד ממשפחתו שעלה לארץ. כל השאר נרצחו בשואה תאונה מתוק אלבום משפחתי

ברק כצבא הבריטי. השתחרר ב-1945 ו"ס
כצה"ס את מה שצבא

במכתב שכתב לפני הקמת המדינה ציין: "בשנה הבאה אינשאללה יהיה לנו צבא עברי בן 1,000,000 חייל, ואני אהיה לכל הפחות RSM (דרגה בצבא הבריטי, ע"א)". משאלתו התגשמה וב-1948, חרף גילו (38), התגייס לצה"ל עם הקמתו. הניסיון שצבר בצבא הבריטי היה בעל ערך לצבא. "הקמנו את הצבא טלאי על טלאי. לא היה לי הרבה מושג בנושאים טכניים ובטח לא בנושאי חימוש, אבל היו לי עוזרים והייתי צריך לדאוג שהכול יעבוד כמו שצריך", סיפר.

הוא היה מראשוני חיל החימוש. תחילה שימש קצין רכב בחטיבה 7. "פעם בשבועיים הייתי יוצא, אבל לא היו לי

ולבסוף בצה"ל, ממלחמת העצמאות והלאה.

ברק נולד בספטמבר 1911 בעיירה קטנה בפולין וגדל בעיר לודמיר (ולודימיז' וולינסקי) במחוז ווהלין, שבגבול פולין-אוקראינה.

בין שתי מלחמות העולם חיו בעיר כ-10,000 יהודים, שהיו כ-40% מתושביה. השלטון בעיר התחלף במרוצת השנים. כשנולד הייתה חלק מהאימפריה הרוסית. בין 1919 ל-1939 הייתה בפולין העצמאית. אחר כך צורפה לברית המועצות בעקבות הסכם ריבנטרופ-מולוטוב וב-1941 נכבשה בידי הגרמנים.

אביו, נחום, היה ציוני. אמו, חוה לבית שפירו, הייתה ממשפחה של חסידי בעלז. "ציוני זה יותר טוב מגוי, רק שלא ינפנף בציונות שלו יותר מדי", אמר אבי אמו כשנודע לו על נישואיה לאביו. אמו ואחותו נפטרו בטרם עת. היו לו שלושה אחים, רופא, עורך דין וכימאי. ברק סייע לסבו בניהול מפעל הבדים המשפחתי והעיד על עצמו: "הייתי חוטב עצים ושואב מים".

עברית למד עוד בפולין וכשבגר הצטרף להכשרה. ב-1936, כשהיה בן 25, קיבל סרטיפיקט ועלה לארץ ישראל בגפו. משפחתו, שנותרה באירופה, נרצחה בשואה. בארץ עבד "איפה שהיה צריך". בשדה, ברפת, בנגרייה, בשמירה, בצבא, בסולל בונה ובסוכנות היהודית. "תמיד מחובר לקרקע", כדבריו. תחילת שירותו הצבאי הייתה כגפיר או נוטר במשטרת היישובים העבריים, כוח יהודי שפעל בחסות המנדט. עם פרוץ מלחמת העולם השנייה התגייס לצבא הבריטי ושירת בפלוגת תובלה בקרבות בצפון אפריקה ובאיטליה. הוא התקדם לדרגת רס"ר ושוחרר ב-1945.

ב- 1964 שוחרר מצה"ל בדרגת סא"ל ועבד בסולל בונה ואחר כך בסוכנות היהודית, כמנהל מרכז הקליטה בגבעת המורה שבעפולה בעת העלייה הגדולה מבריה"מ בשנות ה- 70. הוא ואחד מאחיו, שלא שרד את המלחמה, נישאו לשתי אחיות. אשתו של ברק, ציפורה זלקוביץ, ילידת פולין, ניצלה בשואה בזכות המחתרת הבלגית, שהחביאה אותה במנזר, ועלתה לארץ ב- 1947 כמעפילה. היא נפטרה ב- 2005. ברקר הותיר אחריו בן, כלה ושלושה נכדים.

או למשפחה תלוונות. בפולניה יהודי פתח חנות רק ליד הבית. פה זו ישראל, כולה שלנו, אז גם ג'וליס היא הבית שלי", אמר ב- 1954 מונה לפקד על הסדנה הגדולה בבת גלים, שבה טיפלו בכלי רכב ובנשק קל. ב- 1956, במבצע קדש, ירד עם חייליו לסיני כדי לסייע בתחזוקה ובאיסוף שלל מלחמה. אחר כך היה קצין טכנאים, קצין חימוש ומפקד מערך הסדנאות של פיקוד צפון.

זר קהילתי לזיכרון, יום הזיכרון לשואה ולגבורה תשס"ו

טיול שנתי

הטיול לירושלים מאת: שלהבת ברון

בבוקר יום חמישי 20 ביוני 2019, יצאנו, שני אוטובוסים מלאים ביוצאי ווהלין לדורותיהם, לכיוון ירושלים.

פתחנו את היום בסיור מודרך ב"היכל השמות של חללי מערכות ישראל". במקום זה מונצחים כל החיילים שנפלו במלחמות. המבנה הפנימי בנוי מלבנים אחידות בגודלן ובצורתן. על כל לבנה רשום שם של חלל עם תאריך נפילתו, ונר שנדלק אוטומטית ביום האזכרה למותו.

עברנו לאורך מסלול השמות החל משמות הנופלים של 2019 ועד לשמו של החלל ראשון מ-1873 אהרן הרשלה.

לאורך המסלול פזורות עמדות איתור חללים, בהן ניתן למצוא היכן נמצאת לבנה של חלל מוכר לנו. היה עצוב אך מרגש לראות כמה מאתנו שערכו חיפושים כאלה.

בכל יום נערך במקום טקס אזכרה ממלכתי לזכר החיילים שנפלו בתאריך זה. משמר כבוד עורך מצעד ומקריאים תהילים, יזכור, אל מלא רחמים ושרים התקווה.

זהו מעמד מצמרר ומרגש.

בתום הסיור המודרך נסענו לביקור קריר ומרתק באקווריום ישראל.

"צללנו" למעמקי הים ולמדנו על סוגים ומינים שונים של בעלי חיים בסביבה הימית של ישראל. האפלולית הקרירה והדגים המיוחדים שראינו היו אתנחתא צבעונית ומרתקת.

בחלק מהאקווריומים היו פינות צילום מרהיבות ונהנינו מהן כמו ילדים.

בתום הסיור נסענו לארוחת צהריים טובה וטעימה בקיבוץ רמת רחל.

לאחר שנחנו ושבענו המשכנו לגולת הכותרת של הטיול: ביקור בכותל וסיור מודרך במנהרות הכותל, בחלק שנקרא "שרשרת הדורות".

רגע לפני תחילת הסיור במנהרות, בעודנו מסתובבים ברחבת הכותל עלה רגע מופלא. בין חתני בר מצווה, תיירים, ושאר מבקרים נערך טקס השבעה של חיילים.

זה היה רגע של סגירת מעגל עם תחילתו של היום שלנו בירושלים.

ווהלינאים ב"היכל השמות האמלכתי" בהר הרצל, ירושלים

דגים ארהיבים

שהבת "בתוק" האקווריום

מבריתא העולם ועד תקומתה של מדינת ישראל. בחלק אחד ממצאים עתיקים מאד החל מימי הבית הראשון. בחדר אחד רואים מייצג זכוכית המציין את שואה ובחדר האחרון מייצג זכוכית לכבוד תקומתה של המדינה היפה שלנו.

היה לנו יום מלא, מרגש ומיוחד, תודה לכל המארגנים והעוסקים במלאכה. להתראות בטיול הבא.

נכון, רובנו היינו חיילים, לחלקנו גם נכדים חיילים, ועדיין לצפות במעמד שכזה טקס השבעה בכותל, היה מרגש ומעצים, ממלא באהבה לחיילים ולמדינה.

נכנסנו למנהרות הכותל לסיור מודרך במיצג אמנותי שנקרא "שרשרת הדורות". מדובר בשמונה אולמות תת-קרקעיים, ובכל אחד מהם יצירת אמנות מיוחדת המאפשרת לחוות את ההיסטוריה היהודית.

היצירות עשויות מלוחות זכוכית המונחים זה על גבי זה ועליהם חרותים שמות של חוליות מן השרשרת היהודית החל

שרשרת הדורות

החיילים לאחר טקס ההסבה

טיול הווהלינאים לירושלים מאת: ריטה טאונור

מאתר מרשים זה נסענו ל"אקווריום ירושלים", מקום מקסים, צבעוני ועשיר באינפורמציה על כול מה שנמצא מתחת לפני הים בים התיכון, בים סוף ובים המלח. כול אקווריום עשיר בשוניות צבעוניות, בסוגים ובמינים של דגים. כריש מסוים אינו אוהב "מתחרים", לכן דאג להציק לחברו עד שהצוות הטיפולי נאלץ להפריד ביניהם. ישנם סוגי דגים שחיים בהרמוניה ונפלא לראות סוגים שונים של דגים ובכול מיני צבעים. המתכננים של האקווריום בנו "איים" שאנשים גמישים וצעירים (לא רק) יכולים להשתחל מבעד פתח צר על הקיר ולזחול עד אמצע האקווריום. מכלי המדוזות כמובן, היו מזעזעים עבורי, היות ואני מבלה הרבה בים, הן בחורף והן בקיץ.

רעבים מאוד, הגענו לקיבוץ "רמת רחל" שסבל מאוד מהפגזות לפני מלחמת ששת הימים, וכעת הוא פנינה מטופחת ויפה.

בדרך לכותל האוטובוס נכנס באישור מיוחד כדי להוריד את כל "הצעירים" ממש ליד הרחבה, וקיבלנו הסבר על אתר "שרשרת הדורות" של עם ישראל. המקום הוא חלק ממנהרות הכותל ובתוכו ישנן טונות של זכוכית מיוחדת, ירוקה, עליה חקוקים כל תולדות עם ישראל, החל מאברהם אבינו, תקופת המלכים, חורבן שני בתי המקדש, הגלות, השואה וכלה

איגוד יוצאי ווהלין הזמין את יוצאי ווהלין לדורותיהם להשתתף בטיול לירושלים. לטיול נרשמו תשעים איש שנסעו בשני אוטובוסים. האחד יצא מחיפה בשעה שש בבוקר (ככה זה כשגרים רחוק מהמרכז) ואסף בדרך נוסעים מהצפון והאחר יצא מהיכל יהדות ווהלין בגבעתיים ונסע דרך תחנת הרכבת ארלוזורוב.

האתר הראשון בו ביקרנו היה "היכל הזיכרון הממלכתי לחללי מערכות ישראל". שמות כל הנופלים במערכות ישראל חקוקים על לבנים, על כל לבנה חקוק שם הנופל וליד הלבנה נר זיכרון, הנדלק בתאריך נפילתו. אם החלל אינו יהודי, הנר נדלק בתאריך הלועזי של נפילתו.

בעת ביקורנו נכחנו בטקס זיכרון צבאי ושבתאי רוזנצוויג, מקהילת לודביפול אמר "זיכור" ו"קדיש". הרב הצבאי קרא פרק מתהילים. לאחר הטקס קראו את שמות הנופלים באותו יום והראו את תמונת החלל על מסך טלוויזיה.

היכל הנאות SSN אסרכות ישראלי

בשמות הישובים והאנשים שהתיישבו בארץ ישראל, לפני ואחרי קום המדינה! תודה לכול מארגני הטיול המיוחד הזה, במיוחד לזהבה שלנו וליאיר, יו"ר האיגוד.

לכבוד

מר יאיר אפל - יו"ר הנהלת האיגוד העולמי של יוצאי ווהלין
גב' זהבה - מזכירת ההנהלה

רצינו להודות לכם מקרב לב ולשתף אתכם במעט מהחוויית שהיו לנו במהלך הטיול המקסים לירושלים ביום חמישי ה-20.6.19. נהנינו מאוד מהמסלול המעניין, הארגון המוצלח של צוות הניהול של היכל ווהלין, ומהמדריך, שהרחיב בהסבריו על ירושלים מהיבטים שונים. אנו חייבים לציין שפעמים רבות בקרנו בירושלים, אך הפעם הצלחתם להפתיע אותנו. ביקרנו במקומות חדשים ומרשימים שנפתחו לאחרונה בעיר ושלא זכינו לבקר בהם עד כה. אין ספק שהביקור ב"היכל השמות של חללי מערכות ישראל", בהר הרצל, היה מרשים ביותר וזיכרון בלתי נשכח נצרב בליבו של כל מבקר במקום. כמו כן האקווריום הענק, שראינו לראשונה, מעורר גאווה בכל ישראלי המבקר במקום. ההסבר שקבלנו, המבנה המיוחד ומגוון הדגים, פותח צוהר לעולם הדממה. נהנינו מאוד מארוחת הצהריים, בקיבוץ רמת רחל, זו הייתה הזדמנות נהדרת להכיר חברים נוספים מהקבוצה במהלך הסעודה. את הטיול סיימנו בביקור מעניין ומומלץ ב"שרשרת הדורות". התצוגה מוצגת במבנה עתיק מתקופת הצלבנים היוצרת אווירה מיוחדת למקום. זה היה יום נפלא לכולם ואנו כבר מצפים למפגשים הבאים, התורמים רבות לקבוצת יוצאי קהילת ווהלין.

תודה ענקית לכל מי שעמל ותרם להצלחת הטיול.

עלו והצליחו

ישר כח

דיאנה ובצלאל מנדלבאום

ספרים חדשים

סיפור חייו של יוסף זילברברג מימי ילדותו בעיירה טוצ'ין בווהלן, אוקראינה, עד ימינו. יוסף זוכר את זוועות השואה, את הימים שבהם הסתתרו יוסף ובני משפחתו במחבוא מתחת לרפת של איכר אוקראיני. את הספר מעטרים ציוריו המרהיבים ותמונות של פסלים שיצר התמונה על כריכת הספר היא פסל בו מתאר זילברברג את הבור בו הסתתרה משפחתו במשך 18 חודשים. הפסל מוצג בהיכל יהדות ווהלן. איגוד יוצאי ווהלן סייע בהוצאתו לאור של הספר.

יוסף זילברברג

מן הבור
אל האור

סיפור חיים – מאוקראינה לארץ ישראל

מרים ואמה בתיה, שרדו בנס את הטבח ההמוני של יהודי וורקוביץ', שביצעו הנאצים והאוקראינים עוזריהם. מרים הייתה בסך הכל בת שנים עשרה. הן שרדו חודשים ארוכים ללא מזון, ללא לבוש מתאים לקור וללא מחסה. כשהגיעה לגבורות, מרים החלה לכתוב ולצייר על פתקים קטנים ושולי מעטפות דואר קרעי זיכרונות שעלו באקראי והתעוררו בתוכה.

ילדיה אספו את פרורי הזיכרונות ויצרו מהם רצף עלילתי מלווים בציוריה.

איגוד יוצאי ווהלן סייע בהוצאתו לאור של הספר.

פרורים

זיכרונות וציורים:

מרים וודיסלבסקי

טקס פונעם צייט, צום יום פרייבוך אלאדא וואגנר טאג

בר קהילת רוקיטנה

בר קהילת ט"ס

בר קהילת רובינשט

בר קהילת טורצין

בר קהילת לודבופול

זר קהילת ויפיווה

זר קהילת ולאדמירל

זר קהילת לובאט

זר קהילת אלכסנדריה

זר קהילת צדאבאנוב

זר קהילת רפאלובקה

זר קהילת דאמברוביץ

זר קהילת לובק

זר קהילת אוסובה

זר קהילת לאחוה

זר קהילת סטבאן

זר קהילת רטנה

זר קהילת קובל

זר משפחת קלורמן

זר קהילת מזיריץ

זר קהילת ברסלב'קה

זר קהילת שווייט רבא

זר קהילת קראניץ

זר קהילת קולקין

זר קהילת קראניץ

זר קהילת סרניק

זר קהילת מנייבויץ

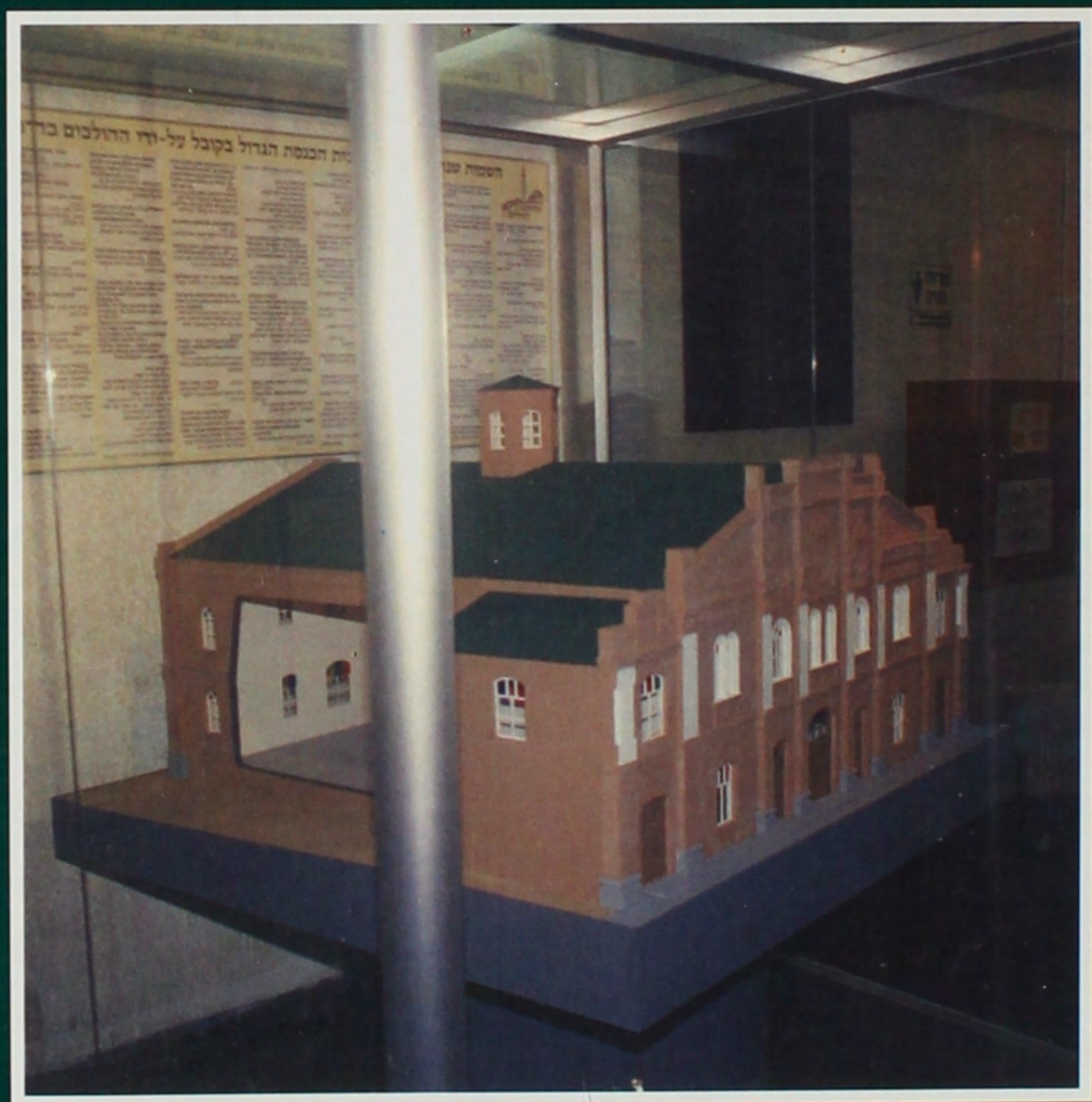
בר קהילת האט

בר קהילת אוסטיזה

בר קהילת סנקבז'ובקה

דגם בית הכנסת הגדול בקובל